

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

Ουκρανία: Γεωπολιτικές Εντάσεις σε μια Εποχή Στενού Οικονομικού Αλληλοσυσχετισμού

Πτυχιακή εργασία της Μαρίας – Στυλιανής Μαραγκάκη

Αθήνα, Φεβρουάριος 2016

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

**Ουκρανία: Γεωπολιτικές Εντάσεις σε μια Εποχή Στενού
Οικονομικού Αλληλοσυσχετισμού**

Πτυχιακή εργασία της Μαρίας – Στυλιανής Μαραγκάκη
Επιβλέπων καθηγητής: Δρ. Γεώργιος Μαυρομμάτης

Αθήνα, Φεβρουάριος 2016

Στη μνήμη των γονέων μου

Ευχαριστώ θερμά, τον καθηγητή μου Δρ. Γ. Μαυρομμάτη, για την καθοδήγηση, τις υποδείξεις και την υπομονή του, μέχρι την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, καθώς και την υπεύθυνη της Κεντρικής Βιβλιοθήκης της Εθνικής Τράπεζας, κα Αθανασία Κράνου για την βοήθεια και συμπαράστασή της.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	11
Περίληψη	13
Abstract	15
1. Το «Υπερσύστημα» ΗΠΑ- ΕΣΣΔ- Ρωσία πριν και μετά την Ουκρανική κρίση του 2014.....	17
1.1. Ουκρανική κρίση και κλασσική γεωπολιτική σκέψη	17
1.2. Περιγράφοντας το ιστορικό πλαίσιο	21
1.2.1. Οδεύοντας προς τον Ψυχρό Πόλεμο	21
1.2.2. Από την Οκτωβριανή Επανάσταση ως την Ρωσία του σήμερα	29
1.2.3. Προς ένα Νέο Ψυχρό Πόλεμο	35
2. «Σύστημα» Ουκρανία	43
2.1. Σύντομη επισκόπηση πρωτογενούς χώρου της Ουκρανίας.....	43
2.1.1. Φυσικός Χώρος	43
2.1.2. Στοιχειώδης Ανθρωποχώρος	46
2.2. Δευτερογενής Χώρος	48
2.2.1. Πολιτικός Χώρος	48
2.2.2. Συνθετικός Χώρος: Ουκρανική και Ρωσική Γλώσσα.....	49
2.3. Η Κρίση του 2014	54
2.3.1. Συνοπτικό χρονικό της κρίσης του 2014.....	54
2.3.2. Διαμόρφωση των σχέσεων Ουκρανίας και δυνάμεων ισχύος πριν την κρίση	57
2.3.3. Οι σχέσεις ΗΠΑ-ΡΩΣΙΑΣ πριν την Ουκρανική Κρίση	63
2.3.4. Η στάση των ΗΠΑ απέναντι στην Ουκρανία.....	64
2.3.5. Η θέση της Ε.Ε.	65
2.4. Οικονομικοί Αλληλοσυσχετισμοί.....	67
2.4.1. Η οικονομική πολιτική της Ρωσίας μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ	67
2.4.2. Η άσκηση γεωπολιτικής επιρροής μέσω της ενεργειακής πολιτικής: Το παράδειγμα GAZPROM.....	68
3. Υποσυστήματα	75
3.1. “Υποσύστημα” Αυτόνομη Δημοκρατία Κριμαίας	75
3.1.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος	75
3.1.2. Συνθετικός χώρος: Κριμαία, Μωσαϊκό Εθνοτήτων	76
3.1.3. Κριμαία: Πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό υποσύστημα	77
3.1.4. Η κρίση στην Κριμαία του 2014 : Επισκόπηση των γεγονότων.....	79
3.1.5. Ο Στόλος της Μαύρης Θάλασσας	83
3.2. Υποσύστημα “Νέα Ρωσία”	85
3.2.1. Λουγκάνσκ.....	85
3.2.1.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος	85
3.2.1.2. Δευτερογενής Πολιτικός χώρος	85

3.2.1.3. Οικονομικός χώρος.....	86
3.2.2. Ντονέτσκ	86
3.2.2.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος	86
3.2.2.2. Δευτερογενής Πολιτικός χώρος	86
3.2.2.3. Συνθετικός χώρος	87
3.2.2.4. Οικονομικός χώρος.....	87
3.2.3. Οδικό δίκτυο	88
3.2.4. Ομοσπονδιακή Πολιτεία της Νέας Ρωσίας.....	90
Αντί Επιλόγου: Σενάρια.....	91
1ο Σενάριο: Ομαλοποίηση της κατάστασης στην Ουκρανία.....	91
2 ^ο Σενάριο: Ευρύτερη διάσπαση του Συστήματος	92
3 ^ο Σενάριο: Επικράτηση και όξυνση (Νέο) Ψυχροπολεμικού Κλίματος	93
Βιβλιογραφία	95
Βιβλία	95
Άρθρα	95
Εγκυκλοπαίδειες - Άτλαντες	96
Ιστοσελίδες.....	96

Ευρετήριο χαρτών

Χάρτης 1: Κεντρική Γη (Heartland) και Δακτυλίου Γη (Rimland)	19
Χάρτης 2: Η Σοβιετική Ένωση πριν τον Β΄ ΠΠ	23
Χάρτης 3: Η Σοβιετική ένωση πριν την λήξη του Β΄ΠΠ	24
Χάρτης 4: Η Σοβιετική ένωση μετά την λήξη του Β΄ΠΠ	26
Χάρτης 5: Ψυχρός Πόλεμος και στρατιωτικές συμμαχίες Δυτικού και Ανατολικού μπλοκ	27
Χάρτης 6: Ψυχρός Πόλεμος	28
Χάρτης 7: Η Ρωσία μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ	30
Χάρτης 8: Χάρτης Ρωσίας το 2014	33
Χάρτης 9: Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών	34
Χάρτης 10: Σχέσεις Ρωσίας και των πρώην Σ.Δ.	34
Χάρτης 11: Οι χώρες – μέλη του NATO ως το 2009	36
Χάρτης 12: Πολιτικός Χάρτης Ουκρανίας	44
Χάρτης 13: Γεωφυσικός Χάρτης Ουκρανίας	45
Χάρτης 14: Διοικητικές Περιφέρειες (Oblast) της Ουκρανίας	48
Χάρτης 15: Εθνογλωσσικός Χάρτης Ουκρανίας	50
Χάρτης 16: Αποτελέσματα Προεδρικών Εκλογών 25ης Μαΐου 2014	55
Χάρτης 17: Αποτελέσματα Ουκρανικών Εκλογών 7 Φεβρουαρίου 2010	59
Χάρτης 18: Δίκτυο αγωγών Φυσικού Αερίου	70
Χάρτης 19: Μελλοντικοί αγωγοί Φυσικού Αερίου	71
Χάρτης 20 :Ουκρανικές δυνάμεις και Ρωσικές δυνάμεις	80
Χάρτης 21: Οι ρωσικές βάσεις πριν την κρίση	82
Χάρτης 22: Αυτοκινητόδρομος Ε50	
Χάρτης 23: Αυτοκινητόδρομος Ε40	89
Χάρτης 24: Αυτοκινητόδρομος Η21	89

Ευρετήριο Πινάκων

Πίνακας 1: Πληθυσμός την 1η Σεπτεμβρίου 2014. Μέσοι ετήσιοι πληθυσμοί για το διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου 2014	46
Πίνακας 2: Administrative subdivisions	87

Ευρετήριο Σχημάτων

Γράφημα 1: Πληθυσμιακή μεταβολή Ουκρανίας για την χρονική περίοδο 1990- 2014	46
--	----

Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονείται στο πλαίσιο του μαθήματος Πολιτική Γεωγραφία με θέμα: «Ουκρανία: Γεωπολιτικές εντάσεις σε μία εποχή στενού οικονομικού αλληλοσυσχετισμού».

Η εργασία είναι χωρισμένη σε τρία κεφάλαια. Ο διαχωρισμός της εργασίας στα κεφάλαια αυτά βασίστηκε στη μέθοδο γεωπολιτικής ανάλυσης που προτείνει ο καθηγητής Ι.Μάζης. Πιο συγκεκριμένα, προβήκαμε σε έναν διαχωρισμό ανάμεσα σε «Υπερσύστημα», «Σύστημα» και «Υποσύστημα» για το πρώτο, δεύτερο και τρίτο κεφάλαιο αντίστοιχα.

Έτσι, ορίσαμε ως Υπερσύστημα τις δυνάμεις ΗΠΑ (ΝΑΤΟ-ΕΕ) - ΡΩΣΙΑ (ΕΣΣΔ), δυνάμεις που ασκούν ισχύ πάνω στο προς μελέτη Σύστημα της Ουκρανίας. Ακολουθώντας, καθορίσαμε ως Υποσυστήματα, την Αυτόνομη Δημοκρατία της Κριμαίας και την περιοχή της Νοβορωσίας.

Αναλυτικότερα, το πρώτο κεφάλαιο με τίτλο «Το “Υπερσύστημα”, ΗΠΑ (ΝΑΤΟ-ΕΕ) - ΡΩΣΙΑ (ΕΣΣΔ) πριν και μετά την Ουκρανική κρίση του 2014», προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε τις σχέσεις των δυνάμεων ισχύος, όπως αυτές διαμορφώθηκαν από την αρχή του Ψυχρού Πολέμου μέχρι και το πέρας των γεγονότων που καθορίζονται ως «Ουκρανική κρίση του 2014». Πρωτίστως, όμως, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε, μέσω των γεωπολιτικών θεωριών, από την αρχή της γεωπολιτικής μέχρι και σήμερα, τον τρόπο με τον οποίο οι θεωρίες αυτές αναβιώνουν, προσφέροντας, μεταξύ άλλων, ένα θεωρητικό και επιστημονικό υπόβαθρο στην άσκηση ισχύος των δυνάμεων του Υπερσυστήματος.

Τέλος, στο πρώτο κεφάλαιο θελήσαμε να διερευνήσουμε, μέσω όλων των προαναφερθέντων, την πιθανότητα εμπλοκής των δυνάμεων ισχύος και την πιθανότητα επαναφοράς ενός ψυχροπολεμικού κλίματος στη σύγχρονη εποχή.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας έχει επικεντρωθεί στο «Σύστημα» Ουκρανία. Στο πρώτο μέρος του δεύτερου κεφαλαίου, μετά από τη σύντομη επισκόπηση του πρωτογενή χώρου της Ουκρανίας, σταθήκαμε στον δευτερογενή συνθετικό χώρο της γλώσσας, τόσο γιατί σύμφωνα με το μοντέλο ανάλυσης του Ι.Μάζη, αποτελεί το πιο σύγχρονο πεδίο επιστημονικής γεωπολιτικής ανάλυσης, αλλά και γιατί μέσα από το πεδίο αυτό, η γλώσσα, αναδεικνύεται ως ‘πολλαπλασιαστής διεθνούς ισχύος’ και εν δυνάμει δημιουργός «Νέων Πόλων Διεθνούς Ισχύος (ΝΕ.ΠΟ.Δ.Ι.)»¹

Επίσης, στο δεύτερο μέρος του ίδιου κεφαλαίου, ασχοληθήκαμε με την κρίση του 2014 στην Ουκρανία, μέσα από το πρίσμα της διαμόρφωσης οικονομικών αλληλοσυσχετισμών, τόσο σε διεθνές όσο και σε τοπικό επίπεδο, προκειμένου να αναδειχθεί η άσκηση γεωπολιτικής επιρροής μέσω της ενεργειακής πολιτικής.

¹ ΜΑΖΗΣ, Ι. (2002:38), *‘Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη’*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

Στο τρίτο κεφάλαιο επιλέξαμε να αναδείξουμε τις πολιτισμικές, οικονομικές, πολιτικές και οργανωσιακές ιδιαιτερότητες των «Υποσυστημάτων» Κριμαίας και Νοβορωσίας, που δημιουργήθηκαν μετά την κρίση του 2014 στην Ουκρανία. Έτσι, άλλοτε μέσα από την ιστορία και άλλοτε μέσα από την μελέτη του πρωτογενή και δευτερογενή χώρου, προσπαθήσαμε να κατανοήσουμε τους παράγοντες που οδήγησαν στην δημιουργία αυτών των «Υποσυστημάτων».

Τέλος, μετά την ολοκλήρωση των τριών κεφαλαίων, στηριγμένοι στους βασικούς άξονες προσέγγισης, και στην γνώση που μας προσέφερε, η εκπόνηση της εργασίας μας, προσπαθήσαμε να επεξεργαστούμε ορισμένα σενάρια που ενδέχεται να επαληθευτούν μελλοντικά στην Ουκρανία ή με αφορμή την Ουκρανία.

Παράλληλα, σε όλη τη διάρκεια της εργασίας μας στηριχτήκαμε σε ορισμένα απαραίτητα εργαλεία, αναπόσπαστο κομμάτι της γεωγραφικής μελέτης και της γεωπολιτικής ανάλυσης, δηλαδή σε γεωγραφικούς χάρτες, σχεδιαγράμματα, και σε στατιστικούς πίνακες.

Στην πορεία της εργασίας αυτής όμως, αντιμετωπίσαμε, όπως ήταν αναμενόμενο και δυσκολίες. Εκτός από αυτές που αφορούν την εφαρμογή της γεωπολιτικής επιστημονικής ανάλυσης, τόσο αυτής που προτείνεται από τον Ι.Μάζη, όσο και την εφαρμογή της γεωπολιτικής θεωρίας γενικότερα, στο σύνθετο και περίπλοκο θέμα της Ουκρανικής κρίσης, προέκυψε και το πρακτικό θέμα εξεύρεσης βιβλιογραφίας.

Πιο συγκεκριμένα, η βιβλιογραφία που αφορά το θέμα της Ουκρανίας, μικρό μέρος της οποίας στηρίζει την εργασία μας, είναι αρκετά δύσκολο να βρεθεί στις ελληνικές βιβλιοθήκες ή να έχει εκδοθεί στην Ελλάδα. Ακόμα πιο δύσκολο όμως είναι να βρεθεί βιβλιογραφία που να εκφράζει και απόψεις που ενδεχομένως να ήταν αντίθετες από τις κυρίαρχες. Δηλαδή, απόψεις που να προσέγγιζαν την κρίση από την πλευρά όσων νομιμοποιούν την Αυτονομία της Κριμαίας ή την απόσχιση των ανατολικών περιφερειών της Ουκρανίας. Αυτό, θα προσέφερε μια πιο σφαιρική εικόνα πάνω στο θέμα, όσο και αν δεν θα επηρέαζε την προσέγγιση του θέματος.

Παρά τις όποιες δυσκολίες, λοιπόν, βασικός άξονας της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσουμε και να αναδείξουμε, όσο μας ήταν δυνατό, τους παράγοντες που καθιστούν την Ουκρανία διαμφισβητούμενη γεωπολιτικά ζώνη. Η κρίση που συντάραξε και διαμέλισε τη χώρα το 2014, αποδείχθηκε ένα περίπλοκο και σύνθετο πόνημα, του οποίου, μόνο την αρχή μπορέσαμε να μελετήσουμε.

Περίληψη

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Ουκρανία: γεωπολιτικές εντάσεις σε μία εποχή στενού οικονομικού αλληλοσυσχετισμού», εκπονήθηκε στα πλαίσια του μαθήματος “Πολιτική Γεωγραφία” του Τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αθηνών, υπό την επίβλεψη του καθηγητή Γεωργίου Μαυρομμάτη.

Αντικείμενο της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να αναδειχθεί η σημασία του ρόλου της γεωπολιτικής προσέγγισης στην κατανόηση των αιτιών που οδήγησαν στην Κρίση του 2014 στην Ουκρανία.

Όπως προκύπτει από το θέμα, η περιοχή μελέτης είναι η Ουκρανία, μία χώρα που στη διάρκεια της μακρόχρονης ιστορίας της έχει πληγεί τόσο από τον εδαφικό κατακερματισμό που της προξένησαν οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, όσο και από τον εθνικό κατακερματισμό, έτσι όπως αυτός αποτυπώνεται στην πρόσφατη Κρίση του 2014.

Ως ανατολικότερο άκρο του Ευρωπαϊκού χώρου και πύλη του χώρου αυτού στην Ευρασιατική ενδοχώρα και, ταυτόχρονα, ως το σημαντικότερο πολιτικό διακύβευμα του πρώην Σοβιετικού χώρου, η Ουκρανία βρίσκεται συμπιεσμένη κάτω από την άσκηση ισχύος των δύο δυνάμεων, ΗΠΑ (ΕΕ και ΝΑΤΟ) από τη μια, και Ρωσικής Ομοσπονδίας από την άλλη.

Βασικός στόχος της εργασίας είναι η ανάδειξη των γεωπολιτικών παραμέτρων που φέρνουν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της Δύσης και της Ρωσίας, την Ουκρανία.

Ανατρέχοντας στις βασικές θεωρίες των κλασικών της γεωπολιτικής σκέψης, έγινε προσπάθεια ανάδειξης του γεγονότος ότι ορισμένες πτυχές της σκέψης αυτής αποκτούν και πάλι νόημα στην εποχή μας. Παράλληλα έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί η γεωπολιτική σημασία της Ουκρανίας.

Μέσα από αυτήν την προσπάθεια διερευνήθηκαν παράμετροι διαμόρφωσης των σχέσεων μεταξύ των δρώντων δυνάμεων ισχύος επί της Ουκρανίας, από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και μετά την Κρίση του 2014.

Με εργαλείο αρωγής τη θεωρία του Καθηγητή Ι. Μάζη, έλαβε χώρα τόσο η γεωπολιτική όσο και η ενδοπολιτική προσέγγιση της Ουκρανίας.

Απόρροια της ανωτέρω μελέτης αποτελεί η καταγραφή 3 σεναρίων, αυτό της ομαλοποίησης της κατάστασης της Ουκρανίας, αυτό της ευρύτερης διάσπασής της και αυτό της διαμόρφωσης και διεύρυνσης ψυχροπολεμικού κλίματος.

Abstract

The present Degree Thesis titled “Ukraine: Geopolitical Tensions in a Period of Tight Economical Interaction” has been conducted within the context of Political Geography course in the Department of Geography at the Charokopeio University of Athens under the supervision of Professor George Mavrommatis.

The objective of the present thesis is to outline the importance of the geopolitical approach factor in the understanding of the causes that led to the crisis of 2014 in Ukraine.

As suggested by the title of this thesis, the area of study is Ukraine. A country which in its long standing history has suffered as much by territorial fragmentation brought on by two World Wars as by national fragmentation as reflected by the recent Crisis of 2014.

Being the most Eastern point of Europe and the gate to the Eurasian inland, while simultaneously the highest political stakes of the former Soviet Union, Ukraine finds itself in the middle of the tug of war between the two superpowers, United States (EU and NATO) and the Russian Federation.

The main purpose of this Thesis is to emerge and highlight the main geopolitical parameters that constitute Ukraine important to both the West and the Russian Federation.

By referring to the basic theories of the classic geopolitical thinkers, it has been attempted to highlight the fact that some of these theories have again become relevant in current times. Concurrently, it has been attempted to also highlight the geopolitical importance of Ukraine.

This attempt has further been expanded into understanding the parameters that determined the relationship between Ukraine and the acting powers from the end of the Second World War until after the Crisis of 2014.

Using the theory of Professor I. Mazis as a valuable tool, the geopolitical and endopolitical approach of Ukraine has been made possible.

As a result of the above study, three scenarios have been documented: The return of Ukraine to normality, the extensive fragmentation of Ukraine and the creation and the expansion of the Cold War era climate.

1. Το «Υπερσύστημα» ΗΠΑ- ΕΣΣΔ- Ρωσία πριν και μετά την Ουκρανική κρίση του 2014

1.1. Ουκρανική κρίση και κλασσική γεωπολιτική σκέψη

Η Ουκρανία, ανεξαρτητοποιήθηκε από την ΕΣΣΔ, το 1991 ένα χρόνο πριν την επίσημη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης.

Από την ημέρα της ανακήρυξης της Ανεξαρτησίας, μέχρι και σήμερα, η Ουκρανία προσπαθεί να ανακάμψει και να βρει τη θέση της στη νέα διεθνή πραγματικότητα.

Ένα από τα πιο σύνθετα και κρίσιμα κεφάλαια της σύγχρονης ιστορίας της χώρας αποτελούν τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν το 2014, γνωστά από τότε με τον όρο «Ουκρανική Κρίση». Στο κεφάλαιο που ακολουθεί προσπαθούμε να αναδείξουμε πώς μέσα από την αναβίωση της θεωρίας των κλασσικών της γεωπολιτικής σκέψης, φωτίζονται οι αιτίες που οδήγησαν στην κρίση που συντάραξε την Ουκρανία το 2014.

Πράγματι, τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην χώρα, έφεραν και πάλι, με έντονο τρόπο, στο προσκήνιο ζητήματα που βρίσκονται στον πυρήνα των θεμελιωδών θεωριών της Γεωπολιτικής Επιστήμης.

Πιο συγκεκριμένα, η άποψη του Z. K. Brzezinski, που προσδιορίζει την Ουκρανία «ως στρατηγικό στόχο και ασαφή γεωπολιτικά ζώνη»² δεν αποτελεί μόνο μια επισήμανση σχετικά με την σημασία της γεωπολιτικής θέσης της Ουκρανίας, αλλά φέρνει και πάλι στο προσκήνιο τη θεωρία περί ζωνών, έτσι όπως εκφράστηκε στις πρώτες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα από τους γεωγράφους Sir H. Mackinder και N. Spykman.

Όπως διευκρινίζει ο Α. Χουλιάρης, οι απόψεις του Z. Brzezinski, ενός εκ των κύριων εκπροσώπων της «γεωστρατηγικής» (*geostrategy*) και της υψηλής στρατηγικής (*grand strategy*) «έχουν τις ρίζες τους στις ιδέες του Sir Halford Mackinder και στην παραδοσιακή εκδοχή της γεωπολιτικής όπως αναπτύχθηκε πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο»³

Θεωρώντας, στις απαρχές του 20^{ου} αιώνα, ότι η εποχή της κυριαρχίας της Ευρώπης σε παγκόσμια κλίμακα, έτσι όπως η κυριαρχία ξεκίνησε τον 15^ο αιώνα, βαδίζει στο τέλος της, ο H. Mackinder «προέβλεψε, ότι, στη συνέχεια, θα έρχονταν στο προσκήνιο άλλα μέρη του κόσμου, τα οποία μέχρι τότε είχαν παραμείνει στη σκιά των ευρωπαϊκών ναυτικών δυνάμεων. Κεντρικής σημασίας στην επιχειρηματολογία του Sir H. Mackinder ήταν ότι η περίοδος κυριαρχίας των ναυτικών δυνάμεων πλησίαζε στο τέλος της και ότι οι χερσαίες δυνάμεις ήταν πλέον έτοιμες να ανακάμψουν»⁴.

Όμως, παρά τη «διαρκή ταλάντευση στη μοίρα των δύο πρωταγωνιστών, των χερσαίων και των ναυτικών δυνάμεων» είχε εγκατασταθεί μεταξύ τους «μια βαθύτερη ισορροπία ισχύος»

² Brzezinski, Z. (1998: 88), *‘Η Μεγάλη Σκακιέρα’*, Αθήνα: εκδ. Λιβάνη

³ Χουλιάρης, Α. (2002: 12-13), εισαγωγικό σημείωμα στην ελληνική έκδοση του Parker, G. (2002), *‘Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον’*, Αθήνα: Ροές

⁴ Parker, G. (2002:68), *‘Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον’*, Αθήνα: εκδ. Ροές

με αποτέλεσμα καμία από τις δύο αυτές δυνάμεις να «μην μπορεί να εξασφαλίσει μια μόνιμη θέση κυριαρχίας έναντι της άλλης»⁵

Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας G. Parker, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, και πιο συγκεκριμένα, το 1904, η Μεγάλη Βρετανία και η Ρωσία, προσφέρουν στον Sir H.Mackinder το κατάλληλο έδαφος πάνω στο οποίο βρίσκουν εφαρμογή οι απόψεις του. Θα ταυτίσει, λοιπόν, τη Βρετανική Αυτοκρατορία με την «φθίνουσα»⁶ ναυτική δύναμη, ενώ θα ταυτίσει τη Ρωσία με την «επανακάμπτουσα»⁷ χερσαία δύναμη. Αυτό που ανησυχούσε εκείνη την συγκεκριμένη εποχή τον Sir H.Mackinder ήταν η προνομιακή θέση στην οποία πίστευε ότι βρίσκονταν οι χερσαίες δυνάμεις. Ωστόσο, παρ' ότι το επίκεντρο του ενδιαφέροντός του εστιάζεται τόσο στην κατάσταση που επικρατούσε στη Βρετανία, όσο και στο μέλλον της στον ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο των αρχών του 20^{ου} αιώνα, ο Sir H.Mackinder κατόρθωσε «να διακρίνει παγκόσμιες πραγματικότητες πέρα από την κατάσταση που επικρατούσε στον κόσμο στην εποχή του, και ήταν ο πρώτος ο οποίος παρουσίασε μία συνεκτική γεωπολιτική κοσμοθεωρία»⁸. Σε αυτά τα πλαίσια θα αναπτύξει και θα εδραιώσει τη θεωρία της *Heartland* (Κεντρική Γή), η διακυβέρνηση της οποίας, σύμφωνα με την κοσμοθεωρία του, ήταν «το κλειδί της απόλυτης ηγεμονίας και την οποία εντόπιζε στην Ανατολική Ευρώπη»⁹

Ακολουθώντας την σκέψη του H.Mackinder, περί ζωνών, ο N.Spykman, θα εδραιώσει την θεωρία «της «περιφερειακής περιοχής» (rimland), δηλαδή μιας ζώνης από τη μέση Ανατολή έως την νοτιοανατολική Ασία και την Ευρώπη»¹⁰.

Ο N.Spykman, είναι Αμερικανός καθηγητής του Πανεπιστημίου του Γέηλ και το σημαντικότερο έργο του φέρει τον τίτλο *“Geography of the Peace”*. Όπως μας πληροφορεί ο Ι.Μάζης, ο τίτλος αυτού του έργου είναι χαρακτηριστικός όσον αφορά «την επιστημολογική θεμελίωση της γεωπολιτικής στο επιστημονικό και μεθοδολογικό πλαίσιο της Γεωγραφίας»¹¹. Ο N.Spykman άσκησε κριτική στις θεωρίες του H.Mackinder μη παραδεχόμενος ο ίδιος την νομοτελειακή αντίθεση μεταξύ των χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων. Το γεωγραφικό υποσύστημα της *Rimland*, που ιδρύει ο N.Spykman, (πρόκειται σύμφωνα με την απόδοση που προτείνει στα ελληνικά ο Ι. Μάζης για τη «Δακτύλιο Ζώνη ή Δακτύλιο Γη»¹² ή, σύμφωνα με την απόδοση του Γ. Κρητικού, «περιφερειακή περιοχή»¹³), αφορά τη ζώνη «που περιέχει τη Δυτική Ευρώπη, την Τουρκία, τη Σαουδαραβική χερσόνησο, το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, τις Ινδίες, τη Νοτιοανατολική Ασία και φθάνει μέχρι την Ιαπωνία. Η Δακτύλιος Γη περικλείει τον

⁵ Parker, G. (2002:68), *Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον*, Αθήνα: εκδ. Ροές', βλ.σχετ. σελ.: 68

⁶ Parker, G. (2002:68), *Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον*, Αθήνα: εκδ. Ροές'

⁷ Parker, G. (2002:68), *Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον*, Αθήνα: εκδ. Ροές', βλ.σχετ. σελ.: 69

⁸ Parker, G. (2002:69), *Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον*, Αθήνα: εκδ. Ροές'

⁹ Κρητικός, Γ. (2007:16), *Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της Σύγχρονης Ευρώπης*', Αθήνα: Μεταίχμιο

¹⁰ Ο.π. 9

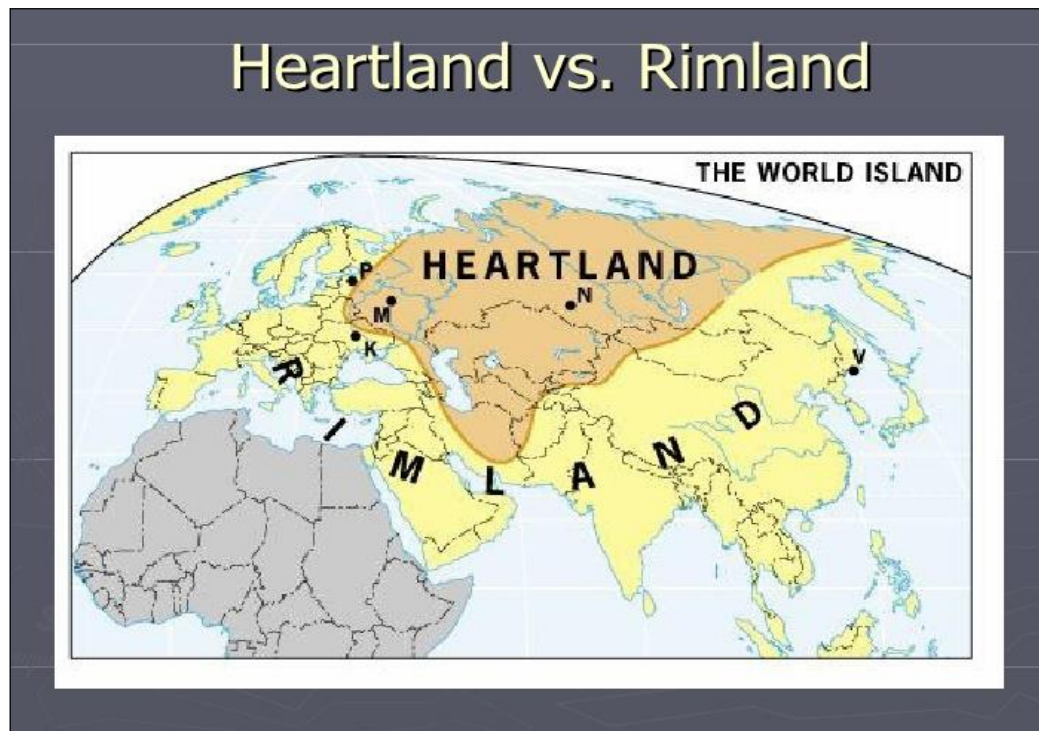
¹¹ Μάζης, Ι. (2002: 22), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*', Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹² Ο.π. 11

¹³ Κρητικός, Γ. (2007:16), *Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της Σύγχρονης Ευρώπης*': Αθήνα, Μεταίχμιο

Heartland, ο οποίος αποτελείται από την Ανατολική Ευρώπη και την έκταση που κάλυπτε η πρώην Σοβιετική Ένωση»¹⁴

Εν κατακλείδι, οι απόψεις του H.Mackinder και του N. Spykman, μπορούν να συνοψισθούν στα ακόλουθα αξιώματα: Για τον πρώτο, «αυτός που ελέγχει την Ανατολική Ευρώπη κυριαρχεί επί του *Κεντρικού Άξονος (Heartland)*. Αυτός που κυριαρχεί επί του *Κεντρικού Άξονα (Heartland)* κυριαρχεί επί της *Παγκόσμιας Νήσου (World Island)*. Αυτός που κυριαρχεί επί της *Παγκόσμιας Νήσου* είναι ο κυρίαρχος του κόσμου». Αντίθετα ο N. Spykman πίστευε πως «Αυτός που κυριαρχεί επί της *Δακτυλίου Γης (Rimland)* είναι κυρίαρχος της Ευρασίας. Ο δε κυρίαρχος της Ευρασίας κρατά τις τύχες του κόσμου στα χέρια του».

Χάρτης 1: Κεντρική Γη (Heartland) και Δακτύλιος Γη (Rimland)¹⁵

Όμως, παρά τις διαφορές μεταξύ H. Mackinder και N. Spykman, σε δύο σημεία οι απόψεις τους ταυτίζονται απόλυτα. Κατ' αρχήν, όπως αναφέρει ο Γ.Κρητικός και οι δύο «υποστήριζαν ότι το φυσικό περιβάλλον και η θέση αποτελούσαν καθοριστικούς παράγοντες για τη δόμηση του παγκόσμιου συστήματος εξουσίας»¹⁶

¹⁴ Ο.π. 11

¹⁵ Πηγή: <https://images.google.com/>

¹⁶ Ο.π. 9

Υπ' αυτή την έννοια, οι H.Mackinder και N. Spykman υιοθετούν τις απόψεις του Friedrich Ratzel, θεμελιωτή της *geopolitik*¹⁷ (της γεωπολιτικής επιστήμης), ο οποίος περιόριζε «την σύσταση των κρατών σε δύο βασικούς συντελεστές : τη θέση(die lage) και το χώρο(der raum)»¹⁸.

Παράλληλα συμφωνούσαν και οι δύο πως «η κατοχή της Ευρασίας θα οδηγούσε στην παγκόσμια κυριαρχία»¹⁹

Η γεωπολιτικές αυτές θεωρίες, αρχίζουν να φωτίζουν διαφορετικά τα πρόσφατα γεγονότα που εξελίχθηκαν στην Ουκρανία, ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε αυτό που σημειώνει ο συγγραφέας Γ. Κρητικός, ότι δηλαδή ο H.Mackinder «τοποθετεί την κεντρική γη στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα η Ουκρανία»²⁰.

Ταυτόχρονα όμως η Ουκρανία, με βάση τη θεωρία του N.Spykman, περικλείεται από την «περιφερειακή περιοχή» (rimland).

Λίγα μόλις χρόνια μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, ο Z. Brzezinski στο βιβλίο του «Η Μεγάλη Σκακιέρα» χαρακτηρίζει την Ουκρανία ως ένα «Γεωπολιτικό Άξονα» επειδή « η ύπαρξη ως ανεξάρτητης χώρας βοηθά το μετασχηματισμό της Ρωσίας». Δίχως την Ουκρανία, συνεχίζει ο Z.Brzezinski, «η Ρωσία παύει να είναι ευρασιατική αυτοκρατορία» ενώ «αν η Μοσχα ανακτήσει τον έλεγχο της Ουκρανίας, με τον πληθυσμό των 52 εκατομμυρίων, τους σημαντικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους και την πρόσβαση στη μαύρη θάλασσα, η Ρωσία θα ανακτήσει αυτόματα τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να γίνει ισχυρό αυτοκρατορικό κράτος, που θα ενώνει την Ευρώπη και την Ασία». Αν όμως η «Ουκρανία έχανε την ανεξαρτησία της αυτό θα είχε άμεσες συνέπειες για την Κεντρική Ευρώπη, μετασχηματίζοντας την Πολωνία σε γεωπολιτικό άξονα του ανατολικού συνόρου της ενωμένης Ευρώπης»²¹

Όμως, όσο και οι ΗΠΑ, άλλο τόσο και η Ρωσία και μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ, δεν έχει παραιτηθεί από το μέλημά της για ανάκτηση δυναμικής και ισχυρής παρουσίας στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας και της Ανατολικής Ευρώπης.

Η Ουκρανία, χώρα που ανήκε στην Σοβιετική Ένωση και που αποτελεί γεωγραφικά το ανατολικό σύνορο του ευρωπαϊκού χώρου και την πύλη προς την ευρασιατική ενδοχώρα²², βρίσκεται συμπιεσμένη, όπως και πριν την κρίση του 2014, ανάμεσα σε δύο δυνάμεις ισχύος (ΗΠΑ-NATO-ΕΕ/Ρωσία), αποτελώντας, με βάση τις επίσημες δηλώσεις που παραθέσαμε προηγούμενα, ένα εύθραυστο buffer – state, που κινδυνεύει να συνθλιβεί από τον ανταγωνισμό των δυνάμεων ισχύος, και, επομένως, από τον οξύ ανταγωνισμό ανάμεσα σε *Heartland* και *Rimland*.

¹⁷ Στο σημείο αυτό χρησιμοποιούμε τον γερμανικό όρο προκειμένου να δείξουμε τη διαφορά ανάμεσα στην γεωπολιτική αντίληψη και εκδοχή πριν από το 2° ΠΠ και την μεταπολεμική «γεωπολιτική» αντίληψη. Βλ. σχετικά Χουλιάρας, Ας.(2002:12), Εισαγωγικό Σημείωμα στο Parker, Γ.(2002), *Γεωπολιτική, Παρελθόν. Παρόν και Μέλλον*, Αθήνα: Ροές

¹⁸ Ο.π. 9

¹⁹ Ο.π. 9

²⁰ Κρητικός, Γ. (2007:47), *Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της Σύγχρονης Ευρώπης*, Αθήνα: Μεταίχμιο

²¹ Brzezinski, Z. (1998: 88-89), *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα: Λιβάνης

²² <http://www.wikipedia.com>, λήμμα Ουκρανία

Παράλληλα, όπως υπογραμμίζει ο Ιπ. Δασκαλάκης, η Ουκρανία « βρίσκεται στο σημείο συνάντησης και τριβής των τεκτονικών πλακών NATO και Ρωσίας, Ορθοδοξίας και Καθολικισμού, Ρωσίας και Γερμανίας, ή Ανατολικού και Δυτικού πολιτισμού»²³.

Έτσι λοιπόν, βλέπουμε να ανυψώνεται γύρω και πάνω από την χώρα αυτή, σύμφωνα με την μέθοδο γεωπολιτικής ανάλυσης που προτείνει ο καθηγητής Ι. Μάζης, ένα «Υπερσύστημα»²⁴, αποτελούμενο από τις ΗΠΑ(NATO-ΕΕ) και τη μετασοβιετική Ρωσία. Η Ουκρανία, «Σύστημα»,²⁵ ανήκει σε μια πραγματικά ασαφή περιοχή/ζώνη, για να χρησιμοποιήσουμε τον όρο του Ζ.Κ. Brzezinski, δηλαδή σε μια διαμφισβητούμενη ζώνη, όπου οι δυνάμεις ισχύος, ΗΠΑ και Ρωσία, δεν έχουν πει ακόμα την τελευταία τους λέξη.

1.2. Περιγράφοντας το ιστορικό πλαίσιο

1.2.1. Οδεύοντας προς τον Ψυχρό Πόλεμο

Η Ουκρανική κρίση το 2014, οδήγησε τις σχέσεις των δύο δυνάμεων ισχύος, ΗΠΑ (και Ε.Ε) και Ρωσία, σε εκρηκτικό σημείο. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι από πολιτικούς και από διεθνείς σχολιαστές χρησιμοποιήθηκε ο όρος «Νέος Ψυχρός Πόλεμος», δύο δεκαετίες σχεδόν μετά την λήξη του Ψυχρού Πολέμου.

Από τις πρώτες και πιο βαρυσήμαντες δηλώσεις που έθιγαν το ζήτημα επαναφοράς του ψυχροπολεμικού κλίματος, είναι αυτή του τελευταίου ηγέτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Μιχαήλ Γκορμπατσόφ.

Πράγματι, λίγο μετά την ενσωμάτωση της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας στην Ρωσία, (2014) ο Μ. Γκορμπατσόφ θα υπογραμμίσει ότι «τώρα, νέα τείχη χτίζονται και η κατάσταση απειλεί να κλιμακωθεί. Βλέπω πραγματικά όλα τα σημάδια ενός *“νέου Ψυχρού Πολέμου”*. Τα πράγματα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε έκρηξη ανά πάσα στιγμή, αν δεν δράσουμε. Η απώλεια εμπιστοσύνης είναι καταστροφική. Η Μόσχα δεν εμπιστεύεται πλέον τη Δύση και η Δύση δεν εμπιστεύεται πια την Μόσχα ».²⁶

Η χρήση του όρου «Νέος Ψυχρός Πόλεμος», τόσο από τον τελευταίο ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης όσο και από άλλους αναλυτές και σχολιαστές, καταδεικνύει όχι μόνο την σοβαρότητα της κρίσης και την προεξόφληση της διάρκειάς της, αλλά μας επιβάλλει, ταυτόχρονα, να εστιάσουμε, στο κεφάλαιο αυτό, το ενδιαφέρον μας στη γεωπολιτική των δυνάμεων ισχύος που ενέχονται σε αυτήν την κρίση. Μας παροτρύνει επίσης να ανατρέξουμε στην εποχή του Ψυχρού πολέμου προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τους λόγους που οδήγησαν στη χρήση του όρου « *“Νέος” Ψυχρός Πόλεμος*», προκειμένου να περιγραφεί η ένταση μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας στη σύγχρονη εποχή.

²³ <http://www.elisme.gr/images/pdf/files/Daskalakis20140324.pdf>

²⁴ www.geo-mazis.gr

²⁵ www.geo-mazis.gr

²⁶ <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=668840>

Ακολουθώντας την θεωρία του H.Mackinder, ο Z. Brzezinski προσεγγίζει την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, κάτω από το πρίσμα του ανταγωνισμού μεταξύ των χερσαίων και των ναυτικών δυνάμεων της εποχής. Θεωρεί δηλαδή, ότι « η διαμάχη μεταξύ ΗΠΑ και της ΣΕ αντιπροσώπευε την εκπλήρωση των δημοφιλέστερων γεωπολιτικών θεωριών: αντιπαρέθετε την παγκόσμια ηγετική ναυτική δύναμη, που κυριαρχούσε στον Ατλαντικό όσο και στον Ειρηνικό ωκεανό, στην παγκόσμια ηγετική χερσαία δύναμη, που υπερετερούσε στην ευρασιατική ενδοχώρα (με τον σινοσοβιετικό συνασπισμό να αγκαλιάζει εδάφη τα οποία θύμιζαν αξιοσημείωτα την έκταση της μογγολικής αυτοκρατορίας)»²⁷

Ωστόσο, στα τέλη του 2^{ου} Π.Π., οι ΗΠΑ δεν μπορούν να χαρακτηριστούν μόνο σαν «ναυτική δύναμη». Την επομένη του πολέμου αυτού, οι ΗΠΑ έχουν αναδειχτεί σε παγκόσμια ηγέτιδα δύναμη. Και πράγματι, όπως σημειώνει ο P.Boniface, στο κείμενο που συνοδεύει τον χάρτη απεικόνισης των εδαφικών αλλαγών στην Ευρώπη το 1945, «ο πόλεμος κατά παράδοξο τρόπο προσέφερε στις ΗΠΑ την οικονομική ευημερία»²⁸.

Πιο συγκεκριμένα, «η Ουάσιγκτον έχει στην κατοχή της τα 2/3 των παγκόσμιων αποθεμάτων σε χρυσό. Το δολάριο είναι το νόμισμα που κυριαρχεί στις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές εκθρονίζοντας την λίρα. Σε όλους τους οικονομικούς τομείς κατέχουν την πρώτη θέση. Η παραγωγή σε κάρβουνο ισοδυναμεί με το ήμισυ της παγκόσμιας παραγωγής, αυτή του πετρελαίου με τα 2/3»²⁹.

Παράλληλα με την οικονομία της Αμερικής συμβαδίζει και η στρατιωτική της δύναμη. Οι ΗΠΑ αναδεικνύονται πρώτη στρατιωτική δύναμη αφού διαθέτουν πλέον την ατομική βόμβα, αλλά και το μονοπώλιο των πυρηνικών όπλων.

Ταυτόχρονα, η αμερικανική πολιτική ηγεσία επιλέγει να εγκαταλείψει την στάση «του απομονωτισμού» που εφάρμοσε πριν από τον πρόσφατο πόλεμο και, θέλοντας να αντιμετωπίσει την σοβιετική απειλή, αποφάσισε «όπως χαρακτηριστικά είπε ο πρόεδρος Truman, [να] αναλάβει τα ηνία του ελεύθερου κόσμου»³⁰

Από την άλλη μεριά του Ατλαντικού, η Σοβιετική Ένωση διατηρεί έντονη στρατιωτική παρουσία στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, χώρες που προηγουμένα είχε απελευθερώσει από τα στρατεύματα των δυνάμεων κατοχής. Παράλληλα εγκαθιστά σ' αυτές τις χώρες κομμουνιστικές κυβερνήσεις, ενώ ταυτόχρονα, διαθέτει τον πλήρη έλεγχο αυτών των κυβερνήσεων.³¹

Όμως, οι κινήσεις αυτές της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία παρά τις βαρύτατες απώλειες που είχε υποστεί στη διάρκεια του Β' ΠΠ, έχει αναδειχτεί σε ισχυρή στρατιωτικά απελευθερώτρια δύναμη, προκαλούν την ανησυχία των ΗΠΑ αλλά και των ηγετών των χωρών της Δυτικής Ευρώπης.

²⁷ Brzezinski, Z. (1998: 25), *‘Η Μεγάλη Σκακιέρα’*, Αθήνα: Ι.Ι.Λιβάνης

²⁸ P.Boniface (2001: 26) (διεύθυνση – επιμέλεια), *‘Ατлас Διεθνών Σχέσεων’*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

²⁹ Ο.π. 28

³⁰ Ο.π. 28

³¹ <http://www.wikipedia.com>, λήμμα Β'ΠΠ

Ήδη, από το 1939 και 1940, η Σοβιετική Ένωση είχε ενσωματώσει στην επικράτειά της γειτονικές της χώρες ή περιοχές των γειτονικών της χωρών. Πρόκειται για τμήματα της ανατολικής Πολωνίας που ενσωματώνονται στις Σοβιετικές Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες της Λευκορωσίας και της ΣΣΔ Ουκρανίας, μετά την γερμανική επίθεση και τον διαμελισμό της χώρας.

Οι Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία, θα ενσωματωθούν κι αυτές στην ΕΣΣΔ, προσφέροντας έτσι στη ΣΣΔ Ρωσίας μεγάλη πρόσβαση στη Βαλτική. Μετά τον πόλεμο μεταξύ ΕΣΣΔ και Φινλανδίας (χειμώνας 1939-40) περιοχές της Αν. Φινλανδίας περνούν στην ΣΣΔ Καρελίας, ενώ την επόμενη χρονιά θα αποσχισθεί η Βεσσαραβία από την Ρουμανία και θα δημιουργηθεί έτσι η ΣΣΔ Μολδαβίας.³²

Χάρτης 2: Η Σοβιετική Ένωση πριν τον Β΄ ΠΠ³³

Στο τέλος του πολέμου, θα προστεθούν στην επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης οι χώρες που είχαν απελευθερωθεί από τον Κόκκινο Στρατό το 1944 και 1945. (χάρτης 2). Στις χώρες αυτές το κομμουνιστικό κόμμα θα πάρει την εξουσία και οι χώρες μετατρέπονται σε Λαϊκές Δημοκρατίες. Πρόκειται για την ΛΔ Πολωνίας, ΛΔ Βουλγαρίας, ΛΔ Ρουμανίας και ΛΔ Τσεχοσλοβακίας. Λίγα χρόνια αργότερα θα προστεθεί και η ΛΔ Γερμανίας. Στα ανατολικά σύνορα της Σοβιετικής Ένωσης, στην Ασία, «ο Κόκκινος Στρατός έχει καταλάβει την

³² <http://www.wikipedia.com>, λήμμα 'Σοβιετική Ένωση'

³³ Ο.π. 15

Μαντζουρία -που προηγουμένως ήταν υπό ιαπωνικό έλεγχο- καθώς και το βόρειο τμήμα (βορείως του 38ου παραλλήλου) της κορεατικής χερσονήσου».³⁴

Χάρτης 3: Η Σοβιετική ένωση πριν την λήξη του Β'ΠΠ³⁵

Μπροστά στην εικόνα που παρουσιάζει πλέον η Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, ο Βρετανός πρωθυπουργός, Γ. Τσόρτσιλ, εκφράζει δημοσίως την ανησυχία του καταγγέλλοντας την πολιτική της ΕΣΣΔ την οποία θεωρεί πλέον βέβαιη απειλή για την Ευρώπη. Παραθέτουμε στο σημείο αυτό ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από την ομιλία του Γ. Τσόρτσιλ που διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο του Φούλτον των ΗΠΑ, στις 5 Μαρτίου του 1946, ομιλίας που δίνει το στίγμα της εποχής αλλά και «Μία σκιά κάλυψε τα στρατόπεδα που πρόσφατα φωτίζονταν από τη νίκη των Συμμάχων. Ουδείς γνωρίζει τα όρια των άμεσων στόχων – αν υπάρχουν – της σοβιετικής Ρωσίας και της διεθνούς κομμουνιστικής οργάνωσης όσον αφορά την επέκτασή τους και τον προσηλυτισμό(...) Από το Στετίν στη Βαλτική έως την Τεργέστη στην Αδριατική, υψώνεται ένα σιδηρούν παραπέτασμα που έχει κόψει την Ευρώπη στα δύο. Πίσω από αυτήν τη γραμμή βρίσκονται όλες οι πρωτεύουσες των παλιών κρατών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης...και όλες έχουν υπαχθεί με τον ένα ή άλλον τρόπο όχι μόνο στη σοβιετική επιρροή, αλλά στο στενό και ενίοτε ασφυκτικό έλεγχο της Μόσχας»³⁶

Ο όρος «Σιδηρούν Παραπέτασμα» έμεινε από εκείνη την στιγμή στην ιστορία σηματοδοτώντας τη διαίρεση της Ευρώπης σε δύο μπλοκ, το Ανατολικό υπό την επιρροή της ΕΣΣΔ, και το Δυτικό υπό την επιρροή των ΗΠΑ.

Βέβαια, ανάμεσα στις δύο νικήτριες και ανερχόμενες ηγέτιδες δυνάμεις εκτείνεται η Ευρώπη με ανοιχτές, όμως, ακόμα τις πληγές που της προκάλεσε ο πόλεμος. Χωρισμένη

³⁴ <http://www.wikipedia.com> , λήμμα Β'ΠΠ

³⁵ Ο.π. 15

³⁶ P.Boniface (2001: 28) (διεύθυνση – επιμέλεια), 'Ατλας Διεθνών Σχέσεων', Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

ανάμεσα σε νικήτριες και ηττημένες χώρες έχει να αντιμετωπίσει τεράστια οικονομικά προβλήματα. Η ηττημένη Γερμανία βρίσκεται «σχεδόν ολοκληρωτικά κατεστραμμένη και υπό στρατιωτική κατοχή... Η Ιταλία, που ήθελε να παίξει κυρίαρχο ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο, τελικά αποδεικνύει ότι είναι δύναμη μικρής εμβέλειας»³⁷.

Από την μεριά των νικητών περνάει και η Γαλλία, αρκετά αποδυναμωμένη όμως σε οικονομικό επίπεδο. Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε, το Ηνωμένο Βασίλειο που, όπως σημειώνει ο P. Boniface «κρατά τη δόξα και το γόητρο της μοναδικής χώρας που αγωνίστηκε κατά του Χίτλερ σε όλη τη διάρκεια του πολέμου, αλλά [του οποίου] το νόμισμα χάνει την αξία του»³⁸

Έτσι λοιπόν, με τη δυσμενή κατάσταση που επικρατεί και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, και κυρίως με την επερχόμενη διάλυση των αποικιακών αυτοκρατοριών, όπως η Γαλλία, η Μ. Βρετανία, αλλά και η Ιταλία, «η Ευρώπη παύει να είναι το επίκεντρο των διεθνών σχέσεων και του εμπορίου»³⁹.

Εξ αιτίας, λοιπόν, της ενισχυμένης παρουσίας κομμουνιστικών κομμάτων σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όσο και η γειτνίαση με χώρες της ανατολικής στις οποίες η ΕΣΣΔ κρατά αμείωτες τις στρατιωτικές της δυνάμεις, και παράλληλα η αδυναμία των δυτικών να δώσουν γρήγορα νέα εκκίνηση στην οικονομία τους, ωθεί περισσότερο τις ΗΠΑ για ανάληψη άμεσων αποφάσεων.

Ένα από τα πρώτα μέτρα που θα παρθούν με στόχο την άμεση απειλή κομμουνιστικής διείσδυσης είναι η εξαγγελία του δόγματος Τρούμαν, στις 12 Μαρτίου 1947, βάσει του οποίου οι ΗΠΑ, προσφέρουν στρατιωτική και οικονομική βοήθεια στις χώρες που αντιμετώπιζαν άμεσα κίνδυνο από την Σοβιετική Ένωση.

Στα πλαίσια αυτών των διαβουλεύσεων, και πιο συγκεκριμένα στις 16 Απριλίου 1947, πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ο όρος «Ψυχρός Πόλεμος» από τον αμερικανό μεγαλοεπιχειρηματία και σύμβουλο πολλών προέδρων B. Baruch.⁴⁰ Από τότε, ο χρησιμοποιείται προκειμένου να εκφράσει τον ανταγωνισμό σε γεωπολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο που θα καθορίσει και θα παγιώσει για πολλές δεκαετίες τις σχέσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, ανάμεσα στο Δυτικό και Ανατολικό μπλοκ .

Ο Ψυχρός Πόλεμος ορίζεται λοιπόν επίσημα από την εξαγγελία του δόγματος Τρούμαν και διαρκεί μέχρι το 1991, χρονιά που σηματοδοτείται από την πτώση και διάλυση της ΕΣΣΔ.⁴¹

³⁷ Ο.π. 28

³⁸ Ο.π. 28

³⁹ Ο.π. 28

⁴⁰ [http:// www.wikipedia.com](http://www.wikipedia.com) , λήμμα Ψυχρός Πόλεμος

⁴¹ Ο.π. 40

Χάρτης 4: Η Σοβιετική ένωση μετά την λήξη του Β'ΠΠ⁴²

Να σημειωθεί επίσης, ότι καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι σχέσεις Ανατολής – Δύσης διακρίνονται σε δύο μεγάλες περιόδους. Τον Ψυχρό Πόλεμο (1947-1962) και την Ύφεση (1962-1979), τις οποίες, με τη σειρά τους, διαδέχονται δύο συντομότερες: ένας νέος Ψυχρός Πόλεμος (1979-1985) και μια νέα Ύφεση (1985-1989). Η περίοδος από το 1947 έως το 1989 χαρακτηρίζεται συχνά ως ψυχροπολεμική όμως ο Ψυχρός πόλεμος και η Ύφεση αποτελούν δύο διαφορετικά στάδια.

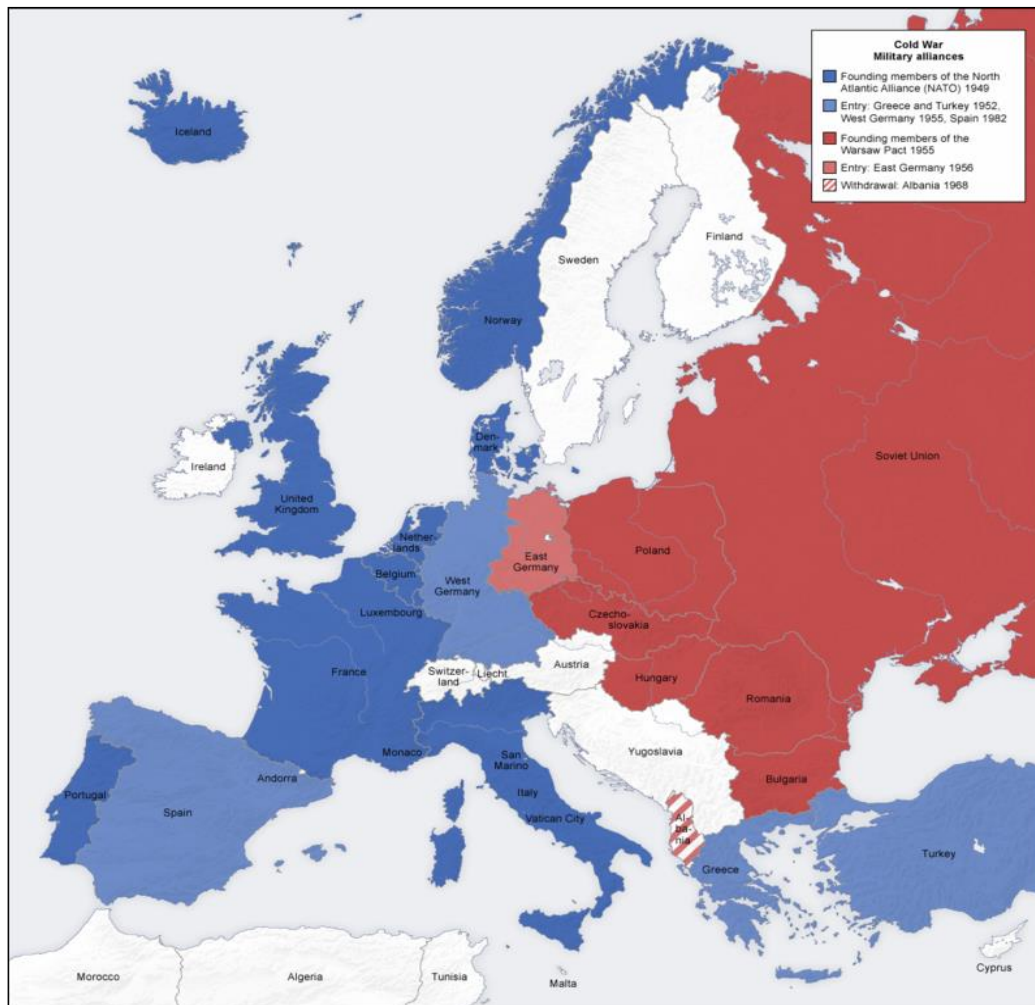
Οι Αμερικάνοι χρησιμοποιούν τη λέξη «ύφεση» που σημαίνει αποκλιμάκωση των εντάσεων. Οι Σοβιετικοί χρησιμοποιούν την έκφραση «ειρηνική συνύπαρξη». Αυτή η διαφορά αποκαλύπτει στην πραγματικότητα τις διαφορετικές θέσεις των δύο μπλοκ.

Για τους Σοβιετικούς δεν είναι αναπόφευκτος ο πόλεμος ανάμεσα στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο και τους άλλους. Περισσότερο δυνατή από το 1945, πιστεύοντας ότι μπορεί να φθάσει τις ΗΠΑ στην κούρσα οικονομικής ανάπτυξης, η ΕΣΣΔ χρειάζεται μια περίοδο ειρήνης για να πετύχει τους στόχους της.

Κατά παράξενο τρόπο, οι ΗΠΑ συνειδητοποιούν τη σχετική αποδυνάμωσή τους, μετά το 1945 και πείθονται για την ανάγκη αποκλιμάκωσης των εντάσεων. Σύμφωνα με τον H.Kissinger, Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών κατά την περίοδο της Ύφεσης, η πυρηνική εποχή καταδικάζει τις δύο δυνάμεις στη συνύπαρξη. Η Ύφεση αποτέλεσε δηλαδή περίοδο που υπαγόρευε η ανάγκη και όχι επιλογή ή πανάκεια. Όπως σημειώνει ο P.Boniface η ύφεση έπρεπε «να συμβάλει στην εξισορρόπηση των δίδυμων στύλων της ανασχεσης και της συνύπαρξης»⁴³.

⁴² Ο.π. 15

⁴³P.Boniface (2001: 31) (διεύθυνση – επιμέλεια), 'Ατλας Διεθνών Σχέσεων', Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Χάρτης 5: Ψυχρός Πόλεμος και στρατιωτικές συμμαχίες Δυτικού και Ανατολικού Μπλοκ⁴⁴

Ωστόσο, η Ύφεση συμβολίζεται από τον έλεγχο των εξοπλισμών, την *Ostpolitik* και τις συμφωνίες του Ελσίνκι του 1975 που αναγνωρίζουν τα σύνορα που προέκυψαν από το Β'ΠΠ(σοβιετική απαίτηση) και που θεσπίζουν την αρχή της ελευθερίας, της κυκλοφορίας και της ελευθερίας της συνείδησης στην ήπειρο(δυτική απαίτηση).

Παρ'όλα αυτά, οι σοβιετικές προελάσεις στην Αφρική (Αγκόλα και Μοζαμβίκη), η εγκατάσταση των πυραύλων SS20, και μετέπειτα η εισβολή στο Αφγανιστάν, τραντάζουν το Υφεσιακό κλίμα. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο δυνάμεων χαρακτηρίζονται και πάλι από μετριοπάθεια το 1985 και κατά τη διάρκεια της θητείας του Μ. Γκορμπατσόφ, εμπνευστή της 'περεστρόικα'. Όμως, η περεστρόικα δεν κατέλειξε σε μια νέα εποχή Ύφεσης, αλλά σηματοδότησε το τέλος των σχέσεων Ανατολής-Δύσης⁴⁵.

⁴⁴ Ο.π. 15

⁴⁵ P.Boniface (2001: 31) (διεύθυνση – επιμέλεια), 'Ατλας Διεθνών Σχέσεων', Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, βλ. σχετ. σελ:31

Χάρτης 6: Ψυχρός Πόλεμος⁴⁶

Η κύρια έκφραση του Ψυχρού Πολέμου δεν είναι, βέβαια, μόνο ιδεολογικοπολιτική. Ήδη από την σύναψη του δόγματος Τρούμαν και την ενίσχυση στρατιωτικής βοήθειας που προσέφερε στις χώρες που ένοιωθαν να απειλούνται από την Σοβιετική Ένωση, άρχισε να δυναμώνει το κυνήγι των εξοπλισμών ανάμεσα στη Δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ, από τη μια μεριά, και στη Σοβιετική Ένωση και τις χώρες του Ανατολικού μπλοκ, από την άλλη.

Το κύριο βάρος εντοπίζεται στο κυνήγι του πυρηνικού εξοπλισμού «προκειμένου να εξασφαλισθεί η βέβαιη ολοκληρωτική καταστροφή του αντιπάλου εάν αυτός επιχειρούσε πρώτος επίθεση με ατομικά ή συμβατικά όπλα. Το δόγμα αυτό είναι γνωστό σαν Αμοιβαία Εξασφαλισμένη Καταστροφή (Mutually Assured Destruction ή MAD).⁴⁷ Σ'αυτές τις συνθήκες πρόκειται να ιδρυθούν το NATO και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Πρόκειται για δύο συλλογικές συμφωνίες στρατιωτικού και αμυντικού χαρακτήρα. Η μεν πρώτη συμφωνία, αυτή που καταλήγει στη δημιουργία του NATO, καλύπτει τις ΗΠΑ και το Δυτικό μπλοκ, ενώ το Σύμφωνο της Βαρσοβίας καλύπτει την ΕΣΣΔ και τις χώρες επιρροής της.

Πίσω από αυτό το κυνήγι των εξοπλισμών, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου, παρ' όλες τις διαστάσεις και τις εκφάνσεις της, δεν ήταν, όπως σημειώνει ο Ι. Μάζης, τίποτα άλλο παρά ένας «πόλεμος» ανάμεσα στις δύο ανταγωνιστικές δυνάμεις ισχύος (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ), οι οποίες διεκδικούσαν «τον έλεγχο του δακτυλίου γύρω από την "κεντρική γη"». Και συνεχίζει

⁴⁶ Ο.π. 15

⁴⁷ Ο.π. 40

σχολιάζοντας, πως «μέχρι και σήμερα, βλέπουμε ότι τα πράγματα δεν έχουν αλλάξει ιδιαίτερα»⁴⁸.

1.2.2. Από την Οκτωβριανή Επανάσταση ως την Ρωσία του σήμερα

Η ΕΣΣΔ αποτελούσε τόσο σε έκταση όσο και σε επίπεδο εθνοτήτων το μεγαλύτερο κράτος παγκοσμίως. Μετά τη διάλυσή της το 1991, δημιουργήθηκε ένα τεράστιο γεωπολιτικό κενό, που και το νεοσύστατο ρωσικό κράτος αλλά και η ανταγωνιστική δύναμη ισχύος, ΗΠΑ(ΕΕ-NATO), προσπαθούν να καλύψουν.

Η ιστορική αναδρομή που ξεκινά από την επανάσταση του 1917 και φτάνει στη Ρωσία του σήμερα, προσπαθεί να διερευνήσει τους παράγοντες που ανέδειξαν την ΕΣΣΔ σε υπερδύναμη και αυτούς που δυνητικά μπορεί να εξασφαλίσουν και στη Ρωσική Ομοσπονδία μια αντίστοιχη θέση στη σύγχρονη εποχή.

Μετά την Μεγάλη Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917, εδραιώθηκε στην επικράτεια της Ρωσικής Αυτοκρατορίας το πρώτο Σοσιαλιστικό σύστημα υπό την καθοδήγηση του Εργατικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος των Μπολσεβίκων⁴⁹. Το κόμμα των Μπολσεβίκων, με τον Βλαδίμητρο Λένιν στην ηγεσία, αρχίζει τις προσπάθειες συνένωσης των κρατών που αποτελούσαν προεπαναστατικά τη Ρωσική Αυτοκρατορία⁵⁰.

Έτσι, «τον Δεκέμβριο του 1922 η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών αποτελούσε πια ιστορικό γεγονός και αποτελείτο από την ΣΣΔ της Ρωσίας, ΣΣΔ Ουκρανίας, ΣΣΔ Λευκορωσίας ενώ η Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Υπερκαυκασίας, αποτελείται από την Γεωργία, την Αρμενία, και το Αζερμπαϊτζάν»⁵¹. Στις δημοκρατίες αυτές το κόμμα των Μπολσεβίκων είχε προηγούμενα καταλάβει την εξουσία.

Η ΕΣΣΔ, με πρωτεύουσα την Μόσχα, που εκτείνονταν από την Ανατολική Ευρώπη ως την Βόρεια Ασία, ήταν, όπως προαναφέρθηκε, το μεγαλύτερο κράτος στον κόσμο και αποτελείτο από ένα σημαντικό σε αριθμό μωσαϊκό εθνοτήτων.

Απ' όλες αυτές τις εθνότητες, οι Ρώσοι ήταν ο κύριος συστατικός λαός με πληθυσμό που ξεπερνούσε τα 140 εκατ., και οι Ουκρανοί με πληθυσμό 40 εκατ. Μαζί με τους Λευκορώσους αποτελούσαν τον κύριο κορμό των σλαβικών λαών της ΕΣΣΔ. Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι το Σύνταγμα του 1977, διακηρύττει το σχηματισμό μιας νέας εθνο-ιστορικής οντότητας⁵², αυτής του Σοβιετικού λαού, οντότητας που θα διαρραγεί ταυτόχρονα με την διάλυση της ΕΣΣΔ, το 1991.

⁴⁸ Μάζης, Ι. (2001:19), 'Γεωπολιτική του Ευρύτερου Χώρου', στο Κύρος, Κ. (επιμέλεια), «Γεωπολιτική και Ελλάδα», Αθήνα: Έσοπτρον

⁴⁹ <http://www.wikipedia.com>, λήμμα 'Ρωσική Επανάσταση'

⁵⁰ Ο.π. 49

⁵¹ <http://wikipedia>, λήμμα 'Σοβιετική Ένωση'

⁵² Ο.π. 49

Χάρτης 7: Η Ρωσία μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ⁵³

Το τελευταίο σύνταγμα της Σοβιετικής Ένωσης όριζε ότι η χώρα απαρτιζόταν από 15 Ενωσιακές Σοβιετικές Δημοκρατίες: τη Ρωσική Σοβιετική Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία, τη σημερινή Ρωσική Ομοσπονδία ή Ρωσία, και τις Σοβιετικές Σοσιαλιστικές Δημοκρατίες της Ουκρανίας, Λευκορωσίας, του Αζερμπαϊτζάν, της Αρμενίας, της Γεωργίας, του Ουζμπεκιστάν, της Τουρκμενίας, του Τατζικιστάν, του Καζαχστάν, της Κιργιζίας, της Μολδαβίας, της Λιθουανίας, της Λετονίας, της Εσθονίας.

Η κάθε δημοκρατία είχε δικό της σύνταγμα, σημαία, εθνικό ύμνο και εθνόσημο. Ορισμένες μάλιστα (Ουκρανία και Λευκορωσία) απολάμβαναν και θέση στον ΟΗΕ ως κυρίαρχες Δημοκρατίες⁵⁴.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, ξεπερνώντας το μεγάλο τίμημα που πλήρωσε στη διάρκεια του Β' ΠΠ, σε ανθρώπινες ζωές, στρατιωτών και αμάχου πληθυσμού, η ΕΣΣΔ, θα αναδειχθεί στα τελευταία χρόνια του πολέμου νικήτρια δύναμη, ενώ ο Κόκκινος Στρατός, απελευθερώνοντας χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης θα φτάσει μέχρι το Βερολίνο.

Έτσι, όπως αναφέρει σχετικά ο C. Grand, «παρά τις σημαντικές απώλειες της, η ΕΣΣΔ επιβλήθηκε ως μια από τις δύο παγκόσμιες υπερδυνάμεις μαζί με τις ΗΠΑ (ενώ) οι εδαφικές κατακτήσεις της επέτρεψαν να ανακτήσει το μεγαλύτερο τμήμα των εδαφών της Τσαρικής Αυτοκρατορίας»⁵⁵

⁵³ Ο.π. 15

⁵⁴ Ο.π. 51

⁵⁵ Grand, C. (1997: 116), 'Από την ΕΣΣΔ στην Κοινωνιοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών', στο Boniface, P. (επιμέλεια), 'Ατλας Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα

Παράλληλα, σε στρατιωτικό επίπεδο, ο «Κόκκινος Στρατός διατήρησε, μετά το 1945, στη διάρκεια της ψυχροπολεμικής εποχής – έναντι των ΗΠΑ και των νατοϊκών συμμάχων τους – την υπεροχή του απειλούμενος μόνο από τον πυρηνικό παράγοντα»⁵⁶.

Όμως, με το πέρασμα των δεκαετιών, «το όλο και περισσότερο προφανές θρυμμάτισμα των οικονομικών και πολιτικών δομών της Σοβιετικής Ένωσης»⁵⁷, δεν θα αργήσει να φανεί παρ' όλες τις προσπάθειες να γίνουν μεταρρυθμίσεις.

Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης αρχίζουν να εγκαταλείπουν τον κομμουνισμό, τα κράτη των Λαϊκών Δημοκρατιών επιζητούν ή ανακηρύσσουν την ανεξαρτησία τους, ενώ Σοβιετικές Δημοκρατίες δείχνουν τη δυσαρέσκεια τους προς τη Μόσχα που αδυνατεί πλέον, λόγω οικονομικών προβλημάτων, να τις ενισχύει στρατιωτικά και οικονομικά. Προς το τέλος της δεκαετίας του '80, ο Μ. Γκορμπατσόφ, ο τελευταίος ηγέτης της ΕΣΣΔ, θέλοντας να τελειώσει τον Ψυχρό Πόλεμο, αρχίζει να αποσύρει τις σοβιετικές στρατιωτικές δυνάμεις από το Αφγανιστάν⁵⁸.

Ακολουθεί η επανένωση των δύο Γερμανιών με την πτώση του τείχους του Βερολίνου ενώ κατά τη διάρκεια της διετίας 1990-1991 οι σοβιετικές δημοκρατίες γίνονται σταδιακά ανεξάρτητες.

Στις 8 Δεκεμβρίου του 1991, οι πρόεδροι της Ρωσίας, της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας θα υπογράψουν τη συνθήκη Μπελοβέζα που βάζει οριστικό τέλος στην ΕΣΣΔ.

Στις 21 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, προσχωρούν στο νέο σχήμα οχτώ ακόμα πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου. Στις 25 Δεκεμβρίου, η παραίτηση του τελευταίου ηγέτη της ΕΣΣΔ, Μ. Γκορμπατσόφ, σηματοδοτεί το τέλος της ΕΣΣΔ.

Ωστόσο, όπως σημειώνει ο C.Grand, «μετά από μια κεντρόφυγη φάση», η Κοινοπολιτεία άρχισε να συσπειρώνεται και πάλι με επίκεντρο τη Ρωσία. Με βάση το «επικάλυμμα ενός νέου δόγματος του “γειτονικού ξένου”», διεκδικεί το δικαίωμα ελέγχου στα εσωτερικά ζητήματα των πρώην δημοκρατιών»⁵⁹.

Όπως φάνηκε και με τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν το 2014 στην Ουκρανία, η Ρωσία δεν διστάζει να καταφύγει στην εφαρμογή οικονομικής, πολιτικής αλλά και στρατιωτικής πίεσης προκειμένου να πλήξει και να αποσταθεροποιήσει όσες δυνάμεις θεωρεί ή/και είναι εχθρικές προς αυτή.

Αυτή η προσπάθεια ανασύνθεσης του πρώην γεωπολιτικού και στρατιωτικού χώρου της ΕΣΣΔ, ανταποκρίνεται πλήρως, σύμφωνα με τον C.Grand στην ρωσική παράδοση καθώς επίσης και στις γεωπολιτικές και οικονομικές πραγματικότητες της Ρωσίας. Ταυτόχρονα, ο συγγραφέας θεωρεί πως «αυτός ο νέος ρωσικός ιμπεριαλισμός μόνο καταχρηστικά θα

⁵⁶ Ο.π. 55

⁵⁷ Ο.π. 51

⁵⁸ Ο.π. 51

⁵⁹ Grand, C. (1997: 117), 'Από την ΕΣΣΔ στην Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών', στο Boniface, P. (επιμέλεια), (1997) , 'Ατλας Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα

μπορούσε να θεωρηθεί ότι θυμίζει σοβιετική εποχή, αφού οι Ρώσοι ηγέτες δεν απολαμβάνουν τη διεθνή προβολή του παρελθόντος»⁶⁰.

Όμως, μετά τα πρώτα δύσκολα χρόνια ανασυγκρότησης της Ρωσίας, και κυρίως με την άνοδο του προέδρου Βλ. Πούτιν στην εξουσία, η χώρα επαναδιατυπώνει και πάλι την γεωπολιτική της “θεωρία”, μέσω νέων οργανισμών.

Ο βασικότερος θεσμός είναι η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (Ε.Ο.Ε). Αποτελεί «ένωση Κρατών που ανήκαν στην πρώην ΕΣΣΔ και που ανήκουν γεωγραφικά κυρίως στην Β. Ευρασία. Υπεγράφη στις 29 Μαΐου 2014 από τους ηγέτες της Ρωσίας, Λευκορωσίας και Καζακστάν και μέχρι σήμερα περιλαμβάνει την Αρμενία και το Κιργιστάν.»⁶¹ Ο στόχος της ΕΟΕ είναι η ύπαρξη στενότερων οικονομικών σχέσεων μεταξύ των χωρών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Όπως μας πληροφορεί με άρθρο της η Α. Χόσπερ, τη δημιουργία μιας «Ευρασιατικής Ένωσης» είχε ανακοινώσει ο Βλ. Πούτιν, μια βδομάδα πριν την κοινοποίηση της υποψηφιότητάς του στις προεδρικές εκλογές. Όπως είχε δηλώσει ο ρώσος πρόεδρος, στόχος αυτής της προσπάθειας, ήταν «η δημιουργία ενός παντοδύναμου οικονομικά σχηματισμού, που θα απαρτιζόνταν από πρώην σοβιετικές δημοκρατίες, και όχι μόνο, και ο οποίος θα μπορεί να ανταποκριθεί με ευελιξία και αποτελεσματικότητα στις προκλήσεις που εμφανίζονται λόγω της παγκόσμιας κρίσης»⁶². Έσπευσε ωστόσο να υπογραμμίσει πως η «“Ευρασιατική Ένωση” δεν θα είναι μια νέα ΕΣΣΔ ή η αντικατάσταση της ΚΑΚ, αλλά μια ένωση που θα παίζει ρόλο αποτελεσματικού συνδετικού κρίκου μεταξύ Ευρώπης και της δυναμικά αναπτυσσόμενης περιοχής της Ασίας – Ειρηνικού με στόχο την ύπαρξη ενός στενότερου συντονισμού στην οικονομική και νομισματική πολιτική». Στην ίδια συνέντευξη δεν παρέλειψε να υπογραμμίσει πως στόχος ήταν να αξιοποιηθεί, σε κάθε περίπτωση, η μεγάλη κληρονομιά που είχε αφήσει πίσω της η Σοβιετική Ένωση τόσο στον τομέα των υποδομών και εξειδικευμένων εγκαταστάσεων παραγωγής, όσο και στον κοινό γλωσσικό, επιστημονικό και πολιτιστικό τομέα.

⁶⁰ Ο.π. 59

⁶¹ <http://www.wikipedia.com>, Λήμμα ‘ΕΟΕ’

⁶² <http://iskra.gr> /2014

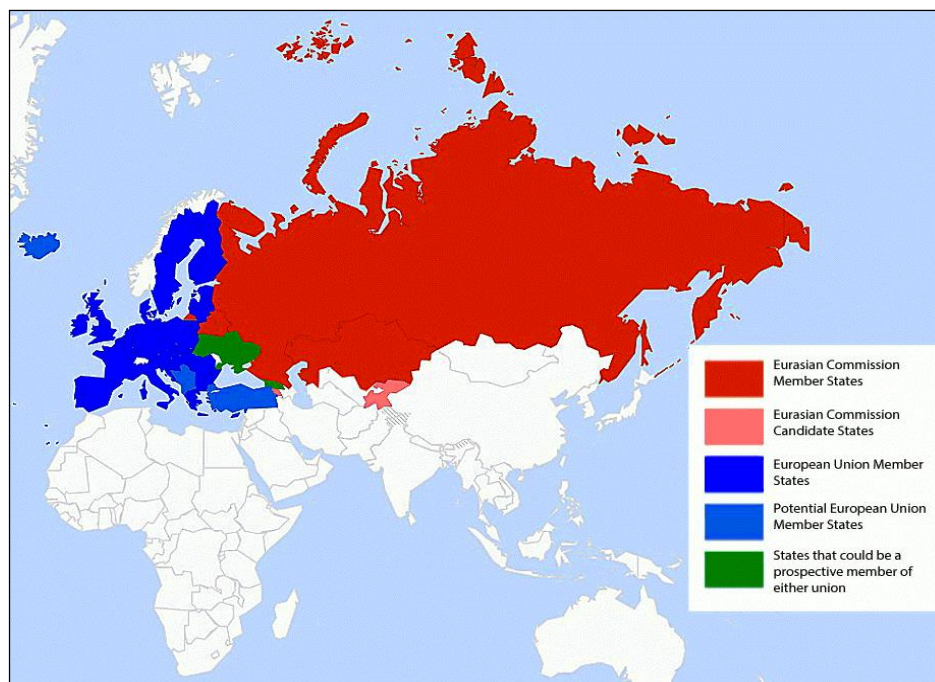

Χάρτης 8: Χάρτης Ρωσίας το 2014⁶³

Να προσθέσουμε στο σημείο αυτό πως από τη μεριά της η Ρωσία έχει δημιουργήσει και συμμετέχει σε συμμαχίες και συμφωνίες με άλλες χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, εκτός της ΕΟΕ, όπως τον Οργανισμό του Συμφώνου Συλλογικής Ασφάλειας (ΟΣΣΑ), που έχει συγκροτήσει μαζί με Αρμενία, Λευκορωσία, Καζαχστάν, Κιργισία, Τατζικιστάν και Ουζμπεκιστάν, ενώ συμμετέχει μαζί με άλλες αναδυόμενες καπιταλιστικές χώρες, όπως με την Κίνα, στον «Οργανισμό για την Συνεργασία της Σαγκάης» ή επίσης με τη Βραζιλία, την Κίνα την Ινδία και την Νότια Αφρική, στη λεγόμενη BRICS.⁶⁴

⁶³ Ο.π. 15

⁶⁴ <http://iskra.gr/>

Χάρτης 9: Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών⁶⁵

Χάρτης 10: Σχέσεις Ρωσίας και των πρώην Σ.Δ.⁶⁶

⁶⁵ Ο.π.15

⁶⁶ Ο.π.15

Όπως υπογραμμίζει ο Μ. Καραγιάννης «παρά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Ρωσία παραμένει η μεγαλύτερη χώρα στον κόσμο, και τυχόν αλλαγή των συνόρων της θα επηρεάσει ποικιλοτρόπως το διεθνές σύστημα και τους παγκόσμιους συσχετισμούς ισχύος»⁶⁷.

Για το λόγο αυτό, ο ρόλος που μπορεί να παίξει σήμερα η Ρωσία, προκαλεί και ενδιαφέρον και ανησυχία στις κυρίαρχες δυνάμεις ισχύος, ΗΠΑ και ΕΕ. Χαρακτηριστική είναι η χρήση από τον Θ.Ντόκο του όρου «μαύρη τρύπα» που αφορά τον ρόλο της Ρωσίας στο «περιφερειακό σύστημα ασφάλειας»⁶⁸. Από την πλευρά των ΗΠΑ πάντως, κυρίως απ' αυτήν που ταυτίζεται με τις απόψεις του Z.Brzezinski, η Ρωσία θεωρείται αδύναμη προς το παρόν να ασκήσει στην περιοχή της Ευρασίας, τη γεωπολιτική της. Αυτό δεν σημαίνει ότι και στο μέλλον η Ρωσία θα βρίσκεται στην ίδια κατάσταση.

1.2.3. Προς ένα Νέο Ψυχρό Πόλεμο

Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, το γεωπολιτικό τοπίο έδειχνε να αλλάζει όψη. Όμως, όπως σημειώνει ο G.Parker «σύντομα φάνηκε πως το γεωπολιτικό τοπίο που μόλις είχε αποκαλυφθεί δεν ήταν ακριβώς αυτό που φαινόταν, αφού εμπεριείχε μια διάθεση για βία. Ουσιαστικά, ήταν το ίδιο γεωπολιτικό τοπίο που υπήρχε και την εποχή που ξεκίνησε ο Ψυχρός πόλεμος στη δεκαετία του 1940». Κι αυτό γιατί, συνεχίζει ο G.Parker, «σε πολλές περιοχές, άρχισε να επαναλαμβάνεται η προηγούμενη συγκρουσιακή τάση εκείνων των κρατών των οποίων οι τύποι συμπεριφοράς είχαν παγώσει για μισό σχεδόν αιώνα»⁶⁹.

Πράγματι, όπως επιβεβαιώνει η συγγραφέας T.Shakleina, παρατηρούμε «μια κλιμάκωση του ανταγωνισμού των εξοπλισμών, την ενίσχυση του στρατιωτικού παράγοντα στην επίλυση διαφορών και στην εξωτερική πολιτική πολλών κρατών, όπως και στη δραστηριότητα μη κρατικών δρώντων. Στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση, με τις αμοιβαίες πράξεις και τις συμφωνίες τους, είχαν κατορθώσει να σταματήσουν τη στρατιωτικοποίηση των διεθνών σχέσεων και είχαν δώσει έμφαση στη σημασία της μη στρατιωτικής προσέγγισης και της διπλωματικής δραστηριότητας για τη διασφάλιση της περιφερειακής και της διεθνούς ασφάλειας»⁷⁰.

Όμως, παρ' όλες τις ενέργειες της Ρωσίας για ανάκτηση μέσω νέων θεσμών, της γεωπολιτικής δύναμης που είχε στο παρελθόν, η ανατροπή του Ανατολικού μπλοκ δίνει, τώρα πιά, αναντίρρητη πρωτοκαθεδρία στο στρατιωτικό μηχανισμό του NATO και στην πολιτική συνοχή που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, η Ρωσία, μη δυνάμενη πλέον να ασκήσει ηγεμονικό ρόλο στα κράτη επιρροής της, αφήνει τους πρώην συμμάχους της σε μια ελεύθερη και αποπροσανατολισμένη πολιτική δυναμική, που συχνά εξελίσσεται σε ένοπλη

⁶⁷ Καραγιάννης, Μ. (2010: 41), *‘Η Ρωσία Σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις’*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

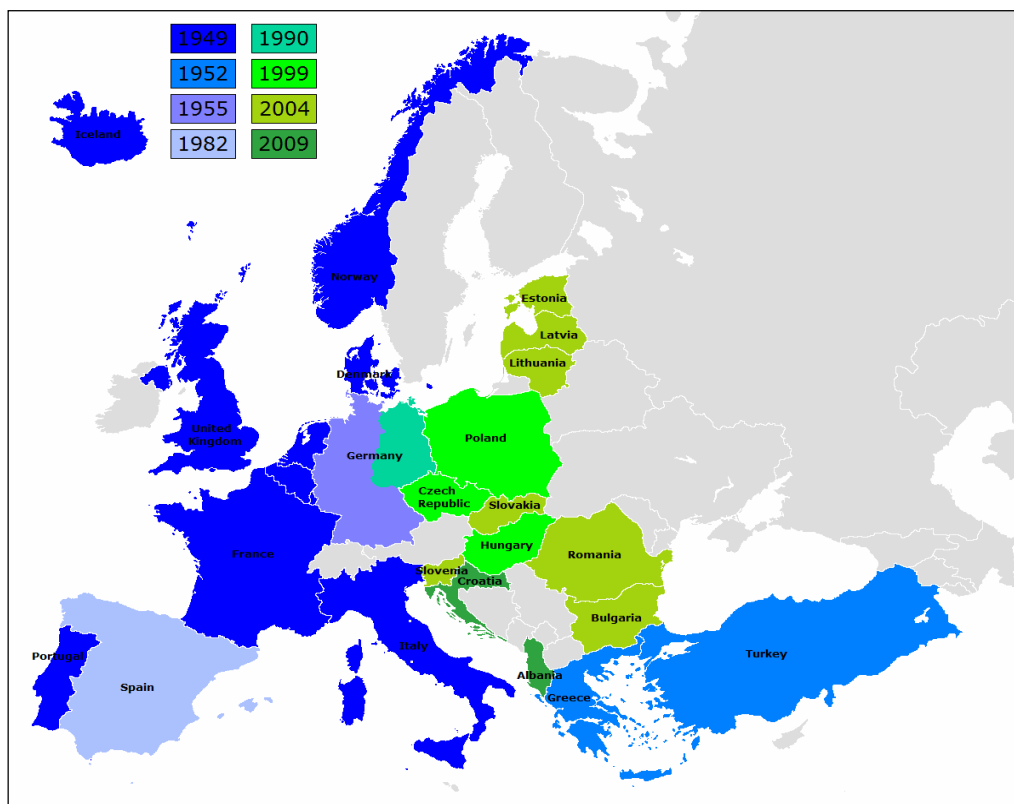
⁶⁸ Ντόκος, Θ. (2001:157), *‘Γεωπολιτική και Ελλάδα’* (υπεύθυνος σειράς Κύρος,Κ), Αθήνα: εκδ. Εσοπτρον

⁶⁹ Parker, G. (2002:144), *‘Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρών και Μέλλον’*, Αθήνα: εκδ. Ροές

⁷⁰ Shakleina, T.A. (2010: 157), *‘Η Ρωσία στη Σύγχρονη Παγκόσμια πολιτική’* άρθρο στην έκδοση Καραγιάννης Μ.(επιμέλεια) (2012), *‘ Η Ρωσία σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις’*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

σύγκρουση. Έτσι, τα νέα κράτη που διαμορφώνονται, είτε λόγω ισχυρού εθνικού στοιχείου, είτε γύρω από πλουτοπαραγωγικές πηγές, είτε στηριγμένα στο οπλοστάσιο που άφησε πίσω της η Σοβιετική Ένωση, προτιμούν πλέον τη συμμετοχή σε πολιτικές δομές όπως η ΕΕ και ή στο στρατιωτικό/αμυντικό συνασπισμό του ΝΑΤΟ.

Και, πράγματι, η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) και το ΝΑΤΟ συνεχίζουν να ενσωματώνουν όλα τα ευρωπαϊκά κράτη του "πρώην ανατολικού μπλοκ", πλησιάζοντας τον κύριο αντικειμενικό στόχο, που δεν είναι άλλος παρά η Ουκρανία, δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες για την ένταξή της στους παραπάνω οργανισμούς.

Χάρτης 11: Οι χώρες – μέλη του ΝΑΤΟ ως το 2009⁷¹

Έτσι η «Δύση άνοιξε τις στρόφιγγες ροής χρήματος προς διάφορες οργανώσεις, εντάσσοντας αυτές στο φιλοδυτικό σχέδιο "οικοδόμησης δημοκρατικών πολιτών" (του οποίου η χρηματοδότηση μόνο από την πλευρά των ΗΠΑ σύμφωνα με την υφυπουργό V. NOULAND ανήλθε στο ποσό των \$ 5 δις) αποκτώντας τη δυνατότητα, να ασκεί σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση των πολιτικών πραγμάτων της χώρας αυτής.⁷² Μετά από 60 περίπου χρόνια από την ημέρα που υπογράφει στην Βαρσοβία το αμυντικό σύμφωνο μεταξύ 8 χωρών

⁷¹ Ο.π. 15

⁷² Άρης Χατζηστεφάνου (<http://info-war.gr>)

μελών της ΕΣΣΔ ή χωρών επιρροής της και που θα αποτελούσε για δεκαετίες το αντίπαλο δέος στο ΝΑΤΟ, η Πολωνία, η Ουκρανία και η Λιθουανία αποφασίζουν, και πάλι στη Βαρσοβία- τη δημιουργία κοινής στρατιωτικής δύναμης για την αντιμετώπιση της Ρωσίας»⁷³.

Όπως μας πληροφορεί με σχετικό άρθρο ο Α. Χατζηστεφάνου⁷⁴, «οι τρεις χώρες αποφάσισαν τη δημιουργία κοινής στρατιωτικής δύναμης 4.500 στρατιωτών,(η λεγόμενη ταξιαρχία Litpolukrbig) η οποία θα έχει τη βάση της στην πόλη Λούμπλιν της Πολωνίας – δίπλα στα σύνορα με την Ουκρανία.» Ο αρθρογράφος σχολιάζει πως με την σύναψη αυτής της συμφωνίας και « πίσω από τα μεγάλα λόγια περί της σύστασης μιας ειρηνευτικής δύναμης είναι προφανές ότι η νέα ταξιαρχία αποτελεί ένα νομικίστικο κόλπο με το οποίο επιχειρείται η σιωπηρή είσοδος της Ουκρανίας στη Βορειοατλαντική Συμμαχία.»

Να σημειώσουμε στο σημείο αυτό πως οι χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ και του Συμφώνου Βαρσοβίας που ανήκουν στο ΝΑΤΟ μετά την λήξη του Ψυχρού πολέμου και την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991 είναι: Η Τσεχία, η Ουγγαρία και η Πολωνία που έγιναν μέλη στις 12 Μαρτίου 1999. Ακολουθούν, στις 29 Μαρτίου 2004, η Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Ρουμανία, Σλοβακία και η Σλοβενία. Τέλος, την 1η Απριλίου του 2009, η Αλβανία και η Κροατία προσχωρούν στο ΝΑΤΟ⁷⁵.

Παράλληλα, το ΝΑΤΟ, προκειμένου να αυξήσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών - μελών του και των 21 κρατών – συνεργατών έχει ιδρύσει δύο θεσμούς. Το πρώτο πρόγραμμα Συνεργασία για την Ειρήνη (PfP) που ιδρύθηκε το 1994 με βάση τις διμερείς σχέσεις μεταξύ κάθε χώρας και του ΝΑΤΟ και επιτρέπει σε κάθε χώρα PfP να επιλέγει το βαθμό συνεργασίας. Το εν λόγω πρόγραμμα θεωρείται η λειτουργική πτέρυγα της Ευρωατλαντικής Συνεργασίας. Ο δεύτερος θεσμός είναι το Συμβούλιο Ευρωατλαντικής Συνεργασίας (EAPC), ιδρύθηκε στις 29 Μαΐου 1997, και έχει αναλάβει το συντονισμό και διάλογο μεταξύ όλων των συμμετεχόντων 49 συνολικά χωρών ΝΑΤΟ και PfP.

Οι 23 χώρες που ανήκουν στο PfP είναι οι πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες της Αρμενίας, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσίας, Γεωργίας, Καζακστάν, Κιργιζίας, Μολδαβίας, Ρωσίας, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουκρανίας και Ουζμπεκιστάν⁷⁶.

Να σημειώσουμε επίσης, πως το 2002 ιδρύθηκε το Συμβούλιο ΝΑΤΟ-Ρωσίας και ότι η τελευταία συνάντηση σε διπλωματικό επίπεδο πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2014, μεσοσύσης της κρίσης στην Ουκρανία. Από τότε ο διάλογος έχει διακοπεί. Σύμφωνα με δηλώσεις του πρέσβη της Γερμανίας στο ΝΑΤΟ, Μάρτιν Έρντμαν η «Γερμανία επιχειρεί να πείσει τους εταίρους της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας σχετικά με το ζήτημα της επανέναρξης του Συμβουλίου Ρωσίας-ΝΑΤΟ» ⁷⁷. Κατά τον Έρντμαν «ο κατάλογος των χωρών που αντιτίθενται στην επανέναρξη του Συμβουλίου δεν αποκαλύφθηκε, αλλά ο οργανισμός

⁷³ Ο.π. 72

⁷⁴ Ο.π. 72

⁷⁵ <http://www.nato.int>

⁷⁶ <http://www.wikipedia.org>, Λήμμα 'ΝΑΤΟ'

⁷⁷ Ο.π. 64

σημειώνει ότι είναι κυρίως οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης»⁷⁸. Το διοικητικό συμβούλιο της συμμαχίας μπορεί να συγκληθεί και πάλι μόνο όταν όλα τα μέλη της συμμαχίας συμφωνούν ομόφωνα.

Ωστόσο, η κρίση στην Ουκρανία πυροδότησε τις σχέσεις μεταξύ NATO και Ρωσίας. Όπως ήδη σημειώσαμε στην αρχή του κεφαλαίου αυτού, ο τελευταίος σοβιετικός ηγέτης Μιχαήλ Γκορμπατσόφ ο οποίος έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989, δεν αφήνει καμία αμφιβολία με τις δηλώσεις του. Υποστηρίζει την άποψη πως ο νέος Ψυχρός Πόλεμος έχει κηρυχθεί μεταξύ Ρώσων και Αμερικανών. Και προειδοποιεί ότι ο πόλεμος αυτός μπορεί να εξελιχθεί σε ένοπλη σύγκρουση.⁷⁹

Πράγματι, μετά την προσάρτηση της χερσονήσου της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία και την έναρξη της σύγκρουσης στην οποία περισσότεροι από 5.000 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους από τον Απρίλιο στην ανατολική Ουκρανία, Ουάσινγκτον και Βρυξέλλες υιοθέτησαν σειρά οικονομικών κυρώσεων σε βάρος της Μόσχας.

Την ίδια περίοδο, η Ουάσινγκτον προειδοποιεί ότι το τίμημα "θα συνεχίσει να αυξάνεται", αν η Ρωσία δεν σταματήσει να υποστηρίζει τους φιλορώσους αυτονομιστές στην Ουκρανία.

Ταυτόχρονα, ο εκπρόσωπος Τύπου του προέδρου της Ρωσίας, Ντμίτρι Πεσκόφ, σημειώνει σε συνέντευξή του ότι τα Δυτικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης εξαπολύουν μια νέα εκστρατεία ψυχροπολεμικής προπαγάνδας εναντίον της Ρωσίας, κατηγορώντας την ότι απειλεί να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα. Σύμφωνα με τον Ντμίτρι Πεσκόφ, πρόκειται για «μια επικοινωνιακή υστερία δαιμονοποίησης της Ρωσίας». Ο ίδιος δήλωσε στις 2 Απριλίου, ότι τα Δυτικά ΜΜΕ με τα δημοσιεύματα περί –δήθεν– απειλών για τη χρήση πυρηνικών όπλων, που μάλιστα φέρεται να προέρχονται από το ίδιο το Κρεμλίνο, δημιουργούν πανικό χωρίς λόγο. Στη συνέχεια δε, θα σχολιάσει ο ίδιος, «οι ίδιοι φοβούνται γι' αυτό, το οποίο έχουν γράψει».⁸⁰

Παρόλη την όξυνση όμως «οι εμπειρογνώμονες από ανεξάρτητα αναλυτικά κέντρα και έγκριτες «δεξαμενές σκέψης», ουσιαστικά αποκλείουν την πιθανότητα ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ της Ρωσίας και της Δύσης.

Ο φόβος χρήσης πυρηνικών δεν είναι αβάσιμος. Ο ίδιος ο ρώσος πρόεδρος Βλαδίμηρος Πούτιν δήλωσε σε συνέντευξή του ότι η Ρωσία ήταν «έτοιμη να θέσει τις Πυρηνικές τις Δυνάμεις σε κατάσταση πολεμικής ετοιμότητας»⁸¹.

Εξ' άλλου, «για το ενδεχόμενο χρήσης πυρηνικών όπλων από τη Ρωσία, σε περίπτωση σύγκρουσης με τη Δύση για την Ουκρανία, είχαν ήδη μιλήσει το Μάρτιο τόσο ο αναπληρωτής Γενικός Γραμματέας του NATO, Αλεξάντερ Βέρσμποου (Alexander Vershbow), όσο και ο πρώην σύμβουλος για θέματα εθνικής ασφάλειας του προέδρου των ΗΠΑ, Ζ.Μπρζεζίνσκι. Αιτία για αυτές τις δηλώσεις αποτέλεσαν οι στρατιωτικές ασκήσεις μεγάλης κλίμακας των Στρατηγικών Πυραυλικών Δυνάμεων της Ρωσίας που διενεργήθηκαν το Φεβρουάριο 2015.

⁷⁸ Ο.π. 64

⁷⁹ Ο.π. 64

⁸⁰ <http://www.naftemporiki.gr>, Ιούλιος 2015

⁸¹ Ο.π. 64

Ωστόσο, όπως τόνισε ο διευθυντής του ερευνητικού Κέντρου Στρατηγικής, Ιβάν Κονοβάλοφ, υπό τις παρούσες συνθήκες είναι αδύνατο να ξεσπάσει πόλεμος μεταξύ της Ρωσίας και της Δύσης. Εγγύηση γι' αυτό αποτελεί η «πυρηνική ασπίδα» που διαθέτουν τόσο η Ρωσία, όσο και το ΝΑΤΟ. Ταυτόχρονα, όπως τονίζει ο εμπειρογνώμονας, στο ρωσικό στρατηγικό δόγμα δεν αναφέρεται η έννοια ενός προληπτικού πυρηνικού πλήγματος, τουναντίον σημειώνεται το δικαίωμα της χρήσης πυρηνικών όπλων ως απάντηση της χώρας σε μια μεγάλης κλίμακας επίθεση. «Σε αυτή τη σημαντική λεπτομέρεια θα πρέπει να δοθεί προσοχή», είπε ο Κονοβάλοφ.

Σύμφωνα με τη νέα έκδοση του Αμυντικού Δόγματος της Ρωσίας που ανακοινώθηκε στα τέλη του Δεκεμβρίου 2014, «η Ρωσική Ομοσπονδία διατηρεί το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα σαν απάντηση στην χρήση εναντίον της και (ή) εναντίον των συμμάχων της με πυρηνικά ή (και) άλλα όπλα μαζικής καταστροφής, καθώς επίσης και στην περίπτωση επίθεσης εναντίον της Ρωσικής Ομοσπονδίας με τη χρήση συμβατικών όπλων, όταν τίθεται σε απειλή η ίδια η ύπαρξη του Κράτους»⁸².

Με τη σειρά του, ο διευθυντής του Κέντρου Κοινωνικοπολιτικών Ερευνών, Βλαντίμιρ Γιεβσέγιεβ, πιστεύει ότι δεν υπάρχουν ουσιαστικές πιθανότητες για πόλεμο. «Ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει το ενδεχόμενο περιστατικών στον αέρα και, κυρίως, στη θάλασσα, με τη συμμετοχή στρατιωτικών δυνάμεων διαφόρων χωρών και συμμαχιών, που μπορεί να αποτελέσουν μια εν δυνάμει απειλή για την κλιμάκωση της σύγκρουσης». Σύμφωνα με τον εμπειρογνώμονα, η Ρωσία και οι χώρες της Δύσης, φυσικά θα πάρουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για τη γρήγορη αποκλιμάκωση των συμβάντων. «Στην πραγματικότητα, κανείς δεν επιθυμεί να πολεμήσει», εκτιμά ο ειδικός αναλυτής σε θέματα διεθνούς ασφάλειας.

Παρόλα αυτά το ΝΑΤΟ, όπως μας πληροφορεί σχετικό άρθρο του Α. Χατζηστεφάνου, «σε συνεργασία με την Γεωργία, εγκαθιστά στην Τιφλίδα, ένα από κοινού κέντρο εκπαίδευσης στο οποίο, όπως δήλωσε ο ΓΓ του Νότιου Καύκασου και της Κεντρικής Ασίας του ΝΑΤΟ, Τζέιμς Απαθουράι». Ο ΓΓ θα σπεύσει να διευκρινίσει, πως το κέντρο εκπαίδευσης θα έχει συμβολική σημασία «και δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση απειλή κατά της Ρωσίας». Τόνισε επίσης, ότι «θα μπορούν να συμμετέχουν όχι μόνο στρατιώτες των νατοϊκών δυνάμεων, αλλά και στρατός των εταίρων και των χωρών-μελών του ΝΑΤΟ» Παράλληλα, σημειώνει ότι ο κύριος «στόχος του κέντρου είναι η διεξαγωγή εκπαιδευτικών ασκήσεων για την απόκτηση δεξιοτήτων και ενίσχυσης της στρατιωτικής εμπειρίας του στρατού της Γεωργίας».

Κατά τη διάρκεια της συνάντησης των Υπουργών Άμυνας του ΝΑΤΟ, όμως, την Πέμπτη 5 Φεβρουαρίου 2015, αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων «η δέσμευση για παροχή βοήθειας στη Γεωργία προκειμένου να κάνει την άμυνα της πιο σύγχρονη, και να της επιτρέψει έτσι να προσεγγίσει την ένταξή της στη Συμμαχία».⁸³ Από την πλευρά του το υπουργείο Εξωτερικών της Νότιας Οσετίας, αντιδρώντας στα κοινά προγράμματα ΝΑΤΟ-Γεωργίας, δήλωσε «ότι οι

⁸² Ο.π.64

⁸³ Ο.π. 64

δραστηριότητες του NATO στη Γεωργία οδηγούν σε αύξηση της έντασης στην περιοχή του Καυκάσου, το γεγονός που υποχρεώνει τις χώρες εκτός της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για τη δική τους ασφάλεια.»

Από αυτό το ενδεικτικό περιστατικό, που δεν φαίνεται να είναι και μεμονωμένο, διαφαίνεται ήδη πως η ένταση που δημιουργήθηκε μεταξύ NATO και Ρωσίας, επεκτείνεται και βορειότερα και συγκεκριμένα στον επίσης γεωπολιτικής σημασίας χώρο του Καυκάσου.

Με τις δηλώσεις του ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Ρωσίας στο NATO Αλεξάντερ Γκρουσκό, επισημαίνει πως « η εμφάνιση των στρατιωτικών εγκαταστάσεων του NATO στη Γεωργία θα ενισχύσει την ένταση και θα επιδεινώσει τις ανησυχίες για την περιφερειακή ασφάλεια»

Ταυτόχρονα, ακολουθώντας τις δηλώσεις του Υπ. Εξωτερικών της Ν. Οσετίας, γίνεται πλήρως αντιληπτό πως το NATO, χρησιμοποιώντας τα γεγονότα της Ουκρανίας, δεν εγκαταλείπει το πρόγραμμα διεύρυνσης των κρατών-μελών ή των χωρών PfP, διευρύνοντας έτσι την σύμφωνα με τη γνώμη μας την θεωρία του Sprykan, σχετικά με τη Δακτύλιο Ζώνη, όλο και πιο βορειανατολικά, εντάσσοντας με το ένα ή άλλο πρόγραμμα τις αντίστοιχες χώρες τις πρώην ΕΣΣΔ.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα το κυνήγι και ο ανταγωνισμός σε εξοπλιστικά συστήματα συνεχίζεται με αμείωτους ρυθμούς. Το σημαντικότερο όμως ζήτημα είναι η όλο και αυξανόμενη στρατιωτική ενίσχυση της Ουκρανίας τόσο από πλευράς NATO και ΕΕ όσο και από πλευράς Ρωσίας στις Ανατολικές ρωσόφωνες περιοχές της Ουκρανίας.

Όπως πληροφορεί ο αρθρογράφος N. Anderson, παρά τη συμφωνία Μινσκ 2, συμφωνία που 'πάγωνε' την σύρραξη μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων της Ουκρανίας και των αυτονομιστών των Ανατολικών περιοχών, οι ΗΠΑ και η ΕΕ διαθέτουν οικονομική βοήθεια δισεκατομμυρίων στην κυβέρνηση της Ουκρανίας προκειμένου να βοηθήσουν την χώρα να ισχυροποιήσει την αμυντική της δύναμη παρέχοντας της εκτός από την οικονομική βοήθεια και συμβουλευτική στρατιωτική βοήθεια. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον ίδιο αρθρογράφο, οι ΗΠΑ ενδυναμώνουν την παρουσία του NATO στην Ανατολική Ευρώπη. Από τη μεριά της η Ρωσία «οπλίζει τους αυτονομιστές, κινητοποιεί τις δυνάμεις της στα σύνορά της με την Ουκρανία και αυξάνει τον αριθμό των "εθελοντών" στην Ανατολική Ουκρανία».⁸⁴

Μετά από αυτές τις εξελίξεις παραμένει κρίσιμο το ερώτημα αν η Ουκρανία, μπορεί να παραμείνει, όπως θα εύχονταν κανείς ένα buffer – state, συγκρατώντας, παρά την ένταση, τις δυνάμεις ισχύος σε έναν έστω «Νέο Ψυχρό Πόλεμο» που όμως, όπως και με τον Ψυχρό, δεν θα εξελιχθεί ποτέ, σε ένοπλη σύρραξη.

Ωστόσο, αν παρατηρήσει κανείς, τις διεθνείς σχέσεις έτσι όπως εξελίσσονται στις μέρες μας, είναι εύκολο να διακρίνει πως η περίπτωση της Ουκρανίας δεν αποτελεί παρά μόνο ένα "κεφάλαιο" στην όξυνση των σχέσεων μεταξύ των δυνάμεων ισχύος ΗΠΑ-NATO-ΕΕ/Ρωσίας.

⁸⁴ Noel ANDERSON,(2015), ' Here's how the West and Russia might be able to peacefully resolve the crisis in Ukraine,' june 22, 2015, <http://nationalinterest.org>

Ταυτόχρονα, θα διακρίνει πως οι εντάσεις είναι πλέον παγκόσμιες παρά τόσο άμεσα Ευρασιατικές.

Πιο συγκεκριμένα, τα γεγονότα και η κρίση που μαστίζουν την Συρία, φέρνουν και πάλι στο προσκήνιο, το κλίμα του Ψυχρού Πολέμου, μέσα από την ένταση των σχέσεων μεταξύ των δυνάμεων ισχύος.

Έτσι λοιπόν, το ερώτημα, αν το κλίμα ενός “(νέου)Ψυχρού Πολέμου” είναι και πάλι αναμενόμενο, παραμένει ανοιχτό από τη στιγμή που αμβλύνεται εξαιτίας άλλων περιφερειακών κρίσεων και συρράξεων.

2. «Σύστημα» Ουκρανία

2.1. Σύντομη επισκόπηση πρωτογενούς χώρου της Ουκρανίας

2.1.1. Φυσικός Χώρος

Σύμφωνα με τον Yves Lacoste, θεμελιωτή της σύγχρονης Γαλλικής Σχολής της Γεωπολιτικής, και ιδρυτή της γεωγραφικής/ γεωπολιτικής επιθεώρησης *Hérodote* (1976), η Γεωπολιτική είναι «μια τεχνογνωσία ανάλυσης του γήινου χώρου και των αντιπαραθέσεων που λαμβάνουν χώρα στην επιφάνειά του, που σκοπό έχει την καλύτερη εμβάθυνση στο μυστήριο των συμβαινόντων, ώστε να είμαστε σε θέση να αντιδρούμε ή να δρούμε αποτελεσματικά προς αυτά»⁸⁵

Όπως σχολιάζει ο καθηγητής Ι.Μάζης, η έκφραση «τεχνογνωσία ανάλυσης του γήινου χώρου» από τον Υ.Lacoste, «θυμίζει έντονα τη ρατσελιανή ρήση σχετικά με “τη χωρική τεχνολογία στη διάθεση του κράτους”», γεγονός που δεν αποτελεί έκπληξη «εφόσον και στις δύο περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με κλασικούς γεωγράφους»⁸⁶ Για τον Lacoste λοιπόν, «η Επιστήμη είναι η Γεωγραφία,(...) ενώ η Γεωπολιτική, είναι μια τεχνική ανάλυσης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στον Φυσικό Χώρο»⁸⁷

Χάρη στο παραπάνω σχόλιο του Ι.Μάζη, διαπιστώνουμε ότι, -ξεκινώντας από τη θεωρία του F.Ratzel, μέχρι και την θεωρία του Υ.Lacoste, αλλά και στην μετέπειτα εξέλιξη της επιστήμης- η σχέση της επιστήμης της Γεωγραφίας με την Γεωπολιτική παραμένει διαχρονική αλλά και αδιάρρηκτη. Δίνοντας το δικό του επιστημονικό στίγμα στη διαλεκτική αυτή σχέση Γεωγραφίας/ Γεωπολιτικής, ο Ι.Μάζης αναφέρει ότι «γεωπολιτική ανάλυση ενός γεωγραφικού συστήματος ανισορρόπου κατανομής ισχύος καλείται η γεωγραφική εκείνη μέθοδος η οποία μελετά, περιγράφει και προβλέπει τις συμπεριφορές και τις επιπτώσεις των σχέσεων των αντιτιθέμενων και διακριτών εκείνων δράσεων ανακατανομής ισχύος και των ιδεολογικών μεταφυσικών που τις καλύπτουν, στο πλαίσιο των γεωγραφικών ζωνών που οι πολιτικές αυτές εφαρμόζονται»⁸⁸

Η Γεωγραφία είναι λοιπόν η «επιστήμη που προσεγγίζει τον *Φυσικό Χώρο* αλλά και τις διαλεκτικές συνθέσεις του Χώρου αυτού με τις ανθρωπινες κοινωνίες, οι οποίες συνιστούν τους *Ανθρωποχώρους* »⁸⁹.

Σύμφωνα με το μοντέλο γεωπολιτικής ανάλυσης που προτείνεται από τον Ι.Μάζη, ο διαχωρισμός των γεωγραφικών Χώρων, γίνεται αναφορικά με τη θέση τους στη διαλεκτική διαδικασία *αιτίου/αιτιατού*. Με βάση αυτή τη διαδικασία ο *Φυσικός Χώρος* είναι «διαλεκτικώς

⁸⁵ Μάζης, Ι. (2002:29), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

⁸⁶ Ο.π. 85

⁸⁷ Ο.π. 85

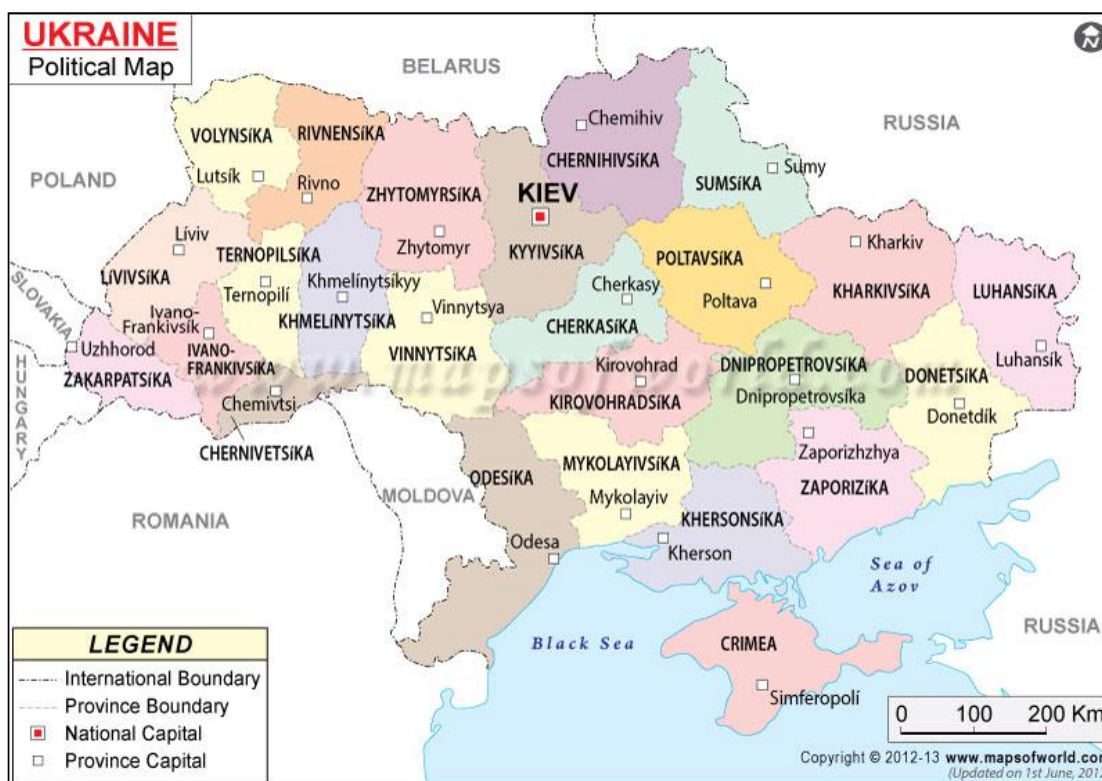
⁸⁸ Μάζης, Ι. (2002:30), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

⁸⁹ Ο.π. 88

πρωτογενής [άρα αιτιατός] υποδομικός χώρος νοούμενος ως σύνολο φυσικών στοιχείων (χλωρίδα, πανίδα, ανάγλυφο, υπέδαφος, κλίμα, φυσικοί πόροι και διαθέσιμα)»⁹⁰.

Με βάση παραπάνω προτεινόμενο διαχωρισμό, αρχίζουμε την γεωπολιτική προσέγγιση του «Συστήματος» Ουκρανία, παραθέτοντας συνοπτικά τα φυσικά στοιχεία που την αποτελούν.

Κατ' αρχήν πρέπει να σημειωθεί ότι η Ουκρανία, έχοντας έκταση 603.628 τ. χ., είναι η 44η μεγαλύτερη χώρα στον κόσμο και η μεγαλύτερη της Ευρώπης. Βρίσκεται στα νοτιοδυτικά της Ευρωπαϊκής Ρωσίας και συνορεύει στα βόρεια με τη Λευκορωσία, στα ανατολικά με τη Ρωσία, την Αζοφική Θάλασσα, τον Εύξεινο Πόντο, τη Μολδαβία και τη Ρουμανία νότια, την Ουγγαρία, την Σλοβακία και την Πολωνία δυτικά.

Χάρτης 12: Πολιτικός Χάρτης Ουκρανίας⁹¹

Στο ανάγλυφο της συναντά κανείς σχεδόν αποκλειστικά ομαλές πεδιάδες (στέπες) με μέσο υψόμετρο 175 μέτρα, που καταλαμβάνουν σημαντικό τμήμα της Ευρωπαϊκής Ανατολικής Πεδιάδας. Οι βορειοανατολικές περιοχές της αποτελούν παρακλάδι των Υψιπέδων της κεντρικής Ρωσίας. Στη νότια Ουκρανία, το Βαθύπεδο του Εύξεινου Πόντου εκτείνεται κατά μήκος των ακτών της Μαύρης Θάλασσας και της Αζοφικής Θάλασσας, ενώ στην Κριμαία (που έχει πλέον προσαρτηθεί στη Ρωσία), ονομάζεται Βαθύπεδο της Βόρειας Κριμαίας.

⁹⁰ Μάζης, Ι.(2002:34), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

⁹¹ Ο.π. 15

Όλοι σχεδόν οι μεγάλοι ποταμοί της Ουκρανίας ρέουν δια μέσου των πεδιάδων προς τη Λεκάνη της Αζοφικής Θάλασσας και του Εύξεινου Πόντου. Στο έδαφος της χώρας ρέουν 23.000 ποταμοί και ρέματα, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του Δνείπερου (1.204 χλμ), διασχίζει το ουκρανικό έδαφος, αποτελώντας έτσι τον μεγαλύτερο ποταμό. Όπως και ο Δνείπερος, έτσι και ο Γιούζνυ Μπουγκ, εκβάλλει στον Εύξεινο Πόντο.

Οι ποταμοί Δνείστερος, και Σέβερσκυ Ντονέτς, εκβάλλουν στη Μαύρη και τη Αζοφική Θάλασσα. Το δέλτα του Δούναβη στα νοτιοδυτικά οριοθετεί τα σύνορα με τη Ρουμανία. Τα μόνα βουνά της χώρας είναι τα Καρπάθια Όρη στα δυτικά, με ψηλότερη κορυφή, ως προς το έδαφος της Ουκρανίας, τη Γοβέρλα, με υψόμετρο 2.061 μέτρα.

Χάρτης 13: Γεωφυσικός Χάρτης Ουκρανίας⁹²

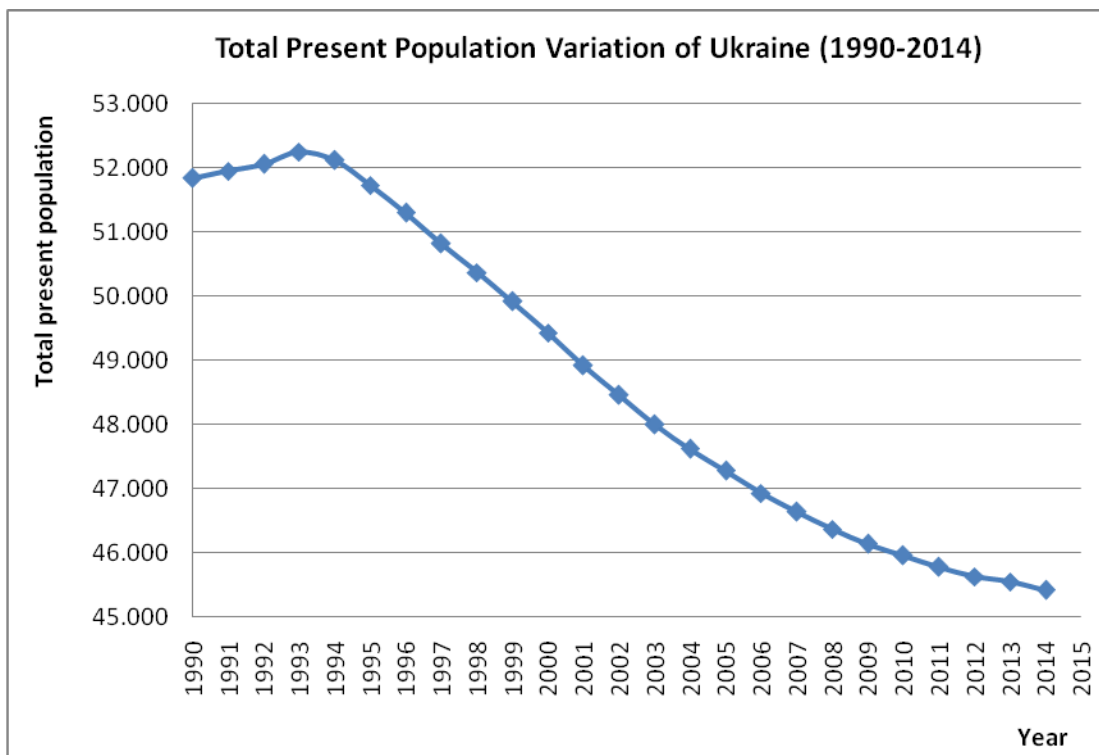
Το μεγαλύτερο τμήμα της χώρας (περίπου 54%) είναι πεδινό και καλλιεργήσιμο. Όρη υπάρχουν, όπως προαναφέρθηκε, μόνο στην περιοχή των συνόρων με την Ρουμανία (Καρπάθια Όρη) και στην χερσόνησο της Κριμαίας.

Από πλευράς ορυκτού πλούτου η χώρα διαθέτει σιδηρομέταλλευμα, άνθρακες, μαγγάνιο, φυσικό αέριο και πετρέλαιο, ορυκτό άλας, θείο, γραφίτη, τιτάνιο, νικέλιο, υδράργυρο και μαγνήσιο.⁹³

⁹² Ο.π. 15

2.1.2. Στοιχειώδης Ανθρωποχώρος

Σε ότι αφορά τον «Στοιχειώδη Ανθρωποχώρο, ο οποίος είναι και αυτός διαλεκτικώς πρωτογενής [άρα αιτιακός] υποδομικός χώρος»⁹⁴, σύμφωνα με εκτιμήσεις του 2014, ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται στους 45.426.200 κατοίκους. Το προσδόκιμο ζωής⁹⁵ για το 2014 στο σύνολο του πληθυσμού είναι 71,37 χρόνια (66,25 χρόνια οι άνδρες και 75,50 οι γυναίκες)⁹⁶.

Γράφημα 1: Πληθυσμιακή μεταβολή Ουκρανίας για την χρονική περίοδο 1990- 2014

Πίνακας 1: Πληθυσμός (κατά προσέγγιση) κατά την 1^η Σεπτεμβρίου 2014. Μέσοι ετήσιοι πληθυσμοί για το διάστημα Ιανουαρίου – Αυγούστου 2014¹

⁹³ Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Larousse-Britannica, 1991, σελ:252-253, λήμμα Ουκρανία, Τόμος 47

⁹⁴ Μάζης, Ι. (2002:34), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

⁹⁵ Για τον δείκτη προσδόκιμο ζωής έτους 2014 εξαιρούνται οι προσωρινά αυτόνομες περιοχές της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας και της πόλης της Σεβαστούπολης.

⁹⁶ <https://ukrstat.org>

(persons)	Present population		Resident population	
	as of September 1, 2014	average populations January- August 2014	as of September 1, 2014	average populations January- August 2014
Ukraine	42977367	43025244	42807730	42855607
Vinnitsya	1614121	1616191	1607036	1609106
Volyn	1043553	1042428	1040825	1039700
Dnipropetr	3281098	3286764	3277789	3283455
Donetsk ²	4320821	4332351	4307936	4319466
Zhytomyr	1259667	1261089	1260436	1261858
Zakarpatty	1259068	1257959	1256235	1255126
Zaporizhzh	1769399	1772616	1768610	1771827
Ivano-	1382748	1382422	1380022	1379696
Kyiv	1729335	1727406	1723556	1721627
Kirovohrad	984006	985785	977591	979370
Luhansk ²	2228481	2233977	2223884	2229380
Lviv	2536326	2537381	2517956	2519011
Mykolayiv	1166224	1167298	1165509	1166583
Odesa	2394328	2395411	2383268	2384351
Poltava	1452587	1455396	1444749	1447558
Rivne	1161068	1159960	1160008	1158900
Sumy	1126868	1129913	1124676	1127721
Ternopil	1071231	1072279	1067980	1069028
Kharkiv	2727968	2732605	2712332	2716969
Kherson	1069738	1071153	1068306	1069721
Khmelnysk	1304690	1305841	1301527	1302678
Cherkasy	1255945	1257951	1252316	1254322
Chernivtsi	908751	908630	905686	905565
Chernihiv	1060973	1063900	1052431	1055358
City of Kyiv	2868373	2868538	2827066	2827231

Σημείωση : ¹ Excluding the temporarily occupied territories of the Autonomous Republic of Crimea and the city Sevastopol.

² Data can be revised.

© SSC of Ukraine, 1998-2015

Date of the Last modifications: 21/10/114

Πηγή: <http://ukrstat.org>

2.2. Δευτερογενής Χώρος

2.2.1. Πολιτικός Χώρος

Συνεχίζοντας την καταγραφή και ανάδειξη των γεωγραφικών χώρων σύμφωνα με τον διαχωρισμό που προτείνεται από τον καθηγητή Ι.Μάζη, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί η διαμόρφωση του Δευτερογενή χώρου της Ουκρανίας και πιο συγκεκριμένα αυτή του *Πολιτικού Χώρου*. Ο «Πολιτικός Χώρος [αιτιατ-ικός} είναι και αυτός, μαζί με τον *Οικονομικό Χώρο*, διαλεκτικώς δευτερογενής υπερδομικός χώρος, δηλαδή διαλεκτικώς παράγωγος των διαντιδράσεων συντήρησης, αναπαραγωγής και εξέλιξης συστημάτων υλικής και άυλης παραγωγής με τις εκάστοτε κοινωνίες»⁹⁷

Πιο συγκεκριμένα, μέχρι και τον Ιούνιο του 2014, η Ουκρανία διαιρείτο σε 24 Όμπλαστ, δηλαδή περιφέρειες, ενώ περιελάμβανε και την Αυτόνομη Δημοκρατία της Κριμαίας, η οποία διατηρούσε το καθεστώς αυτόνομης δημοκρατίας, χωρίς αυτό να επηρεάζει το καθεστώς του ενιαίου κράτους της Ουκρανίας.

Έτσι, οι περιφέρειες της Ουκρανίας είναι: Βολύν, Ντινιπροπετρόφσκ, Ντονέτσκ, Ζιτόμιρ, Υπερκαπαθίας, Ζαπορόζετς, Φρανκόφσκ, Κιέβου, Κιρόβγκραντ, Λουγκάνσκ, Λβόφ, Μικολάιβ, Οδησσού, Πολτάβας, Ρίβνας, Σούμα, Τσερκές, Τσερνίβτσιβ, Τσερνίγιβ, Τερνόπιλ, Χαρκόβου, Χερσονήσου, και τέλος, Χμελνίτσκ.⁹⁸

Χάρτης 14: Διοικητικές Περιφέρειες (Oblast) της Ουκρανίας⁹⁹

⁹⁷ Μάζης, Ι. (2002:34-35), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

⁹⁸ Πηγή: (1999:45) New Times comprehensive, Atlas of the World millennium edition, Times Books Group Ltd, London

⁹⁹ Ο.π. 15

Ο όρος “Όμπλαστ” (Oblast), προσδιορίζει έναν τύπο διοικητικής περιφέρειας και συναντάται τόσο στην Ουκρανία, όσο και στις χώρες που ανήκαν στην πρώην ΕΣΣΔ, όπως μεταξύ άλλων, στη Λευκορωσία, Κιργκιστάν, Καζακστάν, αλλά και στη Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Είναι τρόπος διοικητικής υποδιαίρεσης που εφαρμόστηκε κατ’ αρχήν στην πρώην Σοβιετική Ένωση και ισχύει ακόμα και σήμερα και στη Ρωσία, αλλά και στη Βουλγαρία. Ο όρος αναλογεί με αυτόν της “επαρχίας” ή του αντίστοιχου “state” των ΗΠΑ. Σύμφωνα με τη χρήση στην αγγλική γλώσσα άλλοτε αποδίδεται ως “περιοχή”, άλλοτε ως “επαρχία” ή ακόμα, ανάλογα το περιεχόμενο ως “district”¹⁰⁰.

2.2.2. Συνθετικός Χώρος: Ουκρανική και Ρωσική Γλώσσα

Με βάση το Ουκρανικό σύνταγμα, η επίσημη γλώσσα της Ουκρανίας είναι η Ουκρανική. Ωστόσο, η Ρωσική γλώσσα είναι αρκετά διαδεδομένη σε όλη τη χώρα και ειδικότερα στα ανατολικά και νότια μέρη της, εκεί που υπάρχει εθνική Ρωσική πλειονότητα.

Όμως, τον Αύγουστο του 2012, επί προεδρίας Β.Γιανουκόβιτς, ένας νέος νόμος όριζε ότι όταν, σε μία από τις Ουκρανικές Περιφέρειες, μια τοπική γλώσσα αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 10% των κατοίκων της, τότε, η γλώσσα αυτή θα πρέπει να ανακηρυχθεί ως επίσημη γλώσσα της συγκεκριμένης περιφέρειας. Έτσι, η Ρωσική αναδείχτηκε αυτόματα επίσημη γλώσσα σε όλες τις ανατολικές και νότιες περιφέρειες της Ουκρανίας¹⁰¹. Ωστόσο, με το νόμο αυτό, η Ουκρανική παραμένει επίσημη γλώσσα και ως τέτοια χρησιμοποιείται σε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες, στις διεθνείς σχέσεις, σε όλες τις βαθμίδες της παιδείας και του πολιτισμού.

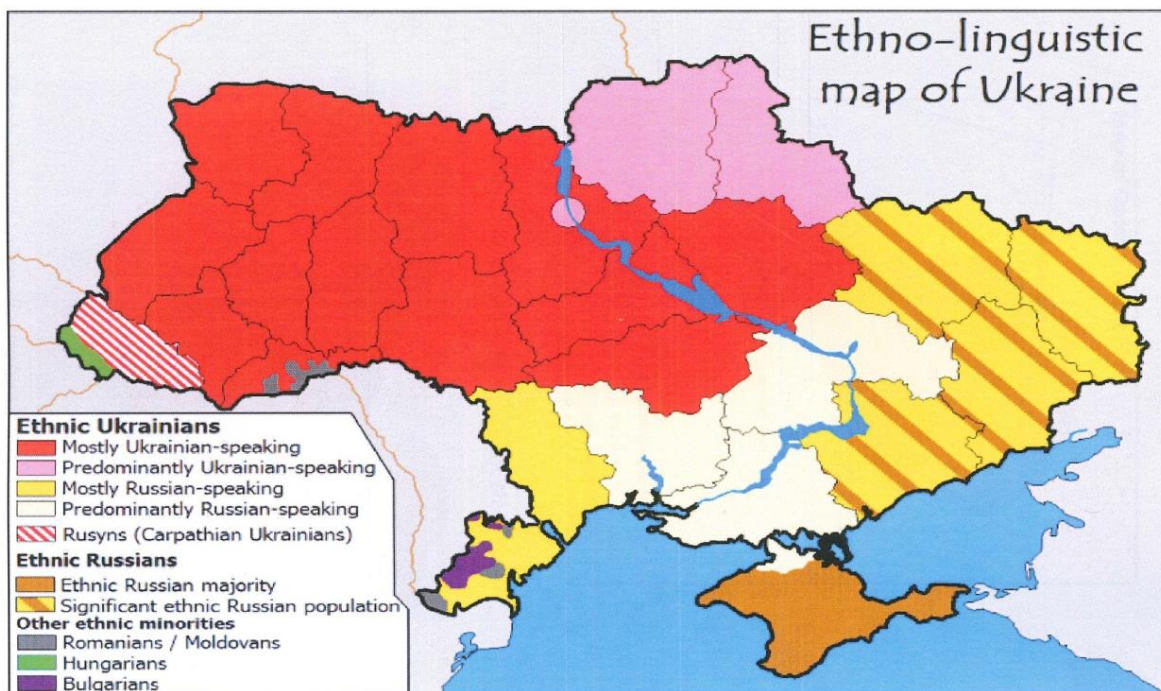
Ο συγκεκριμένος νόμος, δεν αφορούσε αποκλειστικά την ρωσική γλώσσα, ακόμα κι αν ήταν αυτή που ευνοήθηκε περισσότερο λόγω του μεγέθους των ρωσόφωνων. Το πνεύμα του νόμου αφορά την αναγνώριση όλων των εθνικών μειονοτήτων μέσω των δικαιωμάτων τους στη χρήση της γλώσσας. Περιλαμβάνει δηλαδή, την χρήση της Λευκορωσικής, της Βουλγαρικής, Αρμένικης, Γιντίς, την Ταταρική της Κριμαίας, Μολδαβική, Γερμανική, Ελληνική, Πολωνική, Ρωμά, Ρουμανική, Σλοβάκικη, Ουγγρική, Καραμαϊκή, Rusyn, Gagauz και Krumchak. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, οι ρωσόφωνοι αποτελούσαν το 17,3% (8.334.100) της επικράτειας, οι Λευκορώσοι το 0,6%, οι Μολδαβοί το 0,5%, οι Τάταροι της Κριμαίας το 0,5% και οι Βούλγαροι το 0,4%.¹⁰²

Μέσω της αναγνώρισης της χρήσης της γλώσσας όλων των μειονοτήτων, η Ουκρανική κυβέρνηση θέλησε να αναγνωρίσει επίσημα τις εθνικές μειονότητες και να σταματήσει την καταπάτηση των δικαιωμάτων τους.

¹⁰⁰ Πηγή: (1999:137) National Geographic Society, Atlas of the World, seventh edition, Washington D.C. U.S.A

¹⁰¹ <http://kyivpost.com/content/ukraine/language-law-comes-into-force-in-ukraine-311340.html>

¹⁰² <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies>

Χάρτης 15: Εθνογλωσσικός Χάρτης Ουκρανίας¹⁰³

Η ψήφιση όμως αυτού του νόμου στο σύνολό του προκάλεσε την αντίδραση μέρους της αντιπολίτευσης (Batkivschyna United Opposition) θεωρώντας το νόμο σαν μια πράξη που έθιγε το κράτος της Ουκρανίας και υποσχέθηκε την ακύρωση του και την αποπομπή του Β.Γιανουκόβιτς στη δικαιοσύνη για αντεθνική στάση¹⁰⁴.

Τον Φεβρουάριο του 2014, μετά την ανατροπή του Ουκρανού Προέδρου Β.Γιανουκόβιτς, το Ουκρανικό Κοινοβούλιο, αποφάσισε να ακυρώσει το νόμο του 2012, επαναφέροντας την Ουκρανική ως μοναδική επίσημη γλώσσα σε όλα τα επίπεδα. Η ακύρωση του νόμου όμως δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα, εξαιτίας των έντονων αντιδράσεων που προκλήθηκαν σε τοπικό και διεθνές επίπεδο.

Σύμφωνα με την επιστημονική μέθοδο που προτείνει ο καθηγητής Ι. Μάζης, το δομικό στοιχείο της γλώσσας, καθώς επίσης και αυτό της γνώσης, αποτελούν το πιο σύγχρονο πεδίο επιστημονικής γεωπολιτικής ανάλυσης. Με βάση τον προτεινόμενο, από τον Ι.Μάζη, διαχωρισμό της Γεωγραφίας σε επιμέρους επιστημονικούς κλάδους, η γλώσσα ανήκει στον κλάδο της *Γεωγραφίας των Εστίων Διασποράς και Ελέγχου Πληροφορίας*¹⁰⁵. Ο κλάδος αυτός ασχολείται με «την δυναμική ανάλυση των διεθνών πηγών παραγωγής γνώσης καθώς και των

¹⁰³ Ο.π. 15

¹⁰⁴ <http://kyivpost.com/content/ukraine/language-law-comes-into-force-in-ukraine-311340.html>

¹⁰⁵ Μάζης, Ι. (2002:38), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση βλ. σχετ σελ. 38

κέντρων ελέγχου αυτής της γνώσης», ενώ παράλληλα, αναγνωρίζει, στην γλώσσα και στην γνώση, «το ρόλο των πολλαπλασιαστών διεθνούς ισχύος και τη δυνατότητα δημιουργίας Νέων Πόλων Διεθνούς Ισχύος (ΝΕ.ΠΟ.Δ.Ι.)»¹⁰⁶

Με γνώμονα την αρχή της Γεωπολιτικής μελέτης, δηλαδή το ότι η μελέτη αυτή επικεντρώνεται σε «τέσσερις πτυχές ασκήσεως επιρροής της ισχύος των εθνικοκρατικών οντοτήτων ή άλλης μορφής διεθνών δρώντων (ΝΕ.ΠΟ.Δ.Ι.)», ήτοι «την *αμυντική*, την *οικονομική*, την *πολιτική* και την *πολιτισμική*», η πολιτισμική πτυχή αναδεικνύεται ως η πλέον ισχυρή. Κι αυτό, γιατί, όπως σημειώνει ο Ι.Μάζης, είναι ενδεικτική «από απόψεως αποτελεσμάτων ασκήσεως επιρροής και δημιουργίας συμπαγέστερων σφαιρών επιρροής, [καθώς] περιλαμβάνει σημαντικότερες μεταβλητές, όπως, πρωτίστως, το φαινόμενο του γλωσσικού επεκτατισμού...»¹⁰⁷

Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Ουκρανίας, όπου η ρωσική γλώσσα θεωρείται, όπως είδαμε και στην αρχή της ενότητας αυτής, το ίδιο επίσημη με την Ουκρανική στο μισή περίπου επικράτεια, θα μπορούσε κανείς να εντοπίσει το φαινόμενο του γλωσσικού ρωσικού επεκτατισμού, σε δύο τουλάχιστον ιστορικές περιόδους.

Η πρώτη περίοδος είναι αυτή κατά την οποία η Ουκρανία αποτελούσε Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Σ.Ε. Στη διάρκεια εκείνης της περιόδου, σύμφωνα με την Β.Λέτσιου, στο πεδίο της πολιτικής πρακτικής, η ρωσική γλώσσα αποτέλεσε «συνδετικό στοιχείο των επιμέρους εθνοτήτων». Οι πολιτικές της διγλωσσίας που εφαρμόστηκαν σε όλες τις πρώην σοβιετικές Δημοκρατίες, πλην της Ρωσίας, «στόχευαν όχι μόνο στη διευκόλυνση της επικοινωνίας και των συναλλαγών στο επίπεδο των υλικών και καθημερινών σχέσεων, καθώς και στην κοινωνική κινητοποίηση, αλλά και στην εξασφάλιση της απαιτούμενης κοινωνικής συνοχής μέσω ενός γλωσσικού και πολιτισμικού κοινού παρανομαστή»¹⁰⁸.

Στην περίπτωση της Ουκρανίας (όπως και της Λευκορωσίας), συνεχίζει η Β.Λέτσιου, όπου η πρώτη γλώσσα ήταν τα ρωσικά, οι λαοί αυτοί συχνά «αναγνώριζαν τους εαυτούς τους ως Ρώσους τόσο σε διάφορες απογραφές όσο και θεσμικά στα εσωτερικά τους διαβατήρια»¹⁰⁹.

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε πως από την άποψη του γλωσσικού και πολιτιστικού παρανομαστή, η Ουκρανία θα παίξει έναν ιδιαίτερα ξεχωριστό ρόλο στα πρώτα χρόνια της επικράτησης της επανάστασης των Μπολσεβίκων. Πιο συγκεκριμένα, και με πρώτο εμπνευστή τον Ολεκσάντρ Σούμσκι, [μέλος της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ουκρανίας, ο οποίος διετέλεσε

¹⁰⁶ Μάζης, Ι. (2002:38), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

¹⁰⁷ Μάζης, Ι. (2002:38-39), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

¹⁰⁸ Λέτσιου, Στ. (2013:73) *«Γκρεκοί» ή «Ρωσοπόντιοι»* Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο

¹⁰⁹ Λέτσιου, Στ. (2013:71) *«Γκρεκοί» ή «Ρωσοπόντιοι»* Θεσσαλονίκη: εκδ. Επίκεντρο

Επίτροπος Παιδείας από το 1923 μέχρι και το 1927], και μετέπειτα, με τον διάδοχό του Μίκολα Σκρίπνικ, αναδύθηκε το ζήτημα της «ουκρανοποίησης» του κόμματος και του κράτους¹¹⁰.

Το ζήτημα της «ουκρανοποίησης» υιοθετήθηκε άμεσα από την ΕΣΣΔ αποτελώντας μέρος της επίσημης πολιτικής της και μέρος μιας γενικότερης προσπάθειας που ονομάστηκε «κορενιζάτσια» («ρίζωμα» σε ελεύθερη απόδοση). Η προσπάθεια αυτή «αφορούσε την ενίσχυση όλων των μη-ρωσικών μειονοτήτων και εθνών που βρέθηκαν στα σύνορα της Σ.Ε. (ενώ) βασικός πυλώνας (...) ήταν η προαγωγή των γλωσσών των καταπιεσμένων εθνών». Σύμφωνα με τον Λ. Μπόλαρη, η «ουκρανοποίηση» ήταν η «έμπρακτη απόδειξη» πως τα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, η Ρωσία δεν ήταν η συνέχεια της τσαρικής καταπίεσης ούτε στο γλωσσικό, ούτε σε πολιτιστικό επίπεδο¹¹¹.

Το πρώτο διάταγμα της «ουκρανοποίησης» αναγγέλθηκε επίσημα το 1923 από το Συμβούλιο Λαϊκών Επιτρόπων, και έτσι, η Ουκρανική γλώσσα καθιερώθηκε σε όλα τα επίπεδα της κρατικής διοίκησης, ενώ παράλληλα, τέθηκε στόχος να την γνωρίζουν υποχρεωτικά όλοι οι υπάλληλοι του κρατικού μηχανισμού μέσα σε διάρκεια τριών χρόνων. Ενδεικτικό παράδειγμα των αποτελεσμάτων του μέτρου αυτού, με βάση τα στοιχεία που μας παραθέτει ο Λ.Μπόλαρης, είναι πως ενώ στις αρχές του 1920 καμιά εφημερίδα δεν κυκλοφορούσε στην ουκρανική γλώσσα, το 1930, κυκλοφορούσαν 373 εφημερίδες στην ουκρανική. Ταυτόχρονα, λειτουργούσαν 86 ουκρανικά θέατρα, 12 Εβραϊκά και μόλις 3 ρωσικά¹¹². Τέλος, η «ουκρανοποίηση» θα απλωθεί και σε περιοχές της Ρωσίας, στην οποία ζούσαν 6,5 εκατομμύρια Ουκρανοί. Γνώρισε μεγάλη επιτυχία στους κόλπους της διανοήσης και του πολιτισμού, ενώ αντίθετα, δεν κατόρθωσε να αγκαλιάσει με την ίδια επιτυχία, τους μηχανισμούς της βιομηχανίας, την ανώτατη εκπαίδευση και τα ηγετικά κλιμάκια του κομματικού μηχανισμού. Στους χώρους αυτούς, σχολιάζει ο Λ.Μπόλαρης, συνάντησε «σκληρή, πότε καλυμμένη, πότε ανοιχτή, αντίσταση, την οποία με μεγάλη δόση αλήθειας κομμουνιστές όπως ο Σούμσκι και ο Σκρίπνικ κατάγγελλαν ως επιβίωση του μεγαλωρωσικού εθνικισμού ντυμένου με κομμουνιστικά χρώματα»¹¹³

Σύμφωνα πάντα με την ανάλυση του ίδιου συγγραφέα, το 1933 με την επιβολή της κολεβοκτιβοποίησης, η οποία συνάντησε μεγάλη αντίσταση στην Ουκρανία, θα αρχίσει και η αντίστροφη μέτρηση για την «ουκρανοποίηση». Είναι η εποχή της σταλινοποίησης του Κ.Κόμματος και της ΕΣΣΔ. Ένα από τα θύματα αυτής της πολιτικής θα είναι και ο Μίκολα Σπρίπνικ, ο οποίος, μετά από διωγμό, θα δώσει τέλος στη ζωή του, τον Ιούλιο του 1933. Έτσι, η «ουκρανοποίηση», θα παραμείνει πλέον τυπικά σε ισχύ την στιγμή που η γλώσσα του κράτους

¹¹⁰ Μπόλαρης, Λ.(2014:28) *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

¹¹¹ Μπόλαρης, Λ.(2014:28) *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, βλ. σχετ.σελ. 28

¹¹² Ο.π. 111

¹¹³ Μπόλαρης, Λ.(2014:29) *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

γίνονταν όλο και περισσότερο «η ρωσική, ενώ η ουκρανική κουλτούρα θα περιοριστεί στο επίπεδο του φολκλόρ.»¹¹⁴

Η δεύτερη περίοδος, ξεκινά στην μετασοβιετική περίοδο και την ανεξάρτητη πλέον Ουκρανία, την περίοδο αυτή η ρωσική γλώσσα επανέρχεται, όπως προαναφέρθηκε, ως εξίσου επίσημη με την ουκρανική στις ανατολικές και νότιες επαρχίες. Η κρίση του 2014, που εκτός των άλλων, είχε ως αποτέλεσμα την απόσχιση των ανατολικών περιφερειών Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, αλλά και την προσάρτηση της Κριμαίας, έφερε με βίαιο τρόπο στην επιφάνεια το θέμα των ρωσώφωνων κοινοτήτων της Ουκρανίας.

Και σε αυτή την περίπτωση, η γλώσσα, έγινε, όπως υποστηρίζει ο Γ.Κρητικός, «ο δίαυλος επικοινωνίας παρόντος και παρελθόντος για την έξαρση του εθνικισμού, την κατασκευή περιχαρακωμένων γεωγραφικών ζωνών και πληθυσμών απομονωμένων από το διοικητικό κέντρο της χώρας τους»¹¹⁵.

Παράλληλα, αξίζει να σημειώσουμε ότι όπως διαπιστώνει ο E.J.Hobsbawh, «η διάλυση της ΕΣΣΔ και της Γιουγκοσλαβίας έχει αυξήσει μέχρι σήμερα τον αριθμό των διεθνώς αναγνωρισμένων κρατών κατά δεκαέξι, και δεν υπάρχει σήμερα άμεσα προβλέψιμο όριο στην περαιτέρω εξέλιξη του διαχωρισμού των εθνοτήτων»¹¹⁶

Δεν μπορούμε να ισχυριστούμε αν στη σημερινή Ουκρανία, η περίπτωση των περιφερειών του Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, είναι προάγγελος ευρύτερου κατακερματισμού της Ουκρανίας και συνεπώς προάγγελος γεωπολιτικής ενίσχυσης μέσω της ρωσικής γλώσσας, της Ρωσίας. Η ενοποίηση όμως των πολιτισμικών περιφερειών μέσω της γλωσσικής ενότητας είναι ένα φαινόμενο που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής. Κι' αυτό γιατί, όπως υπογραμμίζει ο Γ.Κρητικός, πέρα από τις όποιες άλλες γεωπολιτικές σκοπιμότητες, δεν είναι τυχαίο ότι ο στόχος των Γερμανών προς εκπλήρωση εύρεσης «ζωτικού χώρου» (lebensraum) εκπληρώθηκε αρχικά χωρίς αντιδράσεις από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη (...) όπου κατοικούσαν γερμανόφωνοι πληθυσμοί. Ήταν η εποχή που το ομόγλωσσο των λαών θεωρούνταν σημαντική βάση πολιτικής ενοποίησης και γεωστρατηγικής επέκτασης»¹¹⁷.

Χωρίς να ταυτίζονται οι εποχές ή οι χώρες, δεν μπορούμε παρά να εντοπίσουμε μέσα από την χρήση της γλώσσας, έναν σημαντικό παράγοντα άσκησης πολιτικής ισχύος.

¹¹⁴ Μπόλαρης, Λ. (2014:36) 'Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών', Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

¹¹⁵ Κρητικός, Γ. (2007:286-7), 'Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της Σύγχρονης Ευρώπης', Αθήνα: Μεταίχμιο

¹¹⁶ Hobsbawh, E.J.(1994:228), 'Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα, Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα', Αθήνα: εκδ. Καρδαμίτσα

¹¹⁷ Κρητικός, Γ. (2007:283), 'Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην Ιστορική Γεωγραφία της Σύγχρονης Ευρώπης', Αθήνα: Μεταίχμιο

Εξάλλου, όπως υπογραμμίζει ο E.J.Hobsbawm, τα “εθνικά θέματα” που ανέκυψαν του 1989-92 αλλά και μετέπειτα, δεν είναι νέα, αλλά «ανήκουν στη συντριπτική τους πλειοψηφία στην παραδοσιακή πατρίδα των εθνικών ζητημάτων, την Ευρώπη»¹¹⁸.

Και πράγματι, στην Ευρώπη η «έξαρση του διαχωριστικού εθνικισμού έχει ακόμα πιο συγκεκριμένες ιστορικές ρίζες στον 20^ο αιώνα», αφού, όπως σημειώνει ο ίδιος συγγραφέας, «τα αυγά των Βερσαλλιών και του Brest Litowsk επωάζονται ακόμα»¹¹⁹.

Μια τέτοια σημαντική διαπίστωση δεν αφορά βέβαια μόνο την Ουκρανία, αλλά ούτε την απαλλάσσει και τελείως από αυτή την δυσοίωνη προοπτική.

2.3. Η Κρίση του 2014

2.3.1. Συνοπτικό χρονικό της κρίσης του 2014

Το Νοέμβριο του 2013, ο Πρόεδρος Β.Γιανουκόβιτς αρνήθηκε να εντάξει την χώρα του στην «Ανατολική σχέση» της ΕΕ. Στην πλατεία Ανεξαρτησίας του Κιέβου θα ξεσπάσουν μαζικές διαδηλώσεις διαμαρτυρίας, με βασικό αίτημα την παραίτηση της κυβέρνησης και του ίδιου του προέδρου. Οι διαδηλωτές κατηγορούν την κυβέρνηση Γιανουκόβιτς ότι εξυπηρετεί τα σχέδια της Ρωσίας και απαιτούν την άμεση σύναψη συμφωνίας με την ΕΕ. Οι διαδηλωτές θα κατακλύσουν την ιστορική πλατεία του Κιέβου, Μαϊντάν, και για τον λόγο αυτό, το κίνημα διαμαρτυρίας του 2014, θα ονομαστεί και το ίδιο «Μαϊντάν».

Στις 16 Ιανουαρίου 2014, τα γεγονότα θα πάρουν βίαιη τροπή με αφορμή την ψήφιση νόμου που απαγόρευε και ποινικοποιούσε τις συγκεντρώσεις, με αποτέλεσμα, αντικυβερνητικοί διαδηλωτές να καταλάβουν κυβερνητικά κτήρια στο Κίεβο.

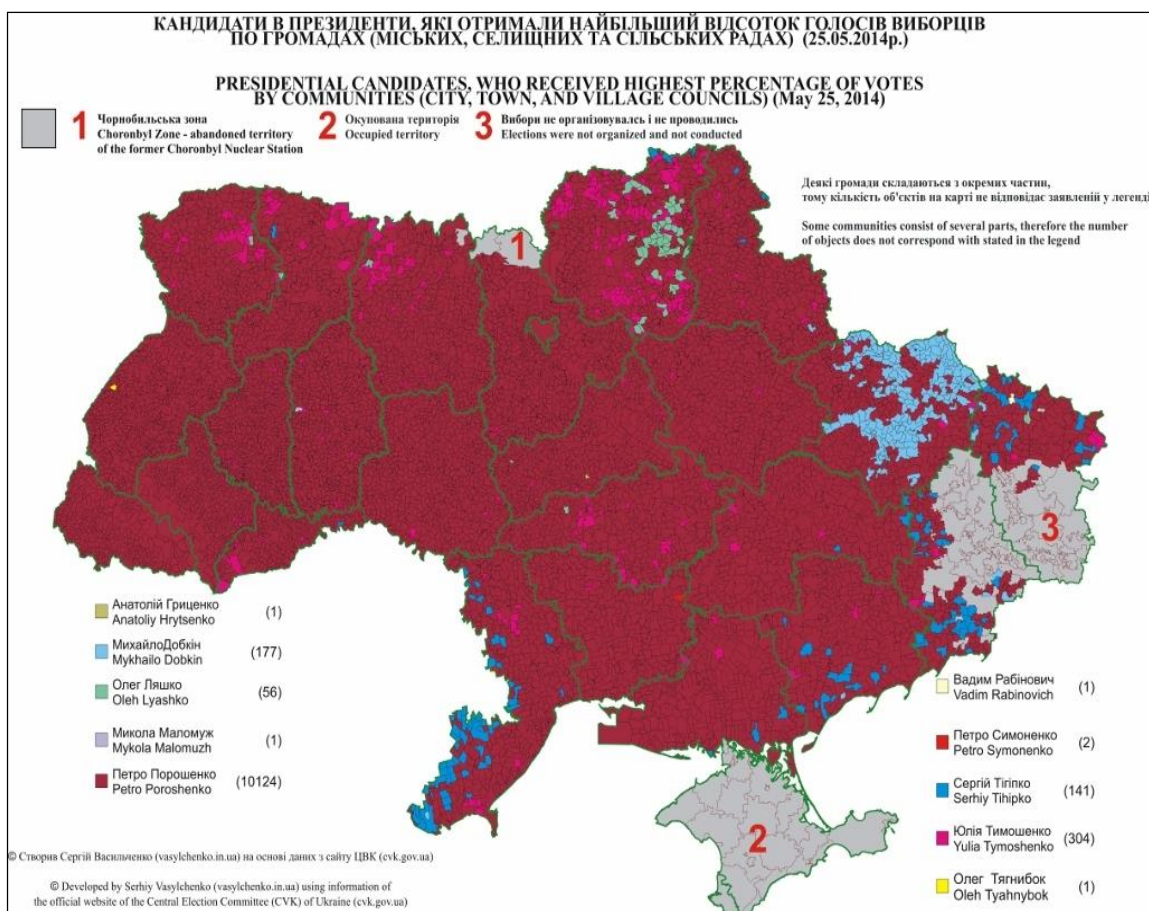
Οι ταραχές θα συνεχιστούν και τον Φεβρουάριο και, έτσι, στις 21 Φεβρουαρίου, ο Β.Γιανουκόβιτς θα υπογράψει συμφωνία με τους ηγέτες της Αντιπολίτευσης για τον τερματισμό της βίας, ενώ ανακοινώνει πρόωρες εκλογές για τον Δεκέμβριο. Αυτό όμως δεν αρκεί για να σταματήσουν οι εκδηλώσεις διαμαρτυρίας. Στις 22 Φεβρουαρίου, το Ουκρανικό Κοινοβούλιο κηρύσσει έκπτωτο τον Πρόεδρο Β.Γιανουκόβιτς και προκηρύσσει προεδρικές εκλογές για τις 25 Μαΐου του 2014. Ο Β.Γιανουκόβιτς θα διαφύγει στη Ρωσία όπου και του παρέχεται άσυλο.

Την εξουσία αναλαμβάνει πλέον μια προσωρινή κυβέρνηση συνεργασίας αποτελούμενη από τα κεντροδεξιά κόμματα Μπατίβσκινα και UDAR, το ακροδεξιό Σβόμποντα, καθώς και διάφορους φιλοευρωπαϊκούς κοινοβουλευτικούς συνασπισμούς και ανεξάρτητους

¹¹⁸ Hobsbawm, E.J., (1994-229) *Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι και σήμερα, Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα*, Αθήνα: εκδ. Μ.Καρδαμίτσα

¹¹⁹ Hobsbawm, E.J., (1994-230) *Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι και σήμερα, Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα*, Αθήνα: εκδ. Μ.Καρδαμίτσα

βουλευτές. Η συμμετοχή του Σβόμποντα προκάλεσε πολλές αντιδράσεις, ανάμεσα σε όσους εκτιμούσαν το κόμμα ναζιστικό και σε αυτούς που, όπως και η ηγεσία του κόμματός του, το θεωρούσαν εθνικιστικό αλλά όχι φασιστικό¹²⁰.

Χάρτης 16: Αποτελέσματα Προεδρικών Εκλογών 25^{ης} Μαΐου 2014¹²¹

Ωστόσο, την 1η Μαρτίου 2014, ο Πρόεδρος της Ρωσίας Β.Πούτιν, θα λάβει την έγκριση του ρωσικού κοινοβουλίου για την αποστολή ρωσικών στρατευμάτων στην Ουκρανία, και συγκεκριμένα, στη χερσόνησο της Κριμαίας. Τις επόμενες ημέρες στρατιώτες του Ρωσικού στρατού έθεσαν υπό τον έλεγχό τους το μεγαλύτερο μέρος της Κριμαίας, ενώ η μεταβατική κυβέρνηση του Κιέβου κήρυξε γενική επιστράτευση, χαρακτηρίζοντας τις ρωσικές ενέργειες ως «κήρυξη πολέμου». Το τοπικό κοινοβούλιο της Κριμαίας προκήρυξε δημοψήφισμα για τις 16 Μαρτίου 2014 για την αυτονομία της περιοχής ή την ένωσή της με τη Ρωσία. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν σε ποσοστό 96% υπέρ της ένωσης της περιοχής με την Ρωσία, κάτι

¹²⁰ Βλέπε σχετικά: www.wikipedia.com, λήμμα Ουκρανική κρίση 2014

¹²¹ Ο.π. 15

που επικυρώθηκε αργότερα επίσημα. Το αμέσως επόμενο διάστημα η κρίση συνέχισε να υφίσταται με τις ρωσόφωνες επαρχίες να ζητούν η μία μετά την άλλη ανεξαρτησία ή ένωση με τη Ρωσία.

Όμως, μετά την ανατροπή του Β.Γιανουκόβιτς, και την ανάληψη καθηκόντων από την κυβέρνηση συνεργασίας, αρχίζουν να πυκνώνουν στην ανατολική και νότια Ουκρανία, οι διαδηλώσεις με πολιτικές αναφορές υπέρ της Ρωσίας. Οι διαδηλώσεις αυτές, έχουν ονομαστεί, κατά αναλογία, με τα κινήματα του Κιέβου, “αντι-Μαϊντάν”. Θα πυκνώσουν, όπως μας πληροφορεί ο Λ.Μπόλαρης, κυρίως στις περιοχές όπου κυριαρχούσε εκλογικά το «Κόμμα των Περιφερειών», δηλαδή το φιλωρωσικό κόμμα επικεφαλής του οποίου ήταν ο έκπτωτος Β.Γιανουκόβιτς.¹²² Από τα μέσα του Απριλίου 2014, η Ουκρανική κυβέρνηση ξεκινά «την λεγόμενη “Αντιτρομοκρατική Επιχείρηση” (ΑΤΟ) για να επαναφέρει τις περιοχές της Ανατολικής Ουκρανίας υπό τον έλεγχό της».¹²³

Οι μάχες, με βομβαρδισμούς αμάχων, συλλήψεις, δολοφονίες και βασανιστήρια όσων θεωρούνται ύποπτοι, στην αρχή θα επικεντρωθούν στην πόλη Σλοβιάνσκ του Ντονέτσκ και τον Ιούλιο θα έχουν επεκταθεί σχεδόν σε όλη την έκταση των περιοχών Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ.

Η Ρωσία δεν θα μείνει αμέτοχη μπροστά στις εξελίξεις που διαδραματίζονται στις ανατολικές επαρχίες. Πράγματι, κάποιοι από τους ακτιβιστές του αντι-Μαϊντάν ήταν στελέχη, σύμφωνα με τον Λ.Μπόλαρη, «που προέρχονταν από ρωσικές μυστικές υπηρεσίες, είτε από σκληρές εθνικιστικές οργανώσεις, είτε συνδύαζαν και τα δύο»¹²⁴

Πάντως, η κατάληξη αυτού του κινήματος, η απόσχιση δηλαδή των περιοχών Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ από την Ουκρανία, ακόμα κι αν δεν τροφοδοτήθηκε άμεσα από τη Ρωσία, αποτέλεσε εκ των πραγμάτων μια άμεση απάντηση της Μόσχας στο κίνημα του Κιέβου.

Πέραν όμως της εξέλιξης των γεγονότων, δεν πρέπει να αγνοήσουμε ότι η κρίση του 2014, ήταν μια ανθρώπινη τραγωδία. Η έκθεση του ΟΗΕ με ημερομηνία 17 Οκτώβρη 2014, δίνει τον ακόλουθο απολογισμό μέχρι εκείνη τη μέρα: 415.078 «εσωτερικοί» πρόσφυγες, δηλαδή άνθρωποι που αναγκάστηκαν να φύγουν από τα σπίτια τους στις πολεμικές ζώνες της ανατολικής Ουκρανίας και μετακινήθηκαν σε άλλες περιοχές της χώρας, 427.004 «εξωτερικοί» πρόσφυγες που κατέφυγαν σε άλλες χώρες, κυρίως στη Ρωσία. Η έκθεση ανεβάζει τον αριθμό των νεκρών και τραυματιών από την αρχή των συγκρούσεων σε 3.707 και 9.075 αντίστοιχα, όμως επισημαίνεται ότι ο πραγματικός αριθμός είναι πολύ μεγαλύτερος.¹²⁵

¹²² Μπόλαρης, Λ. (2014:84) *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

¹²³ Ο.π. 122

¹²⁴ Μπόλαρης, Λ. (2014:85) *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

¹²⁵ UKRAINE Situation report No.16 as of 17 October 2014, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), <http://tinyurl.com/kzcfba4>

Έτσι λοιπόν, η Ουκρανία, μετά την εκρηκτική επίδειξη αλλά και επικαιροποίηση ανταγωνισμού του 2014 ανάμεσα στη Δύση και τη Ρωσία, δεν έχει μόνο χάσει δύο από τις ισχυρότερες ανατολικές περιοχές της επικράτειάς της, αλλά και την σημαντική για την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας Κριμαία. Έχει πληγεί τόσο σε οικονομικό, όσο και σε δημογραφικό επίπεδο.

Σχετικό με την δημογραφία αλλά και την κατάσταση που επικρατεί στην Ουκρανία μετά την κρίση, είναι και το σχόλιο που ακολουθεί τους επίσημους πίνακες της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ουκρανίας: «εξαιρούνται τα προσωρινώς κατεχόμενα εδάφη της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας, η πόλη της Σεβαστούπολης και μέρος των ζωνών αντιτρομοκρατικών επιχειρήσεων»¹²⁶ Σε ότι αφορά τις περιοχές Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, η υπηρεσία αρκείται να δηλώσει πως «τα στοιχεία ενδέχεται να αναθεωρηθούν»¹²⁷.

2.3.2. Διαμόρφωση των σχέσεων Ουκρανίας και δυνάμεων ισχύος πριν την κρίση

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μας προσπαθήσαμε να αναδείξουμε μέσω της γεωπολιτικής προσέγγισης πώς οι δυνάμεις, ΗΠΑ (NATO-ΕΕ) και Ρωσία διαμόρφωσαν και άσκησαν την πολιτική ισχύος τους, από την λήξη του Β'ΠΠ μέχρι και την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Εστιάζοντας πλέον στην Ουκρανία ως «Σύστημα», και προκειμένου να αναδειχτούν οι αιτίες που οδήγησαν στην κρίση του 2014, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε πως διαμορφώθηκαν οι δυνάμεις ισχύος γύρω και πάνω στην Ουκρανία από την στιγμή που η χώρα απέχτησε την ανεξαρτησία της.

Πράγματι, όπως σχολιάζει σε άρθρο του ο καθηγητής P.Rutland, σε ένα μεγάλο βαθμό τα τραγικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ουκρανία το 2013-2014 «οφείλονται σε εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα εκτός των συνόρων της χώρας».¹²⁸ Οι βασικοί πρωταγωνιστές της Ουκρανικής κρίσης, συνεχίζει το σχόλιο του ο P.Rutland, «ήταν “με φθίνουσα σειρά προσέγγισης”, η Ρωσία, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι ΗΠΑ»¹²⁹.

Δεν γνωρίζουμε αν με την έκφραση “φθίνουσα σειρά προσέγγισης” ο P.Rutland, εννοεί έμμεσα με “σειρά ευθύνης”. Στην παρούσα εργασία θα ασχοληθούμε πρώτα με τις σχέσεις Ρωσίας και Ουκρανίας, λόγω της άμεσης συνοριακής τους σχέσης και κυρίως λόγω της μακρόχρονης σχέσης κάτω από το ίδιο ιδεολογικοπολιτικό και οικονομικό μοντέλο.

Έτσι, η τελευταία συμφωνία που θα υπογραφεί μεταξύ ΕΣΣΔ και Ουκρανίας, ένα χρόνο πριν την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, αφορά ένα προσωρινό διακανονισμό - *modus Vivendi*- που καθόριζε τις μεταξύ τους σχέσεις. Το 1994, με το Μνημόνιο της Βουδαπέστης

¹²⁶ Ο.π. 96

¹²⁷ Ο.π. 126

¹²⁸ <http://www.e-ir.info/2015/04/09/an-unnecessary-war->

¹²⁹ Rutland, P. (2015) 'An Unnecessary War, The Geopolitical Roots of the Ukraine Crisis, <http://www.e-ir.info>

(Budapest Memorandum), κάτω από την εποπτεία των ΗΠΑ, η Ρωσία αναγνώρισε την εθνική ανεξαρτησία και κυριαρχία της Ουκρανίας. Σε αντάλλαγμα, το Κίεβο παραχώρησε κάθε πρόσβαση της Ρωσίας στις πυρηνικούς εξοπλισμούς που διέθετε στο Ουκρανικό έδαφος από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης¹³⁰.

Το 1997, το Κίεβο ανανέωσε για άλλα 20 χρόνια την άδεια στις Ναυτικές Ρωσικές Δυνάμεις της Μαύρης Θάλασσας να παραμείνουν στην στρατιωτική βάση της Σεβαστούπολης στην Κριμαία.

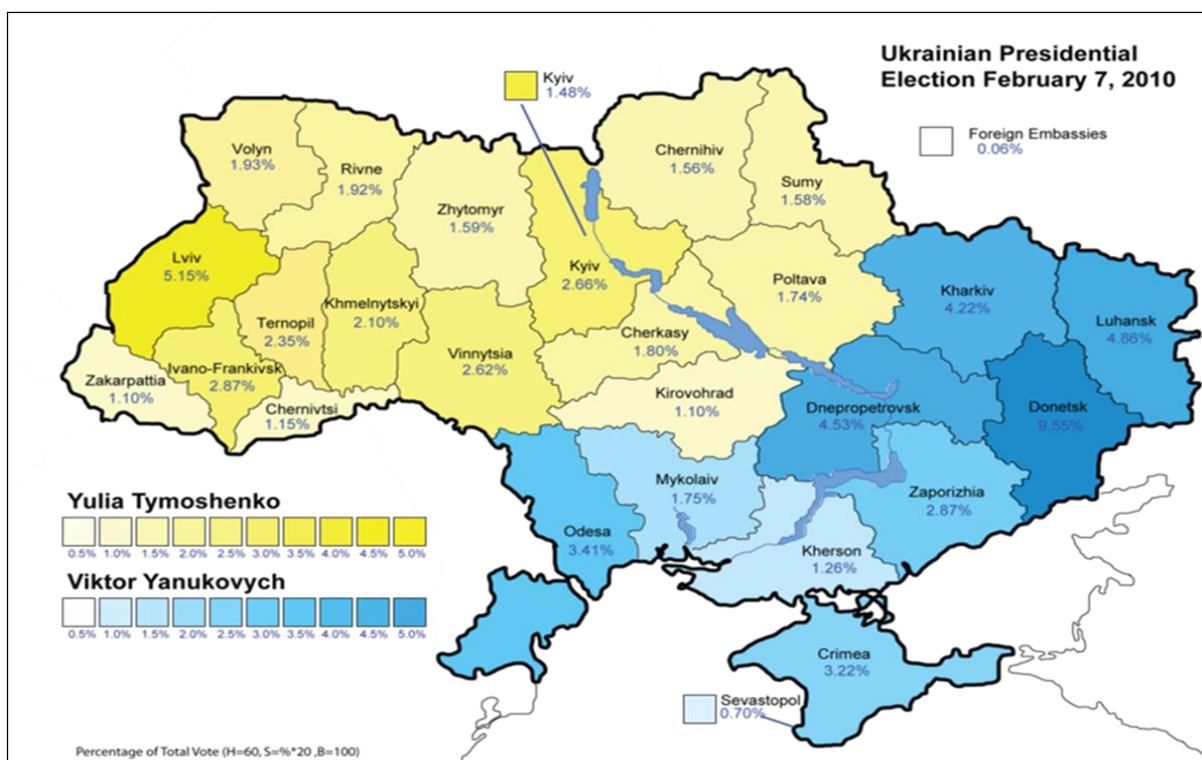
Την ίδια χρονική περίοδο η Ουκρανία προσπαθεί να αναδειχθεί σε μια ισχυρή ανεξάρτητη και κυρίαρχη χώρα, «ακόμα και υπό την προεδρία του Λ. Κούτσμα (1994-2005), ο οποίος προερχόταν από την Ανατολική Ουκρανία και ήταν ρωσόφωνος»¹³¹

Από τότε η Ρωσία, και για δύο δεκαετίες περίπου, έδειχνε να βρίσκεται σε τέλμα σε ότι αφορά τη σχέση της με την Ουκρανία είτε όταν οι Ουκρανοί ηγέτες ήταν φιλορώσοι όπως οι πρόεδροι Κούτσμα ή ο Β.Γιανουκόβιτς, είτε όταν αυτοί ήταν φιλοδυτικοί, όπως ο πρόεδρος Β.Γιούσενκο ή η πρωθυπουργός Γ.Τιμοσένκο. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου η όποια ένταση αφορούσε την τιμή που η Ουκρανία αγόραζε από τη Ρωσία το φυσικό αέριο.

Η εύθραυστη ισορροπία μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας θα δοκιμαστεί και πάλι κατά τη διάρκεια της «Πορτοκαλί Επανάστασης», το 2004, που είχε σαν αποτέλεσμα την εκλογική ήττα του Β.Γιανουκόβιτς και την άνοδο στην εξουσία του Β.Γιούσενκο.

¹³⁰ Rutland, P. (2015) 'An Unnecessary War, The Geopolitical Roots of the Ukraine Crisis', [http:// www.e-ir.info](http://www.e-ir.info), βλ. σχετ.

¹³¹ Ο.π. 130

Χάρτης 17: Αποτελέσματα Ουκρανικών Εκλογών 7 Φεβρουαρίου 2010¹³²

Τυπικά, σχολιάζει ο Λ.Μπόλαρης, η «πορτοκαλί επανάσταση» στέφθηκε με επιτυχία. Το ανώτατο δικαστήριο ακύρωσε τα αποτελέσματα του δεύτερου γύρου των εκλογών, βγάζοντας τελικά νικητή τον Γιουσένκο ο οποίος είχε επικρατήσει σε 17 ομπλάστ της δυτικής, κεντρικής και βορειοανατολικής Ουκρανίας και ο Γιανουκόβιτς σε 10 ομπλάστ της ανατολικής και νότιας Ουκρανίας.¹³³

Όμως, η προεδρία Γιουσένκο με τις δύο κυβερνήσεις που σχημάτισε η Τιμοσένκο, διέψευσαν τις υποσχέσεις και τις προσδοκίες «πορτοκαλί επανάστασης». Γρήγορα οι σχέσεις μεταξύ των δύο ηγετών οξύνθηκαν εξ αιτίας της στάσης που κρατούσαν απέναντι στη Ρωσία. Τον Αύγουστο του 2008 με τον πόλεμο στη Γεωργία, ο Γιουσένκο προσπάθησε να εμποδίσει τις κινήσεις του ρωσικού στόλου από το ναύσταθμο της Σεβαστούπολης, ενώ η Τιμοσένκο ήταν υπέρ μιας πιο «ψύχραιμης στάσης»¹³⁴

Πέραν όμως από τις κατά καιρούς εντάσεις, οι δύο χώρες συνέχιζαν να έχουν πολύ στενούς οικονομικούς δεσμούς. Όπως πληροφορούμαστε από τον επίσημο ιστότοπο της Ουκρανικής Κυβέρνησης¹³⁵, ο κυριότερος εμπορικός εταίρος της Ουκρανίας είναι η Ρωσία, η οποία

¹³² Ο.π. 15

¹³³ Μπόλαρης, Λ. (2014:65) 'Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών', Αθήνα: μαρξιστικό βιβλιοπωλείο

¹³⁴ Μπόλαρης, Λ. (2014:65-6) 'Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών', Αθήνα: μαρξιστικό βιβλιοπωλείο

¹³⁵ <http://mfa.gov.ua>

απορροφά πάνω από το 22% του εξαγωγίμου προϊόντος της χώρας. Με τη σειρά της η Ρωσία παρέχει στην Ουκρανία ενέργεια με χαμηλό κόστος, κυρίως φυσικό αέριο. Ταυτόχρονα, όμως, η Ρωσία εξαρτάται από την Ουκρανία αφού μέσω του εδάφους της περνούν οι αγωγοί που διοχετεύουν στην Ευρώπη το ρωσικό φυσικό αέριο. Επίσης, και στον στρατιωτικό- αμυντικό τομέα, η Ρωσία έχει ανάγκη τα εργοστάσια της Ουκρανίας που κατασκευάζουν κινητήρες βαλλιστικών πυραύλων.

Οι οικονομικοί αλληλοσυσχετισμοί καθώς και οι οικονομικές αλληλοεξαρτήσεις δεν αποτελούν το μοναδικό πεδίο της άσκησης ισχύος της Ρωσίας στην Ουκρανία. Ο ρόλος της Ουκρανίας ως γεωπολιτικού άξονα αναγκάζει την Ρωσία, όπως και τις άλλες δυνάμεις ισχύος να ξεδιπλώσουν τα γεωπολιτικά τους σχέδια τόσο σε σχέση με την Ουκρανία όσο και σε σχέση με την κυριαρχία στην περιοχή της Ευρασίας. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία, θέλοντας να βγει από την γεωπολιτική περιθωριοποίηση στην οποία είχε περιέλθει μετά την πτώση της ΕΣΣΔ, και που σηματοδοτήθηκε από τους βομβαρδισμούς στο Κόσσοβο από τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ το 1999, θα προσπαθεί και μέσω της Ουκρανίας, να ανακτήσει ή να επιδείξει στο διεθνή χώρο αλλά και στις άλλες δυνάμεις ισχύος την γεωπολιτική της ανάκαμψη.

Μια τέτοια προοπτική προκαλεί ανησυχία στις ΗΠΑ και, όπως έχουμε ήδη αναφερθεί, έχει εκφραστεί και μέσα από το συγγραφικό έργο του ο Z.Brzezinski, ο οποίος σημειώνει ότι «αν η Μόσχα ανακτήσει τον έλεγχο της Ουκρανίας, με τον πληθυσμό των 52 εκατομμυρίων, τους σημαντικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους και την πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα, η Ρωσία θα ανακτήσει αυτόματα τις αναγκαίες προϋποθέσεις για να γίνει ισχυρό αυτοκρατορικό κράτος, που θα ενώνει την Ευρώπη με την Ασία»¹³⁶

Αυτό το σενάριο θα αποδυνάμωνε την ισχύ των ΗΠΑ σύμφωνα με την θεωρία του Z.Brzezinski, αλλά και όσων ταυτίζονται με τη θεωρία αυτή, που θεωρούν ότι «για την Αμερική, το κύριο γεωπολιτικό λάφυρο είναι η Ευρασία» ιδιαίτερα τώρα, που οι ΗΠΑ, «μια μη ευρασιατική δύναμη υπερέχει στην Ευρασία και η παγκόσμια πρωτοκαθεδρία της (...) εξαρτάται άμεσα από το πόσο χρόνο και πόσο αποτελεσματικά θα διατηρηθεί η υπεροχή της στην ευρασιατική ήπειρο». ¹³⁷

Την εποχή όμως που ο Z.Brzezinski διατυπώνει τις απόψεις του, η Ρωσία έχει αρχίσει να ανακάμπτει από το βαθύ χάος στο οποίο βυθίστηκε μετά το 1991.

Το 2000, ο Βλ.Πούτιν, θα δώσει νέα ώθηση στην οικονομία, εκμεταλλευόμενος σύμφωνα με τον P.Rutland, την αύξηση της τιμής του πετρελαίου, ενώ ταυτόχρονα, δημιουργεί μια νέα ρωσική ταυτότητα. Η ιδέα μιας ισχυρής Ρωσίας η οποία θα αναδειχθεί και πάλι σε μεγάλη δύναμη, είναι μια ιδέα που έχει βαθειά τις ρίζες της, τόσο στην Σοβιετική όσο και την Ρωσική ιστορία.

¹³⁶ Brzezinsky, Z. (1998: 89) *‘Η Μεγάλη Σκακιέρα’*, Αθήνα: εκδ. Α. Λιβάνη

¹³⁷ Brzezinsky, Z. (1998:63) *‘Η Μεγάλη Σκακιέρα’*, Αθήνα: εκδ. Α. Λιβάνη

Σύμφωνα με τον Φ.Προέδρου, τα έσοδα από τις ενεργειακές εξαγωγές επέτρεψαν στη Ρωσία να ανακάμψει οικονομικά μετά το 2000, κατορθώνοντας έτσι να μπορέσει να αποπληρώσει τα δάνεια που είχε λάβει από την εποχή της ΕΣΣΔ, από ξένους δανειστές¹³⁸.

Τα έσοδα αυτά, προέρχονται, κατά κύριο λόγο, από την Ευρώπη, καθώς το 63% των ρωσικών εξαγωγικών προϊόντων και το 65% του φυσικού αερίου, προορίζονται για χώρες μέλη της Ε.Ε. Παράλληλα, σημαντικές ποσότητες προμηθεύονται και σε κράτη που προέκυψαν από τη διάσπαση της Σ. Ένωσης, όπως για παράδειγμα η Ουκρανία, που, μέχρι σήμερα, δεν έχει ενταχτεί στην Ε.Ε. Το υπόλοιπο εξαγωγίμο προϊόν της Ρωσίας, διοχετεύεται στην Ασία και κυρίως στην Κίνα.¹³⁹

Στο σημείο αυτό πρέπει να διασαφηνιστεί, ότι μέσω της οικονομικής πολιτικής και, πιο συγκεκριμένα, μέσω των εξαγωγών, η Ρωσία ασκεί διαφορετική πολιτική, τόσο απέναντι στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, όσο και απέναντι στις χώρες που ανήκαν στο παρελθόν στην σφαίρα επιρροής της ή αποτελούσαν μέρος της ΕΣΣΔ.

Πράγματι, όπως πληροφορούμαστε από το άρθρο του Φ.Προέδρου, ο διαχωρισμός αυτός αποκρυσταλλώνεται στη σύγχρονη βιβλιογραφία με τους όρους “παλιά” και “νέα” Ευρώπη¹⁴⁰. Στο ίδιο άρθρο, διευκρινίζεται ότι, στην “παλιά” Ευρώπη, η Ρωσία «επικεντρώνεται στην υλοποίηση οικονομικών στόχων, αυξάνοντας το μερίδιο αγοράς [προκειμένου] να εξασφαλίσει την “ασφάλεια ζήτησης” (security of demand), για να συνεχίσει να αντλεί υψηλά κέρδη»¹⁴¹

Σε ότι αφορά, όμως, την “νέα” Ευρώπη, «λόγω του μικρότερου μεγέθους της αγοράς και των χαμηλών τιμών που πληρώνουν (...) το κύριο διακύβευμα για τη Ρωσία δεν είναι η αποκόμιση οικονομικών, αλλά πολιτικών κερδών»¹⁴².

Παράλληλα με την άσκηση της οικονομικής πολιτικής και τον διαχωρισμό σε “παλιά” και “νέα” Ευρώπη, η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, θα ασκηθεί με έναν άλλο διαχωρισμό που ορίζεται από το δόγμα του “εγγύς” Εξωτερικού.

Σύμφωνα πάντα με τον Θ.Τσακίρη, η λογική του “Εγγύς” Εξωτερικού, ακολουθεί «την λογική του κατά Θουκυδίδη Διαλόγου των Μηλίων, όπως ακριβώς και άλλες μεγάλες Δυνάμεις έχουν κάνει σε περιοχές που εκείνες θεωρούσαν ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά τους»¹⁴³

¹³⁸ Προέδρου, Φ. (2010:116) *‘Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹³⁹ Ο.π. 138

¹⁴⁰ Ο.π. 138

¹⁴¹ Ο.π. 138

¹⁴² Προέδρου, Φ. (2010:117) *‘Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁴³ Τσακίρης, Θ. (2010:182) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

Έτσι ακολουθώντας αυτό το δόγμα, η Ρωσία προσπαθεί, να «αναδειχθεί ως η μοναδική πυρηνική δύναμη στο μετασοβιετικό χώρο, μέσω της επιστροφής του στόλου του πυρηνικού οπλοστασίου», πράγμα που πέτυχε και με τις πρώτες συμφωνίες με την Ουκρανία, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή αυτής της ενότητας.

Παράλληλα, η Ρωσία προσπαθεί να διασφαλίσει την πρόσβαση σε στρατιωτικές εγκαταστάσεις στον πρώην σοβιετικό χώρο, προκειμένου να παράσχουν προστασία σε ρωσόφωνους πληθυσμούς. Και σε αυτή την περίπτωση, είναι εμφανής η σημασία της Ουκρανίας για τη Ρωσία.

Τέλος, η Ρωσία, στηρίζεται στο συντονισμό των ενεργειακών πολιτικών και εξαγωγικών κρατών της ΚΑΚ αλλά και των κρίσιμων υποδομών μεταφοράς υδρογονανθράκων από τις χώρες της ΚΑΚ, μεταξύ άλλων και της Ουκρανίας¹⁴⁴

Σε όλους τους βασικούς άξονες της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, η Ουκρανία κατέχει από τις πλέον σημαντικές και κρίσιμες θέσεις. Πράγματι, όπως παρατηρεί ο Θ.Τσακίρης, η Ουκρανία αποτελεί «το ζωτικότερο κομβικό πεδίο εφαρμογής του ρωσικού δόγματος του “Εγγύς Εξωτερικού”, κάτι που έχει καταφανώς επιταθεί από το γεγονός της επέκτασης του ΝΑΤΟ ακόμα και εντός του χώρου της πρώην ΕΣΣΔ, μετά τη συμπερίληψη σε αυτό των Βαλτικών Δημοκρατιών το 2002»¹⁴⁵

Η οικονομική και εξωτερική πολιτική της Ρωσίας, δεν είναι τα μόνο μέσο άσκησης ισχύος στην Ουκρανία. Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενη ενότητα του δεύτερου κεφαλαίου, σημαντικό ρόλο παίζει-και όπως απέδειξαν τα γεγονότα του 2014, και καθοριστικό- το μεγάλο ποσοστό ρώσων, ρωσόφωνων και ρωσικής καταγωγής πληθυσμού των Ανατολικών περιφερειών της Ουκρανίας.

Στον σημαντικό αυτό πολλαπλασιαστή ισχύος που βασίζεται στη γλώσσα, πρέπει κανείς να προσθέσει και το “ομόθρησκο” των περιοχών αυτών. Πράγματι, οι περιοχές αυτές, μέσω του θρησκευτικού φρονήματος, υπάγονται στην εποπτεία του Πατριαρχείου Μόσχας και Πασών των Ρωσιών¹⁴⁶. Επίσης, δεν πρέπει κανείς να αγνοεί την συμμετοχή αυτών των περιοχών της Ουκρανίας, στο πλευρό της Σοβιετικής Ένωσης στο Β΄ΠΠ. Δεν είναι εξ άλλου τυχαίο και το γεγονός ότι αυτές οι περιοχές εκλέγουν φιλορώσους Προέδρους.

Με βάση όλα όσα αναφέραμε μέχρι αυτό το σημείο, είναι εμφανές ότι, στην προσπάθεια της Ρωσίας να επανακάμψει στο διεθνές σκηνικό, όχι μόνο σαν μια υπολογίσιμη περιφερειακή, λόγω ενεργειακής και πυρηνικής υπεροχής, δύναμη, αλλά σαν παγκόσμια

¹⁴⁴ Τσακίρης, Θ. (2010:187) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*’, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁴⁵ Τσακίρης, Θ. (2010:189) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*’, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁴⁶ Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα

δύναμη, η Ουκρανία προσφέρει, πράγματι, όλα τα πεδία άσκησης πολιτικής ισχύος, αλλά όχι μόνο για τη Ρωσία.

2.3.3. Οι σχέσεις ΗΠΑ-ΡΩΣΙΑΣ πριν την Ουκρανική Κρίση

Την χρονική περίοδο που πραγματοποιούνται οι «πορτοκαλί επαναστάσεις» στις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ και στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, οι δύο Δυτικές δυνάμεις, Ευρωπαϊκή Ένωση και ΝΑΤΟ, έχουν δυναμώσει τις προσπάθειές τους για την ένταξη των χωρών αυτών. Αυτή η κινητικότητα, «δημιουργεί στον Β.Πούτιν, την πεποίθηση ότι η Ρωσία αρχίζει να περικυκλώνεται και να περιορίζεται από τις ΗΠΑ»¹⁴⁷.

Οι σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας θα κλονιστούν ακόμα περισσότερο μετά την εισβολή στο Ιράκ, εισβολή στην οποία η Ρωσία ήταν από την αρχή κάθετα αντίθετη. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών θα κλονιστούν και πάλι σοβαρά το 2008 με την αναγνώριση του Κοσσόβου από τους δυτικούς, ενώ θα οδηγηθούν σε εκρηκτικό σημείο όταν ο πρόεδρος της Γεωργίας, Μ. Σακασβίλι, στέλνει στρατιωτικές δυνάμεις στη Νότια Οσσετία, προκαλώντας τον θάνατο μελών της ρωσικής ειρηνευτικής αποστολής. Η Ρωσία απαντά με εισβολή αναγκάζοντας τις γεωργιανές δυνάμεις να οπισθοχωρήσουν και αναγνωρίζει επίσημα τα κρατίδια της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας. Στην κίνηση αυτή, υπογραμμίζει ο P.Rutland, «μπορεί κανείς να διακρίνει την προαναγγελία των γεγονότων που θα λάβουν χώρα στην Κριμαία το 2014, με την έννοια ότι η Μόσχα αλλάζει τα διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα χρησιμοποιώντας τις στρατιωτικές της δυνάμεις»¹⁴⁸

Το 2009, ο νεοεκλεγείς πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπ. Ομπάμα, άρχισε συνομιλίες με τον νέο πρόεδρο της Ρωσίας, Δ.Μεντβέντεφ, θέλοντας να δώσει μια νέα αρχή στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Αυτή η προσπάθεια έφερε κάποια αποτελέσματα, όπως για παράδειγμα τη Νέα Συμφωνία για τη Μείωση Στρατηγικών Στρατιωτικών Εξοπλισμών (NSART) που υπογράφηκε το 2010. Μετά αυτή τη συμφωνία οι ΗΠΑ αρχίζουν να αποχτούν το δικαίωμα χρήσης του Βόρειου Δικτύου Διανομής (NDN) διαμέσου της Ρωσίας, προκειμένου να μεταφέρουν στρατεύμα και ανεφοδιασμό στα στρατεύματά τους στο Αφγανιστάν.

Πάραυτα, η Αραβική Άνοιξη, το 2011, θα δημιουργήσει και πάλι προβλήματα ανάμεσα στις δύο χώρες. Η Μόσχα θα δει πίσω από τα γεγονότα άλλο ένα παράδειγμα «επιθετικής επιβολής δημοκρατίας»¹⁴⁹ από την πλευρά της Αμερικής. Το γεγονός που εξαγριώνει τη Ρωσία είναι η βίαιη ανατροπή του Μ.Καντάφι στη διάρκεια σφοδρών βομβαρδισμών του ΝΑΤΟ στη Λιβύη. Το 2012 η Ρωσία ασκεί βέτο στην απόφαση του ΟΗΕ να σταματήσει τον εμφύλιο πόλεμο στη Συρία. Το 2013 θα κερδίσει μια διπλωματική νίκη πείθοντας τον πρόεδρο της Συρίας, Μπ. Άσσαντ, να μην επιτρέψει τη χρήση χημικών όπλων, επιτρέποντας έτσι στον πρόεδρο Ομπάμα

¹⁴⁷ Rutland, P. (2015) 'An Unnecessary War, The Geopolitical Roots of the Ukraine Crisis, [http:// www.e-ir.info](http://www.e-ir.info)

¹⁴⁸ Ο.π. 147

¹⁴⁹ Ο.π. 147

να μην επιτεθεί στη Συρία, κάτι που θα πραγματοποιούσε αν συνεχίζονταν η χρήση χημικών όπλων.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο δυνάμεων θα ενταθούν εξ αιτίας της Ουκρανικής κρίσης και συνομιλίες της Ρωσίας με το ΝΑΤΟ θα παγώσουν. Στις μέρες μας, λόγω της κατάστασης στη Συρία και των τρομοκρατικών επιθέσεων του ISIS που δεν άφησαν αλώβητη ούτε τη Ρωσία, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών έχουν φαινομενικά αναθερμανθεί. Έχοντας, μετά την πτώση του Καντάφι στη Λιβύη, τη Συρία του Άσσαντ, μοναδικό σύμμαχο στη λεκάνη της Μεσογείου, η Ρωσία δεν θέλει να αφήσει τις ΗΠΑ (και την ΕΕ), να έχουν τον κυρίαρχο ρόλο στις εξελίξεις. Η κλιμάκωση της κατάστασης στη Συρία, η έξαρση της τρομοκρατίας, αλλά και το τεράστιο μεταναστευτικό κύμα από τη χώρα αυτή στη Δύση, δεν επιτρέπουν, τουλάχιστον, μέχρι σήμερα στη Ρωσία να έχει τον πρωταρχικό ρόλο.

2.3.4. Η στάση των ΗΠΑ απέναντι στην Ουκρανία

Το 1990 ο πρόεδρος Κλίντον αντιμετωπίζει τη Ρωσία ως μια «αναδυόμενη δημοκρατία», σαν ένα φίλο και συνεταίρο των ΗΠΑ. Το 1998 η Ρωσία προσχωρεί στο G7, (G8 έκτοτε), και αναγνωρίζεται με αυτό τον τρόπο η αναπτυσσόμενη βιομηχανική της δυναμική. Πάραυτα, η Ουάσινγκτον ανησυχεί για το κενό ασφάλειας που δημιουργείται στην Ανατολική Ευρώπη μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ. Προκειμένου να καλυφθεί το κενό διευρύνει τον αριθμό των μελών του ΝΑΤΟ με την ένταξη χωρών του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Η νίκη του εθνικιστή Βλ.Ζιρινόφσκι το 1993 στη Δούμα έχει προκαλέσει ανησυχία στη Δύση και επαναφέρει στο προσκήνιο τον φόβο της επιστροφής της Ρωσίας στα ιμπεριαλιστικά της σχέδια.¹⁵⁰

Από τη μεριά της η Ρωσία, εκλαμβάνει τη διεύρυνση του ΝΑΤΟ σαν στοχοποίηση της χώρας και πως το Ατλαντικό Σύμφωνο κατέτασσε πλέον τη Ρωσία στους δυνητικούς εχθρούς της, παρά το γεγονός ότι οι Δυτικοί ηγέτες αρνούνταν ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Έτσι έγιναν κάποια βήματα προκειμένου να δημιουργηθούν κάποιες γέφυρες μεταξύ ΝΑΤΟ και Ρωσίας. Τον Απρίλιο του 2008 όμως, στη σύνοδο κορυφής στο Βουκουρέστι, τα μέλη του ΝΑΤΟ της Ευρώπης αρνούνται να ακολουθήσουν το σχέδιο του G.Bush το οποίο έδινε στην Ουκρανία και την Γεωργία το δικαίωμα να ακολουθήσουν ένα πρόγραμμα ένταξης στη Συμμαχία.

Μετά το Μνημόνιο της Βουδαπέστης το 1994 που άνοιγε, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, το δρόμο για την αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας, η πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στην Ουκρανία ήταν ίδια με την πολιτική που ακολουθούσαν με τη Ρωσία. Η μετάβαση της Ουκρανίας, θα σημειώσει ο P.Rutland, «στην δημοκρατία και την ελεύθερη αγορά αντιμετώπιζε τα ίδια προβλήματα με τη γειτονική Ρωσία : την ανάπτυξη μιας

¹⁵⁰ Βλ. σχετ. Rutland, P. (2015) *'An Unnecessary War, The Geopolitical Roots of the Ukraine Crisis*, [http:// www.e-ir.info](http://www.e-ir.info)

ευκατάστατης ολιγαρχίας που κατέστελλε κάθε ανταγωνισμό ενώ διατηρούσε σχέσεις με την βαθύτατα διεφθαρμένη πολιτική ελίτ»¹⁵¹

Η αισιοδοξία που δημιουργήθηκε με την «πορτοκαλί επανάσταση» δεν κράτησε πολύ αφού κυβέρνηση Γιουσένκο συνέχιζε να ενδίδει στους ίδιους κύκλους διαφθοράς όπως και ο προκάτοχός του. Με τη νίκη του φιλορώσου Γιανουκόβιτς εκλογές το 2010, η στρατηγική των ΗΠΑ μοιάζει να φθάνει σ' ένα νεκρό σημείο. Όπως εκτιμά ο P.Rutland, η Ουάσιγκτον, θα επιλέξει να αναθέσει την άσκηση της πολιτικής της σχετικά με την Ουκρανία, στους εταίρους της στις Βρυξέλλες¹⁵².

2.3.5. Η θέση της Ε.Ε.

Όπως σημειώσαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, δεν άφησε αδιάφορη την Ε.Ε. Οι χώρες που ανήκαν μέχρι πρότινος στην ΕΣΣΔ ή στο Ανατολικό Μπλοκ, άρχισαν να προσεγγίζονται από την ΕΕ και να οργανώνουν την ένταξή τους σε αυτήν.

Τα πλαίσια αυτής της διεύρυνσης αρχίζουν να οργανώνονται ήδη από το 1992, μέσα από τη συνθήκη του Μάαστριχτ, που εξέλιξε την ΕΟΚ σε ΕΕ. Η συνθήκη του Μάαστριχτ είχε ταυτόχρονα δημιουργήσει το πλαίσιο της αύξησης του αριθμού των κρατών-μελών σβήνει διευρύνοντας τα κοινωνικά και οικονομικά κριτήρια με τα οποία θα μπορούσε να ενταχθεί στην ΕΕ μια νέα χώρα. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1995, με τη συμφωνία Σέγκεν, καταργούνται οι συνοριακοί έλεγχοι μεταξύ των μελών της ΕΕ, ενώ το 1999, το Ευρώ, αντικατέστησε στις χώρες που προσχώρησαν στην νέα αντίστοιχη οικονομική ζώνη, τα εθνικά νομίσματα.

Αυτή η διαδικασία γίνεται πιο συστηματική από το 1998 και μετά, όταν οι Βρυξέλλες αρχίζουν συνομιλίες με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος ένταξής τους στην ΕΕ, σύμφωνα όμως με τα κριτήρια και τη νομοθεσία της Ένωσης.

Ωστόσο, ένα από τα βασικά προβλήματα που εμπόδιζαν την ταχύτερη ένταξη στην ΕΕ, ήταν η πολιτική κατάσταση των υποψήφιων προς ένταξη χωρών. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό της Λευκορωσίας με ηγέτη τον φιλοδυτικό Α. Λουκασένκο, «τον τελευταίο δικτάτορα της Ευρώπης», ο οποίος στις εκλογές του 2008 και 2012, εξελέγη με απόλυτη πλειοψηφία (περίπου 80%), και η εκλογική νίκη του οποίου, παρά τις αντιδράσεις της αντιπολίτευσης για νοθεία, και την ανησυχία των δημοκρατικών δυνάμεων της Ευρώπης, αποτέλεσε και την έναρξη συζητήσεων της ένταξης της χώρας του στην Ένωση¹⁵³. Χωρίς να παρουσιάζει την ίδια πολιτειακή εικόνα, η Ουκρανία ανήκει και αυτή στις πρώην χώρες της ΕΣΣΔ, που καθυστερεί να ενταχθεί στην ΕΕ. Τόσο η οικονομική της κατάσταση, όσο και η πολιτική της αστάθεια, που οφείλεται στην διαδοχή στην εξουσία άλλοτε φυλοδυτικών και

¹⁵¹ Ο.π. 150

¹⁵² Ο.π. 150

¹⁵³ <http://www.wikipedia, Belarus>

άλλοτε φιλορώσων προέδρων, δεν επιτρέπουν την άμεση ένταξή της. Όπως σημειώνει ο P.Rutland, «με 46 εκατομμύρια κατοίκους, η Ουκρανία, ήταν πολύ μεγάλη και πολύ ασταθής πολιτικά για να γίνει μέσα σε ένα άμεσα ορατό μέλλον, μέλος της ΕΕ»¹⁵⁴

Ωστόσο, εξαιτίας της πολυπλοκότητας της ευρωπαϊκής νομοθεσίας, η ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ, αποδείχθηκε χρονοβόρα, αν συγκριθεί με τον χρόνο που χρειάζονταν για να γίνουν αυτές οι χώρες μέλη του NATO και για το λόγο αυτό, «το NATO, αύξησε των αριθμό των χωρών-μελών , 5 με 10 χρόνια νωρίτερα απ' ότι η ΕΕ».¹⁵⁵

Με άλλα λόγια, αυτές οι δομικές αλλαγές στα πλαίσια της ΕΕ, έχουν σαν αποτέλεσμα όχι μόνο την οικονομική διεύρυνση της ίδιας της Δυτικής Ευρώπης. Με την ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, το “γεωγραφικό υποσύστημα της Δυτικής Ευρώπης”¹⁵⁶, αμβλύνεται, πλησιάζοντας όλο και περισσότερο τον Κεντρικό Άξονα/Ζώνη Άξονα (*Heartland*), και συνεπώς την χερσαία μάζα της Ευρασίας.

Όμως, η σχεδόν άμεση επέκταση του NATO στις χώρες που μέχρι το 1991 ανήκαν στη σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ, θα αλλάξει «τη γεωγραφικοπολιτισμική διάσταση του υποδείγματος (της Δ. Ευρώπης)» επειδή «από ευρωκεντρικό το καθιστά “ατλαντιστικό” με κάποιες ευρωπαϊκές “πινελιές”, οι οποίες απλώς θα επιτρέπουν στους ευρωπαίους ηγέτες, (...) να ελπίζουν ότι κάτι βρίσκεται στην άκρη αυτού του πολιτικού διαδρόμου (...) μετριάζοντας τον ευρωσκεπτικισμό και ενισχύοντας την ενιαία οικονομική διάσταση της Ε.Ε.»¹⁵⁷

Η άποψη του Ι.Μάζη ενισχύεται ακόμα περισσότερο, αν λάβει κανείς υπόψη του τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει το Δυτικό μέρος της Ουκρανίας.

Πράγματι, η περιοχή αυτή, γνωστή ως Halitsina, που περιλαμβάνει τις περιοχές Λβοφ, Μπουκοβίνα, Τρασκαρπαθία και Τερνοπόλ, και που, σε μεγάλο μέρος, αποτελούσε κομμάτι της Πολωνίας, αποτελεί πρόσφορο πεδίο άσκησης ισχύος τόσο της ΕΕ όσο και του NATO, και σε επέκταση και των ΗΠΑ.

Με γνώμονα τους ΝΕΠΟΔΙ, η περιοχή αυτή είναι κατά μεγάλη πλειοψηφία καθολικού και Ουγενोटικού θρησκευματος, ενώ, πολιτισμικά έχει αρκετές συγγένειες με τις χώρες της κεντρικής Ευρώπης. Στη διάρκεια του Β'ΠΠ, οι περιοχές αυτές πολέμησαν στο πλευρό των Ναζί ή ήταν θερμοί οπαδοί τους.¹⁵⁸

Ακόμα και μετά το 1945, ομάδες της περιοχής οργάνωσαν κάτω από «τον Stephan Bandera ένα συστηματικό δίκτυο αντίστασης στη σοβιετική “κατοχή” που κράτησε ως τα τέλη της

¹⁵⁴ Rutland, P. (2015) *'An Unnecessary War, The Geopolitical Roots of the Ukraine Crisis*, <http://www.e-ir.info>

¹⁵⁵ Ο.π. 154

¹⁵⁶ Μάζης, Ι. (2002:19) *Γεωπολιτική, ηΘεωρία και η Πράξη* Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

¹⁵⁷ Μάζης, Ι. (2002:183) *Γεωπολιτική, ηΘεωρία και η Πράξη* Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδ. Παπαζήση

¹⁵⁸ <http://www.wikipedia>, λήμμα Ουκρανία

δεκαετίας του 50»¹⁵⁹. Ενδεικτικό της απήχησης του κινήματος, αλλά και των πολιτικών προσανατολισμών της περιοχής, είναι πως μετά την ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας, «αγάλματα του Bandera υψώθηκαν σε πολλές πόλεις της Δ.Ουκρανίας»¹⁶⁰, ενώ, έντονο παραμένει «το στοιχείο του ακραίου εθνικισμού»¹⁶¹. Με το βλέμμα στραμμένο στη Δύση, η Δ.Ουκρανία, έχει ανοίξει τον δρόμο στην ανταγωνιστική για τη Ρωσία ΕΕ και ΝΑΤΟ.

Ανάμεσα στις φυγόκεντρες τάσεις, τόσο των Δυτικών όσο και των Ανατολικών Περιφερειών, ανάμεσα στη Δύση και στην Ανατολή, οι βάσεις για την κρίση στην Ουκρανία, έχουν πράγματι ήδη τεθεί.

2.4. Οικονομικοί Αλληλοσυσχετισμοί

2.4.1. Η οικονομική πολιτική της Ρωσίας μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ

Γίνεται αντιληπτό μέσω των παραπάνω αναφορών ότι, παρά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, ο «ευρύτερος μετασοβιετικός χώρος ουδέποτε έπαψε να αποτελεί προνομιακό πεδίο προώθησης και διαφύλαξης των ζωτικών συμφερόντων της Ρωσίας»¹⁶²

Ωστόσο, η Ρωσία, δεν επιθυμεί την πολιτική επανένωσή της με τις πρώην Σ. Δημοκρατίες, επειδή δεν θέλει να επωμιστεί το οικονομικό κόστος που θα της επέφερε μια τέτοιου είδους σχέση.

Ενδεικτικό αυτής της πολιτικής αποτελεί το σχετικό νομοσχέδιο που κατατέθηκε τον Αύγουστο του 1992 στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Ρωσικής Κάτω Βουλής (Δούμα). Στο κείμενο αυτό αναφέρεται ότι «ο διεθνώς αναγνωρισμένος διάδοχος της ΕΣΣΔ, η Ρωσική Ομοσπονδία, πρέπει να προχωρήσει στην εξωτερική της πολιτική, ακλουθώντας το δόγμα που ανακηρύσσει το σύνολο του γεωπολιτικού χώρου της πρώην ΕΣΣΔ ως σφαίρας των ζωτικών συμφερόντων, όπως ακριβώς έκαναν οι ΗΠΑ με το “δόγμα Μονρόε” στη Λατινική Αμερική»¹⁶³

Παράλληλα, στο πρώτο Ρωσικό Δόγμα Εξωτερικής Πολιτικής του 1993 τονίζονταν αφ’ ενός ότι η Ρωσία «πρέπει να αναδειχθεί ως ο ηγέτης της σταθερότητας και της στρατιωτικής ασφάλειας στο σύνολο της πρώην σοβιετικής επικράτειας (αφού) διαθέτει (...) ειδικά συμφέροντα τα οποία απαγορεύουν την επέκταση (...) επιρροών από ξένες δυνάμεις»¹⁶⁴

¹⁵⁹ Τσακίρης, Θ.(2010: 194) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του «Εγγύς εξωτερικού»*’, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁶⁰ Ο.π. 159

¹⁶¹ Ο.π. 159

¹⁶² Τσακίρης, Θ.(2010:181) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς Εξωτερικού”*’: *Η Ρωσική Πολιτική έναντι της Ουκρανίας*’, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹⁶³ Ο.π. 162

¹⁶⁴ Τσακίρης, Θ.(2010:183) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς Εξωτερικού”*’: *Η Ρωσική Πολιτική έναντι της Ουκρανίας*’, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

Αφετέρου, στο Δόγμα αυτό, υπογραμμίζεται ότι η πολιτική της Μόσχας «θα καθορίζεται αυστηρά από την αρχή της (...) ανοχής έναντι της ζημίας των ξένων συμφερόντων (ενώ η) Ρωσία είναι απαραίτητο να καταστεί η ηγέτιδα δύναμη και δημιουργός ενός νέου συστήματος διακρατικών-οικονομικών σχέσεων στον ευρύτερο μετασοβιετικό χώρο»¹⁶⁵.

Συνεπώς, όπως έχουμε σε αρκετά σημεία επισημάνει, «η ρωσική ασφάλεια ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη σταθερότητα και τη «φιλωρωσικότητα» του ευρύτερου μετασοβιετικού χώρου, κατά τον ίδιο περίπου τρόπο με τον οποίο συνδεόταν η ασφάλεια της ΕΣΣΔ με τη διατήρηση της Σοβιετικής ηγεμονίας επί των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης»¹⁶⁶.

Ο αναλυτής Θ.Τσακίρης, τονίζει ότι η ΚΑΚ, χώρος που περιβάλλει τα επισήμως αναγνωρισμένα σύνορα της Ρωσίας, «πρέπει να διαδραματίσει ακριβώς τον ίδιο ρόλο με την επιπρόσθετη ειδοποιό διαφορά ότι στη μη ρωσική ΚΑΚ διαβιούν περί τα 35 εκατομμύρια πολιτών ρωσικής καταγωγής»¹⁶⁷.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, διαφαίνεται ότι ένα από τα μέσα που προσφέρονται στη Ρωσία προκειμένου να επανακάμψει ως δύναμη ισχύος στον γεωπολιτικής σημασίας χώρο της Ευρασίας, είναι οι κοινότητες πολιτών άλλων ανεξάρτητων, σήμερα, χωρών, που είναι ρώσοι ή/και που διατηρούν, ακόμα και μετά την διάλυση της ΕΣΣΔ, συναισθηματικούς και πολιτιστικούς δεσμούς με τη Ρωσία.

Αυτή η σχέση, αν δεν τροφοδοτεί, είναι πάντως ικανή να ενθαρρύνει, ανάλογα με την πολιτική και διεθνή συγκυρία, την διάθεση άσκησης ισχύος της Ρωσίας. Αυτό, κατά την γνώμη μας, φάνηκε αρκετά καθαρά, στην περίπτωση της Ουκρανίας και πιο συγκεκριμένα στα γεγονότα που ακολούθησαν μετά την κρίση του 2014. Αναφερόμαστε δηλαδή στην απόσχιση από την Ουκρανία των περιοχών Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, γεγονός που στηρίχτηκε στους ρωσόφωνους πληθυσμούς των περιοχών αυτών, καθώς επίσης και στην προσάρτηση της Κριμαίας.

Οι οικονομικής φύσεως μορφές γεωπολιτικής επιρροής συμπορεύονται στην περίπτωση της Ουκρανίας, και είναι σε αδιάκοπη διαλλακτική σχέση, με τις πολιτισμικής φύσεως μορφές άσκησης γεωπολιτικής επιρροής.

2.4.2. Η άσκηση γεωπολιτικής επιρροής μέσω της ενεργειακής πολιτικής: Το παράδειγμα GAZPROM

Η Οικονομική Γεωγραφία είναι η επιστημονική αφετηρία της Γεωπολιτικής, υπογραμμίζει ο καθηγητής Ι. Μάζης. Και αυτό γιατί, με βάση την προσέγγιση του ίδιου καθηγητή, «το σύνολο

¹⁶⁵ Ο.π. 164

¹⁶⁶ Τσακίρης, Θ.(2010:184) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς Εξωτερικού”’: Η Ρωσική Πολιτική έναντι της Ουκρανίας*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁶⁷ Τσακίρης, Θ.(2010:185) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς Εξωτερικού”’: Η Ρωσική Πολιτική έναντι της Ουκρανίας*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

της οικονομικής υποδομής που τροφοδοτεί και δημιουργεί τους υπερδομικούς ιδεολογικοπολιτικούς μηχανισμούς στηρίζεται σε μία και μοναδική έννοια: την κυκλοφορία (*Verkehr*, κατά Ratzel)»¹⁶⁸

Και πράγματι, χωρίς την κυκλοφορία αγαθών, πληροφοριών, προσώπων και εμπορευμάτων δεν μπορεί να υπάρξει “οικονομική υποδομή”, και συνεπώς ούτε “πολιτικοϊδεολογική υπερδομή”. Χωρίς την ‘κυκλοφορία’ δεν μπορεί δηλαδή να υπάρξει «σύστημα καταγραφής, προσέγγισης και ανάλυσης των συστημάτων κατανομής ισχύος», δεν μπορεί να υπάρξει «γεωπολιτική» προσέγγιση¹⁶⁹.

Για τους πιο πάνω λόγους και προκειμένου να προσεγγίσουμε και να αναλύσουμε την άσκηση ισχύος της Ρωσίας στην Ουκρανία, θα ακολουθήσουμε το χαρακτηριστικό παράδειγμα του δικτύου φυσικού αερίου της εταιρείας GAZPROM.

Πρέπει αρχικά να σημειώσουμε ότι η ρωσική ενεργειακή πολιτική είναι αρκετά περίπλοκη και στον τομέα της ενέργειας. Ο βασικός πυλώνας αφορά την παράκαμψη διέλευσης των υλών από χώρες που ανήκαν στην πρώην ΕΣΣΔ. Χαρακτηριστικό είναι και πάλι το παράδειγμα της Ουκρανίας και η προσπάθεια παράκαμψής της από τη ρωσική εταιρεία φυσικού αερίου, GAZPROM, ο αγωγός της οποίας διασχίζει την χώρα. Η αιτία αυτής της πολιτικής “παράκαμψης” της Ουκρανίας, (όπως και άλλων πρώην Σ. Δημοκρατιών), είναι ότι μέσω αυτής της πολιτικής, η Ρωσία, από τη μια προστατεύει το κερδοφόρο εμπόριο με την Δυτική Ευρώπη, από την άλλη χρησιμοποιεί την ενεργειακή της υπεροχή ως πολιτικό όπλο στις σχέσεις με τους πρώην δορυφόρους της. Ταυτόχρονα προσπαθεί να μην εξαρτάται ενεργειακά από χώρες που δεν έχουν ξεκάθαρο φιλορωσικό προσανατολισμό.

Πράγματι, από τα τέλη του 2005, η GAZPROM, αξίωσε από την Ουκρανία σημαντική αύξηση στις τιμές. Η άρνηση της Ουκρανίας, είχε σαν αποτέλεσμα τη διακοπή ενεργειακής τροφοδοσίας της γειτονικής χώρας. Η διένεξη επιλύθηκε με τον διπλασιασμό της τιμής, ενώ σε βάθος χρόνου, η τιμή θα άγγιζε τα παγκόσμια επίπεδα τιμών¹⁷⁰.

Η ρωσική πολιτική στόχευε πρωτίστως την «εξάσκηση πίεσης» στον Ουκρανό πρόεδρο Β.Γιουσένκο ενόψει των βουλευτικών εκλογών του 2006.

Το 2009 η Ουκρανία αρνείται να αποπληρώσει το χρέος των 2 δις δολαρίων στη GAZPROM και η Ρωσία σταματά τη ροή τροφοδοσίας της Ουκρανίας. Το Κίεβο, με τη σειρά του, διακόπτει την τροφοδοσία των Ευρωπαϊκών αγορών, παρακρατώντας για ίδια χρήση το αέριο που προορίζονταν για την Ευρώπη. Η GAZPROM αποφασίζει να τερματίσει την παροχή αερίου,

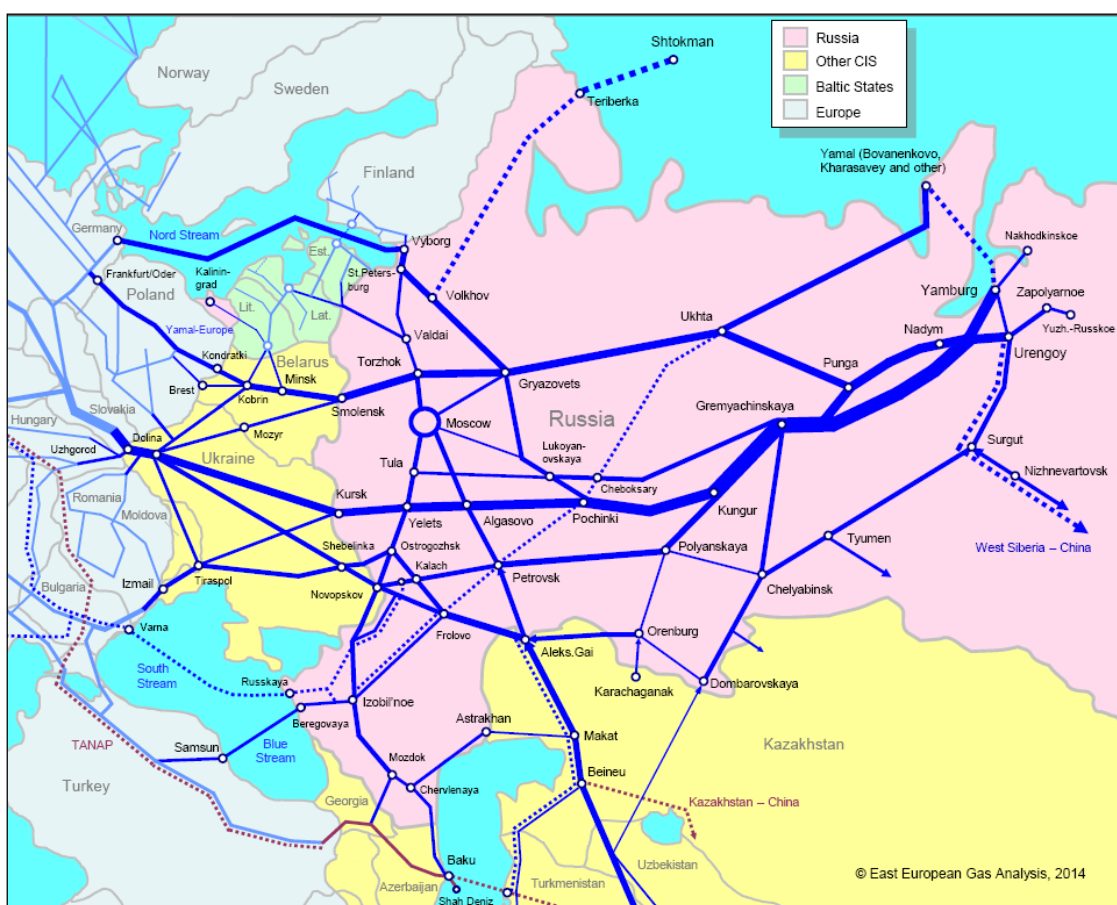
¹⁶⁸ Μάζης, Ι. (2002:43) *Γεωπολιτική, Η Θεωρία και η Πράξη* Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹⁶⁹ Μάζης, Ι. (2002: 43-44) *Γεωπολιτική, Η Θεωρία και η Πράξη* Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹⁷⁰ Προέδρου, Φ. (2010:122) *Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη*, Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, βλ. σχετ. σελ. 122

εξαναγκάζοντας την Ουκρανία σε συμβιβασμό. Μετά από δέκα ημέρες περίπου επανεκκίνησε η τροφοδοσία φυσικού αερίου, ενώ η Ουκρανία δέχεται νέο κανονισμό¹⁷¹

Η κρίση αυτή δείχνει πως η φιλοδυτική πορεία που ακολουθούσε εκείνη την περίοδο ο ουκρανός πρόεδρος και οι σχέσεις που διατηρούσε με τις ΗΠΑ, ωθούν την Ρωσία στο να χρησιμοποιήσει το φυσικό αέριο ως ενεργειακό όπλο προκειμένου να ανασχέσει την πορεία της Ουκρανίας προς τη Δύση, και αντίστροφα της Δύσης προς την Ουκρανία. Ταυτόχρονα, μέσω πάντα της ενέργειας, η Ρωσία, επιβεβαιώνει τη δύναμη ισχύος της τόσο στην Ουκρανία, όσο και στη Δύση. Παράλληλα όμως, τα θέματα που προκύπτουν, επιταχύνουν την απόφαση της Ρωσίας, να προχωρήσει στην κατασκευή αγωγών που θα διέρχονται πλέον από άλλες χώρες.

Χάρτης 18: Δίκτυο αγωγών Φυσικού Αερίου¹⁷²

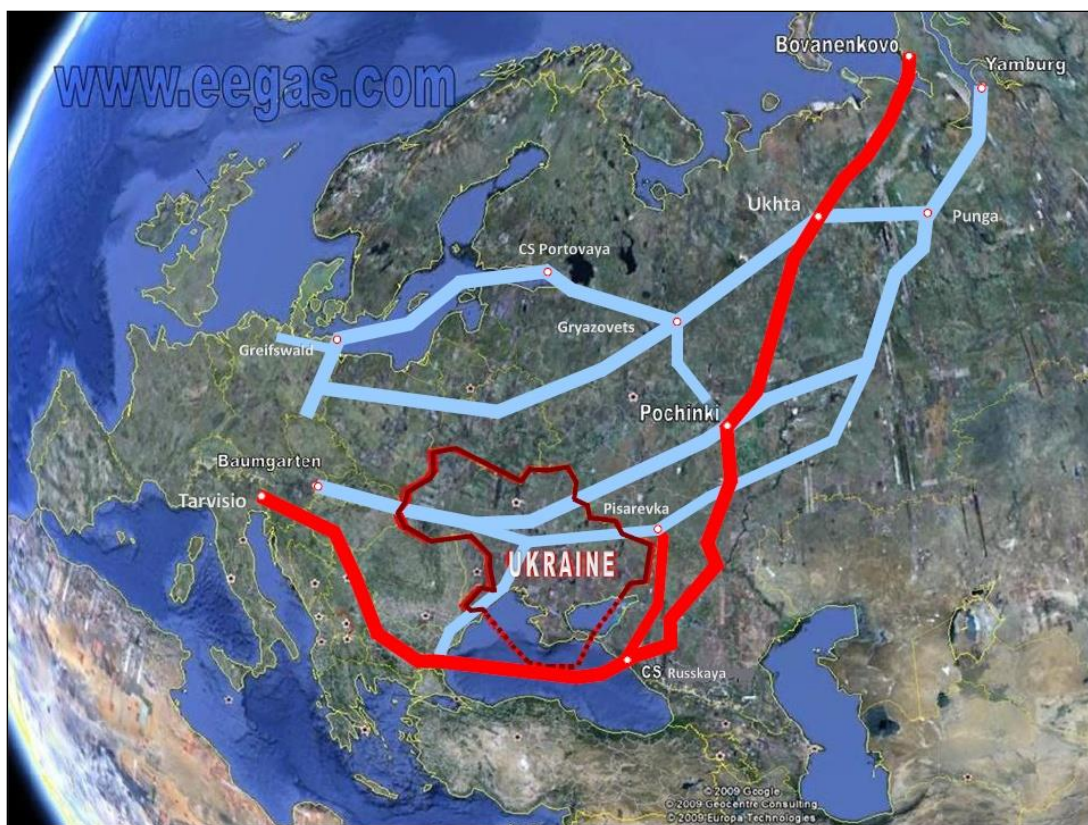
Κάτω από τις παραπάνω συνθήκες, που δεν αφορούν μόνο την Ουκρανία, η Ρωσία θα προχωρήσει στη κατασκευή δύο αγωγών φυσικού αερίου που θα φέρνουν το αέριο απευθείας στη βορειοδυτική, την κεντρική και νοτιοανατολική Ευρώπη.

¹⁷¹ Προέδρου, Φ. (2010:123) 'Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη', Αθήνα: εκδ. Παπαζήση, βλ. σχετ. σελ. 123

¹⁷² Ο.π. 15

Πιο συγκεκριμένα, ο αγωγός North Stream, θα μεταφέρει φυσικό αέριο μέσω Βαλτικής θάλασσας στη Γερμανία και από εκεί θα διοχετεύεται στη Βρετανία, Σουηδία και Ολλανδία¹⁷³.

Αποτελεί τεράστιο έργο που παρακάμπτει τις παραδοσιακές χώρες διέλευσης, όπως για παράδειγμα την Ουκρανία, αλλά και τον άλλον, σύμφωνα με τον Z. Brzezinski, γεωπολιτικό άξονα την Πολωνία. Η ικανότητα μεταφοράς του North Stream θα αγγίζει τα 27.5 δις κυβικά μέτρα το χρόνο, ενώ σχεδιάζεται και δεύτερος παράλληλος αγωγός.

Χάρτης 19: Μελλοντικοί αγωγοί Φυσικού Αερίου¹⁷⁴

Η κρίση στην Ουκρανία του 2014, ματαίωσε πρόσκαιρα τα ρωσικά σχέδια. Η πρόσβαση στον γερμανικό αγωγό OPAL, που ενώνει τη Γερμανία με τη Τσεχία, δεν επιτράπη από την ΕΕ και, έτσι, η GAZPROM αναστέλλει τα σχέδια προέκτασης του North Stream.¹⁷⁵

Το Σεπτέμβριο του 2015, ανακοινώνεται η επανεκκίνηση των έργων. Στις 10 Σεπτεμβρίου, ο Ρ. Φίκο, πρωθυπουργός της Σλοβακίας, θεωρεί προδοσία τη νέα συμφωνία που έγινε μεταξύ GAZPROM και των ευρωπαϊκών BASF/Wintershall, OMV, ENGIE και Royal Dutch Shell, που αποτελούν πλέον τη νέα κοινοπραξία. Ο Σλοβάκος πρωθυπουργός, σε κοινή συνέντευξη που

¹⁷³ Προέδρου, Φ. (2010:129) 'Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη', Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹⁷⁴ Ο.π. 15

¹⁷⁵ www.energypress.gr

παραχώρησε μαζί με τον Ουκρανό ομόλογό του Αρσένι Γιάτσενιουκ, διαμαρτυρήθηκε για την παράκαμψη της χώρας του αλλά και της Ουκρανίας, από τον αγωγό φυσικού αερίου. Έντονη ήταν και η αντίδραση του Πολωνού προέδρου Α. Ντούντα, οποίος κατηγόρησε την ΕΕ ότι αγνοεί τα πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα της χώρας του μέσω αυτής της συμφωνίας με τη Ρωσία.¹⁷⁶

Ο αγωγός South Stream, θα παρέκαμπε επίσης την Ουκρανία και θα τροφοδοτούσε μια πλειάδα Ευρωπαϊκών κρατών. Θα διέρχονταν από τη Μαύρη Θάλασσα και τη Βουλγαρία. Από εκεί δύο διακλάδωσεις θα πήγαιναν στην Ελλάδα και από εκεί, η δεύτερη διακλάδωση, θα πήγαινε στην Ιταλία. Η άλλη διακλάδωση θα τροφοδοτούσε τη Σερβία, Ρουμανία, Ουγγαρία, Αυστρία και Σλοβενία. Η ικανότητα μεταφοράς ανέρχονταν στα 30 δις κυβικά μέτρα το χρόνο¹⁷⁷.

Οι δύο αυτοί αγωγοί σχεδιάστηκαν προκειμένου να αποτελέσουν το θεμέλιο λίθο της ρωσικής πολιτικής απεξάρτησης από τις χώρες διέλευσης στον τομέα του φυσικού αερίου.

Αν αναλογιστεί κανείς ότι το 2007, η GAZPROM προμήθευε την ΕΕ με 163 δις m³ το χρόνο, από τα οποία, τα 135 δις m³, περνούσαν μέσα από την Ουκρανία, γίνεται αντιληπτό το κόστος παράκαμψής της από την διέλευση του αγωγού. Κι αυτό, γιατί όπως εξηγεί ο Φ. Προέδρου, η Ουκρανία δεν αποτελούσε μόνο χώρα διέλευσης για τη GAZPROM, αλλά φιλοξενούσε, έναντι οικονομικών διευκολύνσεων, «από την εποχή της ΕΣΣΔ, μεγάλες εγκαταστάσεις αποθήκευσης φυσικού αερίου, που προσέδιδαν στην εταιρεία ευελιξία και δυνατότητα ανταπόκρισης σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης και απότομης αυξομείωσης της ενεργειακής ζήτησης στην Ευρώπη»¹⁷⁸.

Η κατασκευή εναλλακτικών υποδομών και διαδρομών των αγωγών της GAZPROM, εξαρτά πιο πολύ την Ουκρανία από τη Ρωσία και στον τομέα της ενέργειας από τη στιγμή που η χώρα, από διακομιστής και πάροχος προς τρίτους ενέργειας, μετατρέπεται σε χώρα ζήτησης.

Το κόστος αυτό αμβλύνεται περαιτέρω με την πολιτική που ασκεί η Ρωσία με άλλες χώρες, πρώην μέλη της ΕΣΣΔ, που διαθέτουν μεγάλα αποθέματα φυσικού αερίου, όπως είναι για παράδειγμα, το Τουρκμενιστάν, χώρα, που θα μπορούσε να παρέχει φθηνότερο φυσικό αέριο στην Ουκρανία. Όμως, μετά τη συμφωνία μεταξύ Ρωσίας και Τουρκμενιστάν που υπεγράφη το 2008, η Ρωσία θα απορροφά, για 25 τουλάχιστον χρόνια, όλο το φυσικό αέριο, διατηρώντας το δικαίωμα να το επανεξαγάγει προς τρίτες χώρες¹⁷⁹.

Από την παραπάνω περιγραφή μπορούμε να καταλήξουμε σε δύο βασικά συμπεράσματα.

¹⁷⁶ www.euractiv.gr

¹⁷⁷ Προέδρου, Φ. (2010:131) *‘Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁷⁸ Προέδρου, Φ. (2010:116) *‘Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

¹⁷⁹ Προέδρου, Φ. (2010:136) *‘Η Ρωσία σήμερα, Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ευρώπη’*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

Το πρώτο αφορά την ενίσχυση της μετασοβιετικής Ρωσίας, μέσα από την άσκηση ενεργειακής πολιτικής τόσο στις χώρες της Δύσης, όσο και στις χώρες που ήταν στο παρελθόν στη σφαίρα επιρροής της. Η ενέργεια αποτελεί εμφανώς για τη Ρωσία έναν από τους άξονες που θα της επιτρέψουν να επαναπροσδιορίσει δυναμικά τη θέση της στο διεθνές σύστημα των μεγάλων δυνάμεων. Ταυτόχρονα η Ρωσία δείχνει και μέσα από τους νέους δρόμους μεταφοράς ενέργειας να ασκεί γεωπολιτικό έλεγχο στις χώρες όπως το Τουρκμενιστάν που ανήκαν στις κεντροασιατικές πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Από εκεί προχωρά, σύμφωνα με τον Ι. Μάζη, «προς τις αναδυόμενες αγορές της Ινδίας και της Κίνας»¹⁸⁰

Το δεύτερο αφορά την Ουκρανία η οποία βρίσκεται να ασφυκτιά κάτω από το βάρος της άσκησης ενεργειακής ισχύος της Ρωσίας, ενώ ταυτόχρονα, όσο συμπιέζεται και οικονομικά, τόσο διογκώνεται η σημασία της γεωπολιτικής της θέσης.

Από την άλλη μεριά όμως, η αεροναυπηγική βιομηχανία της Ουκρανίας εξακολουθεί να είναι τελείως απαραίτητη στη ρωσική πολεμική βιομηχανία.

Πράγματι, όπως σημειώνει ο Λ. Μπόλαρης, «οι διηπειρωτικοί πύραυλοι SS-18 σχεδιάζονται και παράγονται ακόμα στο Ντινπροπετρόβσκ της Αν. Ουκρανίας. Τα συστήματα πλοήγησης στο Χάρκοβο. Το 20% του φυσικού ουρανίου που χρησιμοποιεί η ρωσική πυρηνική βιομηχανία προέρχεται από το Ζόλτι Βόντι της Ουκρανίας. Τα κουτιά ταχυτήτων για τις τουρμπίνες του 60% των πλοίων του ρωσικού στόλου παράγονται στο Μικολάιβ. Οι πύραυλοι αέρος-αέρος και οι κινητήρες για τα σύγχρονα πολεμικά αεροπλάνα και ελικόπτερα προέρχοντα επίσης από την Ουκρανία με την επιχείρηση Motor-Sich, να είναι ο αναντικατάστατος προμηθευτής».¹⁸¹

Μετά την απόσχιση, όμως, των ανατολικών περιοχών Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, και την προσάρτηση της Κριμαίας, η οικονομική εξάρτηση της Ρωσίας από την Ουκρανία μειώνεται αισθητά. Το γεγονός αυτό είναι ένα ακόμα μέσο πίεσης από την πλευρά της Ρωσίας, από τη στιγμή που δεν δείχνει αποφασισμένη ούτε να χαρίσει την Ουκρανία στη Δύση, ούτε να ενισχύσει την ουκρανική οικονομία περαιτέρω.

¹⁸⁰ Μάζης, Ι. (2002:43) *Γεωπολιτική, Η Θεωρία και η Πράξη* Αθήνα: εκδ. Παπαζήση

¹⁸¹ Μπόλαρης, Λ. (2014: 85) *Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

3. Υποσυστήματα

3.1. “Υποσύστημα” Αυτόνομη Δημοκρατία Κριμαίας

Σύμφωνα με την μεθοδολογία συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης που προτείνεται από το καθηγητή Ι.Μάζη, ορίζονται ως “υποσυστήματα”, τα υποσύνολα που δημιουργούνται στο προς μελέτη “σύστημα”.

Μετά την προσπάθεια μελέτης του “συστήματος” Ουκρανία που επιχειρήθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, προκύπτει ότι, λόγω των ιδιαιτεροτήτων που ανάγονται στο πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και οργανωσιακό χαρακτήρα, οφείλουμε να διερευνήσουμε πλέον, τα υποσυστήματα που δημιουργήθηκαν μετά την κρίση του 2014.

Έτσι, αφιερώνουμε το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας, στα “υποσυστήματα” Κριμαίας και Νοβορωσίας, προκειμένου να επεξεργαστούμε τη δράση του Γεωπολιτικού Παράγοντα.

Παράλληλα, προκειμένου να διερευνηθούν οι διεθνείς σχέσεις και η σχετική με αυτές ανακατανομή ισχύος, προσεγγίζουμε το κάθε ένα από τα προαναφερθέντα υποσυστήματα, σύμφωνα και πάλι, με τον διαχωρισμό που προτείνει ο Ι.Μάζης ανάμεσα σε Πρωτογενή, υποδομικό χώρο και Δευτερογενή, υπερδομικό χώρο, διαχωρισμός που με τη σειρά του οφείλεται στη θέση που κατέχουν οι γεωγραφικοί χώροι στη διαλεκτική διαδικασία αιτίου και αιτιατού.

3.1.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος

Η περιοχή της Κριμαίας έχει έκταση 26, 1 χιλιάδες Km². Βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα δυτικά και νότια και από την Αζοφική Θάλασσα ανατολικά. Βόρεια, συνδέεται με την ανατολική ευρωπαϊκή πεδιάδα με το στενό του Περεκόπ (8χλμ. στο πλατύτερο σημείο του). Η χερσόνησος του Κερτς βρίσκεται στο ανατολικό τμήμα της Κριμαίας, μεταξύ Μαύρης Θάλασσας και Αζοφικής Θάλασσας. Δυτικά η Κριμαία στενεύει και σχηματίζει τη χερσόνησο Ταρχανκούτ.

Ολόκληρη η βορειοανατολική ακτή της Κριμαίας πλαισιώνεται από ένα πλέγμα ρηχών κόλπων της Αζοφικής Θάλασσας. Το βόρειο τμήμα της χερσονήσου είναι στέπα, ενώ το νότιο, καταλαμβάνεται από τα Κριμαϊκά όρη. Οι ποταμοί είναι ρηχοί, με σημαντικότερους τους Τσερνάια, Μπελμπέκ, Κάτσα, Άλμα και Σαλγκίρ.

Η πανίδα στη νότια Κριμαϊκή είναι μεσογειακή ενώ το μεγαλύτερο κομμάτι της στέπας έχει καλλιεργηθεί, αφήνοντας έτσι μικρή έκταση να καλύπτεται μόνο από τη βλάστηση της στέπας.

Ο ορυκτός πλούτος της Κριμαίας περιλαμβάνει κοιτάσματα σιδήρου στη χερσόνησο του Κερτς, άλατα και ιαματική λάσπη στις λίμνες, καθώς επίσης ασβεστόλιθο, πηλό και μάρμα¹⁸².

¹⁸² Πηγή: Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, σελ:518, λήμμα Κριμαία, τόμος 36

Σχετικά με την συνοριακή οριοθέτηση της Κριμαίας, είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος που επιλέχτηκε να περιγράφεται στο επίσημο ιστότοπο της Ουκρανικής Κυβέρνησης: « Η Κριμαία συνορεύει με την Ουκρανία μέσω των oblast Χερσονήσου και Ζαπορίζα, και με τη Ρωσική Ομοσπονδία μέσω του oblast Κράσνονταρ. Το μήκος του κράτους είναι 821 km και μπορεί να το διασχίσει κανείς διαπερνώντας εννέα σημεία ελέγχου»¹⁸³

Η Κριμαία χωρίζεται σε 14 oblast. Ο πληθυσμός ανέρχεται σε 2.018.400, με το 1.265.900 να ζει στις πόλεις και το υπόλοιπο να διαμοιράζεται σε αγροτικούς οικισμούς¹⁸⁴.

3.1.2. Συνθετικός χώρος: Κριμαία, Μωσαϊκό Εθνοτήτων

Η περιοχή της Κριμαίας, αποτελεί από την αρχή της ιστορίας της, ένα μωσαϊκό διαφόρων εθνοτικών ομάδων.

Οι Τάταροι της Κριμαίας όμως (τουρκόφωνοι μουσουλμάνοι), ξεχωρίζουν, γιατί αποτελούν έναν από τους βασικότερους γηγενείς πληθυσμούς της χερσονήσου, μέχρι και την εποχή που η χερσονήσος αυτή θα περάσει στην κατοχή της Ρωσίας, στα χρόνια της Αικατερίνης της Μεγάλης, τον 19^ο αιώνα.

Στη σύγχρονη εποχή, και πιο συγκεκριμένα, υπό το καθεστώς του Στάλιν, το 1944, η χερσονήσος της Κριμαίας, είδε την πληθυσμιακή της σύνθεση να αλλάζει προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα στρατηγικά συμφέροντα της ΕΣΣΔ εκείνης της περιόδου. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Λ. Μπόλαρης, η Κριμαία, έγινε τότε «''ακόμα πιο ρωσική'' (...) με το βίαιο εκπατρισμό των Τατάρων και άλλων μειονοτήτων (Γκαγκαούζων, Αρμένιδων, Ελλήνων)»¹⁸⁵. Όμως, η κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991, θα ανοίξει το δρόμο για την επιστροφή των Τατάρων, στον τόπο των προγόνων τους.

Όσοι Τάταροι επέστρεψαν μετά τις απελάσεις των προγόνων τους από την Κεντρική Ασία και τα Ουράλια, αποτέλεσαν το κομμάτι του πληθυσμού που, όπως ήταν αναμενόμενο, στάθηκαν αντίθετοι με την ιδέα της ενσωμάτωσης της Κριμαίας στη Ρωσία. Πράγματι, οι Τάταροι της Κριμαίας, οι οποίοι αντιστοιχούν σήμερα στο 12% του πληθυσμού, τάχθηκαν στο πλευρό των διαδηλωτών που εκδίωξαν τελικά τον φιλορώσο Γιανούκοβιτς από την εξουσία.

Εκτός από τους Τάταρους, όπως έχει προαναφερθεί στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, ο συμπαγέστερος πληθυσμός της Κριμαίας αποτελείται από Ρώσους. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 το ποσοστό ανέρχεται στο 58,3%¹⁸⁶. Δεδομένης της γεωπολιτικής επιστημονικής θεωρίας του καθηγητή Ι.Μάζη, η γλώσσα, που προσφέρει τη δυνατότητα

¹⁸³ <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine>

¹⁸⁴ Ο.π. 183

¹⁸⁵ Μπόλαρης, Λ. (2014:89) 'Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών', Αθήνα: Μαξιστικό Βιβλιοπωλείο

¹⁸⁶ <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>

δημιουργίας ΝΕ.ΠΟ.Δ.¹⁸⁷, έπαιξε πραγματικά τον ρόλο της, στην περίπτωση της Κριμαίας ως «πολλαπλασιαστής διεθνούς ισχύος»¹⁸⁸.

3.1.3. Κριμαία: Πολυεθνικό και πολυπολιτισμικό υποσύστημα

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί γίνεται προσπάθεια να αναδειχθεί, μέσα από μια σύντομη ιστορική επισκόπηση, ο πολυεθντικός και πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της Κριμαίας, ως παράγοντας που αποδεικνύει την σπουδαιότητα της γεωγραφικής θέσης της χερσονήσου, αλλά και που εμπεριέχει τα αποτελέσματα που αυτός ο παράγοντας εγγράφει στο γεωγραφικό χώρο.

Πιο συγκεκριμένα, μέχρι και τον 15^ο μ.Χ. αι., η ιστορία της Κριμαϊκής Χερσονήσου, εντυπωσιάζει με τον μεγάλο αριθμό επιδρομών και κατακτητών της, καθώς επίσης και τον μεγάλο αριθμό φυλών που θα συναντηθούν και θα εξελιχθούν στο έδαφός της.

Πράγματι, από τα πρώτα ίχνη ανθρώπινης παρουσίας στη διάρκεια της παλαιολιθικής περιόδου μέχρι και την εποχή που η Κριμαία έγινε υποτελής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στη χερσόνησο αυτή θα συναντηθούν Κιμμέριοι, Σκύθες και Ταυριανοί, Έλληνες και Ρωμαίοι, Γότθοι και Ούννοι, Σαρματιανοί, Αλάνοι, Καζάρ και Πετσενέγοι, Σλάβοι, Μογγολοτάταροι και Γενοβέζοι.

Όταν το Χανάτο¹⁸⁹ της Κριμαίας θα υποταχθεί στους Οθωμανούς, θα χρησιμοποιηθεί «σαν όργανο επιθετικής πολιτικής και σαν ορμητήριο για επιδρομές σε ρωσικές, ουκρανικές και πολωνικές περιοχές». Στην μετέπειτα εποχή οι λαοί της Ουκρανίας και της Ρωσίας θα βρεθούν στο ίδιο στρατόπεδο προκειμένου να πολεμήσουν μαζί ενάντια στις τουρκικές και ταταρικές επιδρομές.¹⁹⁰

Τον 17^ο αιώνα, το ρωσικό κράτος, «προκειμένου να κατοχυρώσει την ασφάλεια των νοτίων επαρχιών και να εξασφαλίσει πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα (...) άρχισε εκστρατεία για την επικράτηση στη Κριμαία»¹⁹¹. Έτσι τα ρωσικά στρατεύματα κατέλαβαν την Κριμαία κατά το Ρωσοτουρκικό Πόλεμο του 1768-1774. Ο πόλεμος αυτός θα τελειώσει με την υπογραφή του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774) και τότε το Χανάτο της Κριμαίας κηρύχτηκε ανεξάρτητο από την Τουρκία και μπήκε κάτω από ρωσική προστασία.

Με τη Συνθήκη, λοιπόν, του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, 1774, μετά την ήττα των Οθωμανών στον Α' Ρωσοτουρκικό Πόλεμο, παραχωρείται, από τον Σουλτάνο στην τσαρίνα Μεγάλη Αικατερίνη, η Κριμαία στη Ρωσική Αυτοκρατορία, η οποία αποχτά μ' αυτόν τον τρόπο για πρώτη φορά, άμεση πρόσβαση στη Μαύρη Θάλασσα, με το λιμάνι του Κερτς. Αξίζει να αναφέρουμε στο

¹⁸⁷ ΜΑΖΗΣ, Ι. (2002:38), *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*, Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Παπαζήση

¹⁸⁸ Ο.π. 187

¹⁸⁹ «Χανάτο της Κριμαίας: «το κράτος των κριμαίων Τατάρων από το 1441-1783. Το γηγενές όνομα ήταν Κριμαϊκή Γιούρτα. Ήταν το μακροβιότερο από τα Τουρκικά Χανάτα» Πηγή: Wikipedia.org, λήμμα: Χανάτο της Κριμαίας.

¹⁹⁰ Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, σελ:519, τόμος 36

¹⁹¹ Ο.π. 190

σημείο αυτό, ότι, ένας από τους σημαντικότερους όρους αυτής της συνθήκης ήταν η απαγόρευση της ανεξαρτησίας της Κριμαίας και η απαγόρευση της υποταγής της σε ένα τρίτο μέρος (όπως είναι η Ουκρανία). Σε περίπτωση που θα γινόταν κάποια τέτοια απόπειρα, η Κριμαία θα έπρεπε αυτομάτως να επιστρέψει στην κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας¹⁹². Με αυτήν την επισήμανση, θέλουμε να τονίσουμε το γεγονός, ότι στο παρελθόν η Κριμαία, δεν υπήρξε ποτέ ουκρανική, εκτός από την ηγεσία Χρουτσόφ το 1954.

Διοικητικό κέντρο ήταν η Συμφερούπολη. Από το 1797 ως το 1802 η Κριμαία αποτελούσε μέρος της επαρχίας Νοβορωσίας, αλλά το 1802 ονομάστηκε πάλι, ως χωριστή επαρχία, Ταυρίδα.

Όπως τονίζεται στην Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια στο λήμμα Κριμαία, « η ένωση της Κριμαίας με τη Ρωσία αποτέλεσε εποικοδομητικό γεγονός (...) Η Συμφερούπολη, που ιδρύθηκε το 1783, άρχισε να αναπτύσσεται σε κύριο λιμάνι του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα...»

Ένα από τα πλοία του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας, το θωρηκτό Ποτέμκιν, με τις στάσεις των ναυτών που ξέσπασαν εκεί, θα μείνει στην ιστορία ως σημείο αναφοράς για την Επανάσταση του 1905-1907. Ακόμα και στις παραμονές της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917, οι επαναστατικές δυνάμεις της Κριμαίας απαρτίζονται κυρίως από ναύτες του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας.

Στις 21 Μαρτίου 1918 εγκαθιδρύθηκε στην Κριμαία η Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία Ταυρίδας, σαν τμήμα της ΣΟΣΔΡ. Όμως, στα μέσα Απριλίου του ίδιου έτους, γερμανικά στρατεύματα καταλαμβάνουν την Κριμαία ενώ Λευκοφρουροί¹⁹³ και Τάταροι εθνικιστές τουφέκισαν σχεδόν όλα τα μέλη της Σοβιετικής Κυβέρνησης της Δημοκρατίας της Ταυρίδας. Τα στρατεύματα της Αντάντ θα αποβιβαστούν στην Κριμαία το Νοέμβριο του 1918. Σύμφωνα με την Μ. Σ. Εγκυκλοπαίδεια, η Κριμαία ήταν χώρος που έβρισκαν καταφύγιο, προερχόμενοι από την Κεντρική Ρωσία, τα υπολείμματα των λευκοφρουρών, τσιφλικάδων, αξιωματικών και καπιταλιστών, που ήσαν, προφανώς, αντίθετοι με τους Μπολσεβίκους. Η απελευθέρωση της Κριμαίας από τα στρατεύματα της Αντάντ θα ολοκληρωθεί στις 17 Νοεμβρίου του 1920. Έτσι, τον Οκτώβριο του 1921, η Ανεξάρτητη ΣΣΔ Κριμαίας θα γίνει μέρος της ΣΟΣΔΡ.

Στη διάρκεια του Β' ΠΠ (1941-1945) στην Κριμαία έγιναν σφοδρές μάχες εναντίον των Γερμανών εισβολέων ενώ η άμυνα της Σεβαστούπολης κράτησε από τον Οκτώβριο του 1941 ως τον Ιούλιο του 1942. Οι ζημιές που προκάλεσαν τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής στην οικονομία της Κριμαίας, ξεπερνούν τα 20 δις. ρούβλια (σε τιμές 1941). Τα θύματα ανέρχονται

¹⁹² Wikipedia, λήμμα : Συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή

¹⁹³ Με το όρο αυτό περιγράφονται όλες οι ένοπλες αντεπαναστατικές ομάδες κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου και της Ιμπεριαλιστικής επέμβασης 1918-1920, που πολεμούσαν για την αποκατάσταση του αστικού καθεστώτος (στην τότε ΕΣΣΔ). Πηγή: ΜΑΡΤΕΝΣ, Λ., (σελ. 283-287) «Μια Άλλη Ματιά στον Στάλιν», Αθήνα: Σύγχρονη εποχή, 2007.

σε 130.000 άτομα που εξοντώθηκαν από τους εισβολείς, ενώ καταστράφηκαν εντελώς οι πόλεις του Κερτς και η Σεβαστούπολη, 127 χωριά, 300 εργοστάσια και 22.900 σπίτια.

Όπως τονίζεται στην Σ. Εγκυκλοπαίδεια, «όλες οι Σοβιετικές Δημοκρατίες συνέβαλαν γενναία στην ανόρθωση της κατεστραμμένης από τον πόλεμο Κριμαίας»

Το 1945 η Ανεξάρτητη ΣΣΔ της Κριμαίας μετατρέπεται σε περιοχή Κριμαίας. Το 1954, με την ευκαιρία της 300^{ης} επετείου της ένωσης της Ουκρανίας με τη Ρωσία, η Κριμαία μεταφέρθηκε από την ΣΣ Δημοκρατία της Ρωσίας στην ΣΣ Δημοκρατία της Ουκρανίας.

Η Κριμαία έγινε τμήμα της Ουκρανίας όταν ο σοβιετικός ηγέτης Νικίτα Χρουστσόφ παραχώρησε τη χερσόνησο στη χώρα από την οποία καταγόταν. Αυτό είχε ελάχιστη σημασία μέχρι την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, οπότε η Κριμαία κατέληξε τμήμα μιας ανεξάρτητης Ουκρανίας.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Λ. Μπόλαρη, η κίνηση αυτή του Χρουστσόφ, είχε μία λογική εξήγηση. Όπως επισημαίνει ο πιο πάνω αναλυτής, «η Κριμαία εξαρτιόταν από την Ουκρανία για το νερό της, την ηλεκτρική ενέργεια, τον εφοδιασμό σε τρόφιμα και πρώτες ύλες»¹⁹⁴. Από το σχόλιο αυτό προκύπτει ότι την εποχή εκείνη ο ηγέτης της ΕΣΣΔ, προτίμησε να διαχειριστεί ή και να επωμιστεί η ΣΣ Ουκρανίας, τα όποια προβλήματα ενέργειας και τροφοδοσίας αντιμετώπιζε η Κριμαία.

Παρόλα αυτά η Κριμαία, συνέχιζε να έχει έναν από τους πρωταρχικούς στρατιωτικούς ρόλους για την Ρωσία, εξ αιτίας της ανάγκης του Ρωσικού Στόλου να ελλιμενίζεται σε περιοχή της Μαύρης Θάλασσας.

3.1.4. Η κρίση στην Κριμαία του 2014 : Επισκόπηση των γεγονότων

Η κρίση που ξέσπασε το 2014 στην Ουκρανία, επεκτάθηκε γρήγορα έξω από τα στενά πλαίσια του Κιέβου. Διαδηλώσεις από ομάδες προσκείμενες προς τη Μόσχα, αντίθετες με τα γεγονότα στο Κίεβο, επιζητούν στενότερους δεσμούς ή την ενσωμάτωση στη Ρωσία, την επέκταση της αυτονομίας ή την πιθανή ανεξαρτησία της Κριμαίας από την Ουκρανία. Ταυτόχρονα, άλλες ομάδες, αποτελούμενες κυρίως από Τατάρους της Κριμαίας και Ουκρανούς διαδηλώνουν υπέρ μιας φιλοδυτικής Ουκρανίας.

Τότε, το ρωσικό Κοινοβούλιο παραχωρεί στον Β.Πούτιν την εξουσία να χρησιμοποιήσει στρατιωτική βία στην Ουκρανία. Μετά από αυτό το γεγονός οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους καταδικάζουν τη ρωσική εισβολή στην Κριμαία και ζητούν από τη Μόσχα να αποσύρει τις δυνάμεις της.

Παρόλη την αντίδραση του Δυτικού Κόσμου, το Φεβρουάριο του 2014, τα ρωσικά στρατεύματα που είναι σταθμευμένα στην Κριμαία με βάση τη διμερή συμφωνία, (Ρωσίας –

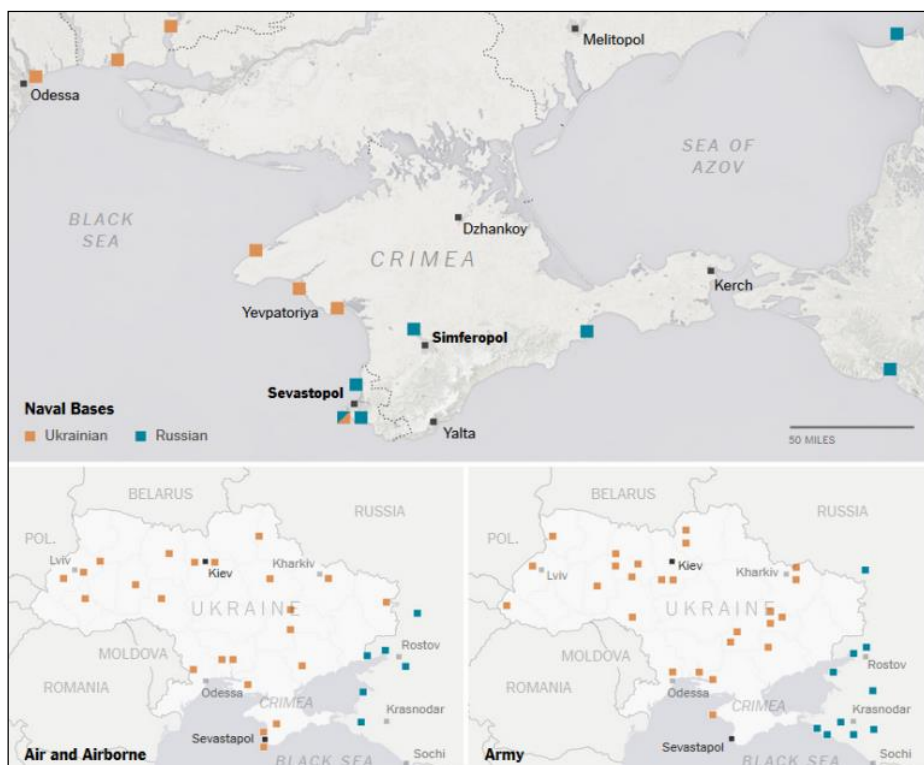
¹⁹⁴Μπόλαρης, Λ.(2014:88), *‘Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών’*, Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο

Ουκρανίας), κινητοποιούνται, ενώ, δύο σκάφη του Ρωσικού Στόλου της Βαλτικής παραβιάζουν τα ουκρανικά χωρικά ύδατα.

Λίγες εβδομάδες αργότερα, στις 6 Μαρτίου του 2014, το Ανώτατο Συμβούλιο της Κριμαίας, ζητά από τη Ρωσία την επανένωση, κάτι που παραχωρήθηκε από τη Ρωσία μετά από το δημοψήφισμα που διεξάγεται στις 16 Μαρτίου 2014. Ωστόσο, η ουκρανική εθνική κυβέρνηση δεν αναγνωρίζει την ηγεσία του Συμβουλίου της Κριμαίας και θεωρεί την πρωτοβουλία ως αντισυνταγματική.

Στις 3 Μαρτίου, στρατιωτικές δυνάμεις χωρίς διακριτικά, που πιστεύεται ότι ήταν Ρώσοι, καταλαμβάνουν το λιμάνι Κριμ στο Κερτς, το οποίο χρησιμεύει ως πορθμείο στο λιμάνι Καυκάς της Ρωσίας.

Παράλληλα, το Ρωσικό Ναυτικό ξεκινά στρατιωτική άσκηση στο Καλίνινγκραντ, στα σύνορα με τη Λιθουανία και την Πολωνία. Οι πρόεδροι της Λιθουανίας και της Πολωνίας ζητούν τότε, την εφαρμογή του Άρθρου 4 της συνθήκης του ΝΑΤΟ.

**Χάρτης 20 :Ουκρανικές δυνάμεις (πορτοκαλί χρώμα)
και Ρωσικές δυνάμεις (μπλε χρώμα)¹⁹⁵**

Μέσα σε αυτήν την εκρηκτική ατμόσφαιρα, ο αρχηγός του ουκρανικού Ναυτικού, Ντένις Μπερεζόφσκι, που προφανώς είναι υπέρ της προσάρτησης της Κριμαίας, και, που είχε μόλις διορισθεί από το Κίεβο, ανακοινώνει ότι αρνείται να υπακούσει στις διαταγές της ουκρανικής

¹⁹⁵ Ο.π. 15

κυβέρνησης και αντικαθίσταται από τον Σ. Χάιντουκ. Μετά από αυτό το γεγονός, η κυβέρνηση της Κριμαίας ανακοινώνει τη σύσταση του δικού της Υπουργείου Άμυνας.

Σύμφωνα με Ουκρανούς αξιωματούχους, ουκρανικά στρατεύματα που είναι σταθμευμένα στην Κριμαία, θα παροτρυνθούν, μέσω τελεσιγράφου από το διοικητή του ρωσικού Στόλου της Μαύρης Θάλασσας, Αλεξάντερ Βίτκο, να παραδοθούν, γιατί διαφορετικά, θα αντιμετωπίζαν ένοπλη επίθεση. Ωστόσο, αν και οι Ρώσοι αξιωματούχοι αρνήθηκαν το εν λόγω τελεσίγραφο, δεν ανακοινώθηκαν συγκρούσεις μετά τη λήξη της προθεσμίας. Στις 5 Μαρτίου, η κυβέρνηση της Κριμαίας ανακοίνωσε ότι "περισσότεροι από 700 στρατιώτες και αξιωματικοί" με έδρες τη Γιάλτα, τη Φεοντοσία και τη Φιολέντ, προσχώρησαν στην κυβέρνηση της Κριμαίας, και ότι διακήρυξαν έτοιμοι να υπερασπιστούν την άμυνα του πληθυσμού της Κριμαίας.

Τέλος, μετά από αντεγκλήσεις, ανακοινώσεις και διαψεύσεις εκατέρωθεν, το Κοινοβούλιο της Κριμαίας ψηφίζει και εγκρίνει τη διακήρυξη ανεξαρτησίας της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης από την Ουκρανία, με την ονομασία Δημοκρατία της Κριμαίας, με 78 ψήφους υπέρ, επί συνόλου 100, στις 11 Μαρτίου 2014.

Στις 15 Απριλίου 2014, το ουκρανικό Κοινοβούλιο αναγνωρίζει τη διακήρυξη της χερσονήσου της Νότιας Κριμαίας ως εδάφους προσωρινά κατεχόμενου από τη Ρωσική Ομοσπονδία ενώ επιβάλλει ταξιδιωτικές κυρώσεις σε Ουκρανούς που επισκέπτονται την Κριμαία.

Δύο μέρες μετά, στις 17 Απριλίου, και ενώ στη Μαριούπολη διεξάγονται μάχες με ρωσόφωνους, που προκαλούν τον θάνατο αρκετών, ο Β.Πούτιν σε ομιλία του στην τηλεόραση διαχωρίζει την Κριμαία από την Νοτιοανατολική Ουκρανία.

Αυτός ο διαχωρισμός, δεν ήταν παρά ο προάγγελος, όπως αποδεικνύεται από τα γεγονότα, την επέκταση της κρίσης και την απόσχιση των ανατολικών περιοχών της Ουκρανίας.

Πράγματι, όταν την 1η Μαΐου 2014, ο μεταβατικός πρόεδρος της Ουκρανίας Αλεξάντερ Τουρτσίνοφ, ανακοινώνει την επαναφορά της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, Ρώσοι ένοπλοι αυτονομιστές ελέγχουν τις πόλεις Ντονέτσκ, Λουγκάνσκ και Χάρκοβο της ανατολικής Ουκρανίας.

Όπως ήταν αναμενόμενο, τα γεγονότα στην Κριμαία προκαλούν την αντίδραση τόσο του Δυτικού κόσμου, όσο και της Διεθνούς κοινότητας. Οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, ο Καναδάς, η ΕΕ και η ομάδα V4, θα καταδικάσει τη Ρωσία, κατηγορώντας την για παραβίαση του διεθνούς δικαίου και της ουκρανικής κυριαρχίας. Στις 27 Μαρτίου ο ΟΗΕ θα εκδώσει μη δεσμευτικό ψήφισμα με το οποίο καταδικάζει την προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία.

Σήμερα, δύο χρόνια περίπου μετά τα γεγονότα του 2014, η κυβέρνηση της Ουκρανίας, περιλαμβάνει ακόμα την Κριμαία στα oblast που απαρτίζουν τη χώρα. Όμως, σε αντίθεση με όλες τις άλλες Περιοχές, συμπεριλαμβανομένων και αυτών του Λουγκανσκ και Ντονέτσκ, θα

αναφέρει μόνο δύο παραγράφους στην επίσημη ανάρτηση του κυβερνητικού ιστότοπου. Η δεύτερη αναφέρει: « η χερσαία περιοχή της Αυτόνομης Δημοκρατίας της Κριμαίας και της Σεβαστούπολης, τα χωρικά ύδατα, καθορίζονται από το Νόμο της Ουκρανίας που αφορά “Τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των πολιτών και του νόμιμου καθεστώτος στο προσωρινά κατεχόμενο έδαφος της Ουκρανίας” από την στιγμή που τα εδάφη αυτά είναι προσωρινά κατεχόμενα λόγω της στρατιωτικής επίθεσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η ημερομηνία έναρξης της προσωρινής κατοχής είναι η 20 Φεβρουαρίου 2014»¹⁹⁶

Από την πλευρά της, η Ρωσία, θα ενισχύσει τις στρατιωτικές της δυνάμεις που σταθμεύουν στην περιοχή από 12.500, που βρίσκονταν εκεί, πριν την κρίση, σε 20.000.¹⁹⁷

Χάρτης 21: Οι ρωσικές βάσεις πριν την κρίση (απεικονίζονται με μπλε χρώμα)¹⁹⁸

Την 1^η Ιανουαρίου 2015, το κοινοβούλιο της Ρωσικής Ομοσπονδίας, θα ζητήσει την ενσωμάτωση των οικονομικών, πιστωτικών και νομικών συστημάτων της Κριμαίας, στα αντίστοιχα συστήματα της Ρωσικής Ομοσπονδίας.¹⁹⁹ Παράλληλα, επεξεργάζεται και την τακτοποίηση του θέματος που αφορά την στρατιωτική θητεία στην Κριμαία και τη Σεβαστούπολη.

¹⁹⁶ <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine>

¹⁹⁸ Ο.π. 15

¹⁹⁹ <http://www.cfr.org/>

Πρόσφατα, η Κεντρική Τράπεζα της Ρωσίας, εξέδωσε νέο νόμισμα, αφιερωμένο στην προσάρτηση της Κριμαίας. Το νέο χαρτονόμισμα απεικονίζει το μνημείο των βυθισμένων πλοίων της Σεβαστούπολης όπου η Ρωσία διατηρεί το στόλο της Μαύρης Θάλασσας²⁰⁰.

3.1.5. Ο Στόλος της Μαύρης Θάλασσας

Η ευαίσθητη ισορροπία δυνάμεων μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας γνώρισε, στην διάρκεια της μετασοβιετικής περιόδου, την πρώτη σοβαρή κρίση το πρώτο μόλις εξάμηνο του 1992.

Κι αυτό σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Θ. Τσακίρη πυροδοτήθηκε από δύο βασικές αιτίες. Η πρώτη αφορά την άρνηση του Κιέβου να σταματήσει τον Μάρτιο του 1992 τη μεταφορά τακτικών πυρηνικών όπλων στη Ρωσία, παρά την υπογραφή του πρωτοκόλλου της Λισσαβόνας²⁰¹. Η δεύτερη αιτία αφορά την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κριμαίας (Μάιος 1992) που κατοικείται ήδη σε ποσοστό 67% από Ρώσους και που άνηκε, όπως έχει προαναφερθεί, στην Ουκρανία από το 1954, με απόφαση του Ν. Χρουτσόφ.

Πιο συγκεκριμένα, τα προβλήματα συνοψίζονται στην απόπειρα του Κιέβου:

1. να υπονομεύσει την πολιτική αυτονομία της Κριμαίας,
2. να διατηρήσει τον έλεγχο τουλάχιστον επί του μισού στόλου της Μαύρης Θάλασσας (ΣΜΘ),
3. να παρεμποδίσει τη δημιουργία ρωσικών στρατιωτικών βάσεων στο έδαφος του,
4. να χρησιμοποιήσει τις υποσχέσεις που έδωσε στη σύσκεψη της Λισσαβόνας προκειμένου να αποσπάσει συμβατικές εγγυήσεις ασφαλείας για σεβασμό της εδαφικής του ακεραιότητας, τόσο από την πλευρά της Ρωσίας όσο και από την πλευρά των ΗΠΑ.

Η απάντηση της Μόσχας στις αποφάσεις της Ουκρανικής κυβέρνησης ήταν η μείωση του όγκου του διοχετευμένου αερίου προς την Ουκρανία με το επιχείρημα της μη ανταπόκρισης του Κιέβου στις τιμολογιακές του υποχρεώσεις προς τη Μόσχα²⁰².

Οι πιέσεις μέσω της ενεργειακής πολιτικής της Ρωσίας αλλά και οι κινήσεις της Ουκρανικής κυβέρνησης οδηγούν τις σχέσεις των δύο χωρών σε εκρηκτικό σημείο, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο της εργασίας μας²⁰³.

Το 1993 συγκαλείται ανάμεσα στους προέδρους της Ρωσίας, Γέλτσιν και της Ουκρανίας Κραβτσούκ, η σύνοδος της Messandra. Τέσσερις μέρες πριν από αυτήν την σύνοδο κορυφής, η Μόσχα, “ελάττωσε ξανά, κατά 25% τις εξαγωγές αερίου προς την Ουκρανία”²⁰⁴.

²⁰⁰ Πηγή: <http://www.news.gr/oikonomia/diethnh/article/249296/>

²⁰¹ Τσακίρης, Θ. (2010:197) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

²⁰² Τσακίρης, Θ. (2010:198) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση, βλ. σχετ. σελ. 198

²⁰³ Τσακίρης, Θ. (2010:199) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

²⁰⁴ Τσακίρης, Θ. (2010:200-201) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

Ωστόσο, υπό το καθεστώς αυτής της ενεργειακής πίεσης, η σύνοδος της Messandra σηματοδοτεί σύμφωνα με τον αναλυτή Θ.Τσακίρη, ένα κρίσιμο σημείο καμπής για την εξέλιξη των ρωσο-ουκρανικών σχέσεων, από την άποψη ότι η ουκρανική πλευρά αναγνώρισε για πρώτη φορά την ανάγκη πολιτικών παραχωρήσεων προς τη Ρωσία, ως αντάλλαγμα για την ασφαλή ενεργειακή της τροφοδοσία²⁰⁵.

Στο αποτέλεσμα της συνόδου αλλά και της μετέπειτα συνόδου στο Σότσι, το Κίεβο αποδέχθηκε να παραχωρήσει στη Ρωσία το μερίδιο του 64% του δικού του μεριδίου από το δυναμικό του Στόλου της Μαύρης Θάλασσας έτσι ώστε η Μόσχα να ελέγχει το 82% του στόλου, η κατανομή του οποίου ξεκίνησε το Μάρτιο του 1996 και ολοκληρώθηκε ένα περίπου χρόνο μετά²⁰⁶.

Σε γενικότερες γραμμές, συνεχίζει το σχόλιό του ο Θ.Τσακίρης, η συμφωνία για τον στόλο της Μαύρης Θάλασσας, που τελικά ψηφίστηκε από το Ουκρανικό Κοινοβούλιο τον Μαΐο του 1997, «είναι ετεροβαρής υπέρ των ρωσικών συμφερόντων [επειδή εκτός των άλλων] επέκτεινε τον χρόνο παραμονής του, κατά συντριπτική πλειοψηφία, ρωσικό, πλέον, στόλο έως το 2017, με δικαίωμα παρατάσεώς του για πέντε επιπλέον χρόνια»²⁰⁷.

Πιο συγκεκριμένα αυτό είχε την εξής σημασία :

Καταρχήν το ετήσιο κόστος για την ενοικίαση τρίτων από τις συνολικά πέντε λιμενικές εγκαταστάσεις στη Σεβαστούπολη από ρώσικο ναυτικό, είχε υπολογιστεί από την Ουκρανική πλευρά στα 420- 744 εκ. δολάρια, αλλά τελικά επιβλήθηκε ένα “συμβιβαστικό” ποσό που δεν ξεπέρασε τα 97,75 εκ. δολάρια.

Ακόμα κι έτσι όμως η Ρωσία δεν πρόκειται να καταβάλει αυτό το ποσό στην Ουκρανία, επειδή θα συμψηφίζεται με το ενεργειακό χρέος της Ουκρανίας προς τη Ρωσία. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των ειδικών εκτιμάται ότι “ακόμα και μετά από 20 χρόνια μίσθωσης (της Σεβαστούπολης) η Ουκρανία, θα εξακολουθεί να χρωστάει στο γείτονα της [Ρωσία] τα 295 εκ. δολάρια. Έπειτα, ο ελλιμενισμός των ουκρανικών φρεγατών στην Κριμαία θα υπόκεινται στην αίρεση του Ρώσου διοικητή του ΣΜΘ”²⁰⁸.

Τρίτον, με τις εκτιμήσεις του 2010, τέσσερα μόλις χρόνια πριν την Ουκρανική κρίση και την απόσχιση της Κριμαίας, οι ειδικοί όπως ο I.Klympush, διέκριναν ήδη, ότι, παρότι τα δικαιώματα ελλιμενισμού για το ρωσικό στόλο της Μαύρης Θάλασσας, δεν μπορούσαν τυπικά να επεκταθούν πέραν του 2022, αυτό δεν σήμαινε αναγκαστικά ότι η Ρωσία δεν θα επεδίωκε να επιτύχει την περαιτέρω προέκταση της στρατιωτικής της παρουσίας στην Κριμαία. Η παρουσία μάλιστα του ρωσικού στόλου, ιδίως μετά την άνοδο της φιλοδυτικής “πορτοκαλί

²⁰⁵ Τσακίρης, Θ. (2010:201) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση, βλ. σχετ. σελ 201

²⁰⁶ Ο.π. 205

²⁰⁷ Τσακίρης, Θ. (2010:201) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση

²⁰⁸ Klympush, I. “Ukraine and Russia: Strategic Partnership Vs. Mutual Dependence”, www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=6827

επανάστασης” στον προεδρικό θώκο του Κιέβου, τον Δεκέμβριο του 2004, αποτελούσε την ασφαλέστερη εγγύηση, όχι μόνο για την συνεχιζόμενη αξιοπιστία των αποσχιστικών τάσεων των Ρώσων της Κριμαίας, αλλά, και για τη μη ένταξη της Ουκρανίας στη ΝΑΤΟική συμμαχία²⁰⁹

Αυτό που την εποχή συγγραφής του άρθρου του Θ. Τσακίρη (2010) ήταν μόνο ένα βάσιμο σενάριο, επιβεβαιώθηκε μετά τα γεγονότα της κρίσης του 2014.

Εκ των υστέρων, μπορούμε να συμπεράνουμε πως η γεωπολιτική προσέγγιση των γεγονότων, είναι ένα ασφαλές επιστημονικό εργαλείο που επιτρέπει όχι μόνο την κατανόηση των παραγόντων που διέπουν τις διεθνείς σχέσεις αλλά και που οδηγεί στην θέσπιση σεναρίων που αργά ή γρήγορα θα επαληθευτούν.

3.2. Υποσύστημα “Νέα Ρωσία”

3.2.1. Λουγκάνσκ

3.2.1.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος

Το Λουγκάνσκ που αποτελεί ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας, έχει συνολική έκταση 26.700 km² και βρίσκεται στην κοιλάδα του Σιβέρσκι Ντονέτς, που χωρίζει την περιοχή περίπου στη μέση. Καθώς το ανατολικό του τμήμα συνορεύει με τις περιφέρειες της Ρωσίας, Μπελγορντ, Βορονέζ και Ροστόβ, το Λουγκάνσκ κατέχει ταυτόχρονα το μεγαλύτερο τμήμα των διεθνών συνόρων με τη Ρωσία. Παράλληλα συνορεύει με τις περιφέρειες της Ουκρανίας, Χάρκοβο στα βορειοδυτικά και Ντονέτσκ στα νοτιοδυτικά²¹⁰.

Η Περιοχή είναι πλούσια σε κοιτάσματα υψηλής ποιότητας άνθρακα και ανθρακίτη με αποθέματα που υπολογίζονται σε δισεκατομμύρια τόνους. Επίσης υπάρχουν κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου, καθώς επίσης και μεταλλεύματα, όπως χάλυβας, χυτοσίδηρος, και σίδηρος²¹¹.

Η υπό μελέτη περιφέρεια, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του 2014, έχει πληθυσμό 2.228.481 κατοίκους²¹² και αποτελεί περίπου το 5,13% του συνολικού πληθυσμού της Ουκρανίας. Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού (87%) ζει σε αστικές περιοχές, ενώ το υπόλοιπο 13%, ζει σε αγροτικές περιοχές²¹³.

3.2.1.2. Δευτερογενής Πολιτικός χώρος

Η Περιοχή του Λουγκάνσκ ιδρύεται το 1938 και είναι αποτέλεσμα της διαίρεσης της Περιοχής του Ντονέτσκ σε Στάλιν και Βοροσιλόβογκραντ.

²⁰⁹ Τσακίρης, Θ. (2010:202) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα: εκδ.Παπαζήση 202

²¹⁰ <https://en.wikipedia.org/>, λήμμαLuhansk_Oblast

²¹¹ <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/26-lugansk>

²¹² Ο.π. 96

²¹³ Ο.π. 210

Σχετικά με την πολιτική του διαίρεση, το Λουγκάνσκ αποτελείται από 18 επαρχίες και 37 πόλεις, εκ των οποίων οι 14 είναι περιφερειακής σημασίας²¹⁴.

3.2.1.3. Οικονομικός χώρος

Η Περιοχή του Λουγκάνσκ κατέχει μία από τις 5 υψηλότερες θέσεις στην κλίμακα της βιομηχανο-οικονομικής ανάπτυξης της Ουκρανίας.

Η εξόρυξη άνθρακα στην περιοχή, άρχισε το 1795, με προορισμό τα χυτήρια σιδήρου. Σήμερα η βιομηχανία εξόρυξης και επεξεργασίας άνθρακα καλύπτεται από την Ουκρανική κυβέρνηση με το πρόγραμμα «Ukrainian Coal» ενώ με βάση τους υπολογισμούς των ειδικών τα αποθέματα επαρκούν για τα επόμενα 200 χρόνια.²¹⁵

Η περιοχή του Λουγκάνσκ οφείλει την δύναμή της και σε μια εξίσου σημαντική ενεργειακή πηγή, αυτή του φυσικού αερίου. Οι διεργασίες εξόρυξης άρχισαν αρκετά πρόσφατα και σήμερα υπάρχουν μόνο 10 αποθήκες συμπυκνωμένου φυσικού αερίου ενώ έχει ήδη προγραμματιστεί η εντατικοποίηση της εξόρυξης.²¹⁶

3.2.2. Ντονέτσκ

3.2.2.1. Φυσικός χώρος και Ανθρωποχώρος

Το Ντονέτσκ αποτελεί ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας και έχει συνολική έκταση 26.500 km². Το ανάγλυφο της χαρακτηρίζεται, από μια κυματοειδή πεδιάδα που διαμελίζεται από φαράγγια και κοιλάματα. Στο βορειοανατολικό τμήμα υπάρχει η λοφοσειρά του Ντονέτσκ, η οποία προς το νότο φτάνει στο υψίπεδο Αζόφ.²¹⁷

Συνορεύει με τις περιφέρειες της Ουκρανίας, Λουχάνσκ, Χάρκοβο, Ντινπροπετρόβσκ, Ζαμπορίζια, ενώ ταυτόχρονα το νοτιοανατολικό του τμήμα συνορεύει με τη Ρωσία.

Επίσης η Περιοχή διαθέτει πλούσια αποθέματα υψηλής ποιότητας λιθανθράκων και βιομηχανικά αποθέματα, όπως ορυκτό αλάτι, ασβεστόλιθο, μάργα, γύψο, άργιλο και υδράργυρο.²¹⁸

Η υπό μελέτη περιφέρεια, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του 2014, έχει πληθυσμό 4.320.821 κατοίκους και αποτελεί το 10% του συνολικού πληθυσμού της Ουκρανίας²¹⁹.

3.2.2.2. Δευτερογενής Πολιτικός χώρος

Σχετικά με την πολιτική του διαίρεση, το Ντονέτσκ αποτελείται από 28 πόλεις και 134 επαρχίες, εκ των οποίων οι 17 πόλεις είναι περιφερειακής σημασίας²²⁰. Η Περιοχή ιδρύθηκε στις 17 Ιουλίου του 1932.

²¹⁴ Ο.π. 210

²¹⁵ Ο.π. 211

²¹⁶ Ο.π. 211

²¹⁷ Πηγή: Εγκυκλοπαίδεια Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 24

²¹⁸ <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/25-donetsk>

²¹⁹ Ο.π. 96

²²⁰ Ο.π. 218

3.2.2.3. Συνθετικός χώρος

Η μεγαλύτερη συγκέντρωση ρωσικού πληθυσμού συναντάται στις περιοχές Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ, αφού σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του 2001, οι Ρώσοι αποτελούν το 39% για το Λουγκάνσκ και το 38,2% για το Ντονέτσκ. Μετά την Κριμαία, οι περιοχές του Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ, αποτελούν τις συμπαγέστερες σφαίρες επιρροής με το ίδιο εθνικό στοιχείο²²¹.

National structure of the population of Ukraine -2001 data		
	Ukraine(as % to the result)	Russians (as % to the result)
Autonomous Republic of Crimea	24.3	58.3
Dnipropetrovsk's region	79.3	17.6
Donets'k region	56.9	38.2
Zaporizhzhia region	70.8	24.7
Luhans'k region	58.0	39.0
Mykolaiv region	81.9	14.1
Kharkiv region	70.7	25.6
Kherson region	82.0	14.1

Πίνακας 2: Administrative subdivisions²²²

3.2.2.4. Οικονομικός χώρος

Στο Ντονέτσκ, παράγεται το 1/5 του εθνικού βιομηχανικού προϊόντος, γεγονός που κατατάσσει την συγκεκριμένη περιοχή στις σημαντικότερες θέσεις τόσο του τομέα βιομηχανικής, όσο και της αγροτικής παραγωγής.

Ο όγκος παραγωγής έχει πολλαπλασιαστεί σε όλους τους τομείς στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας με προεξέχοντα τομέα αυτόν της μεταλλουργίας, της βαριάς βιομηχανίας καθώς επίσης και του τομέα παραγωγής ηλεκτρικής και ατομικής ενέργειας.

Η αλματώδης πορεία της οικονομίας του Ντονέτσκ είναι εμφανής ακόμα και αν σταθεί κανείς μόνο στον τομέα εισαγωγών-εξαγωγών. Πράγματι, σε σύγκριση με το πρώτο εξάμηνο του 2002, οι εξαγωγές το 2003 αυξήθηκαν κατά 50,6 % και κατά 34,5% οι εισαγωγές. Η

²²¹ <http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality>

²²² Ο.π. 210

Ομοσπονδία της Ρωσίας απορροφά πάνω από το 22% της παραγωγής και αποτελεί τον σημαντικότερο συνεργάτη του Ντονέτσκ στην εξωτερική οικονομική δραστηριότητα.

Οι εξαγωγές προς τις Αφρικανικές και Ευρωπαϊκές χώρες αυξήθηκαν κατά 1,9 φορές, προς την Ασία κατά 1,6 και προς τις χώρες της Αμερικής κατά 19%.

Όμως σημαντικός είναι ο ρόλος που κατέχει και το ευρύ δίκτυο σωληνώσεων για μεταφορές φυσικού αερίου²²³.

3.2.3. Οδικό δίκτυο

Άμεσα συνδεδεμένο με την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας είναι και η ανάπτυξη του δικτύου μεταφορών της.

Παράλληλα όμως με την μεταφορά αγαθών, το δίκτυο αυτό εξυπηρετεί και στη μεταφορά ανθρώπων. Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο ενθαρρύνεται η διακίνηση των ανθρώπων από ένα σημείο στο άλλο, αλλά ευνοούνται ταυτόχρονα και η ανάπτυξη σχέσεων και δεσμών μεταξύ διαφορετικών ανθρώπινων κοινοτήτων.

Με τα στοιχεία που ακολουθούν και αφορούν ένα μέρος του οδικού δικτύου της Ουκρανίας, που όμως εξ αιτίας της Κρίσης, ανήκει πλέον στη Νοβορωσία, προσπαθήσαμε να αναδείξουμε άλλη μια πτυχή του οικονομικού υπερδομικού χώρου του υποσυστήματος και τις σχέσεις που δημιουργούνται πλέον μεταξύ αυτού, του Συστήματος Ουκρανία, αλλά και της Ρωσίας, μέρους του Υπερσυστήματος

Έτσι, στο οδικό δίκτυο της Ουκρανίας παρατηρούμε ότι διέρχονται δύο βασικοί άξονες που αφορούν τις ανατολικές Περιοχές Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ. Ο πρώτος, η ευρωπαϊκή οδός, έχει αφετηρία το Ντεμπαλτσέβε [Ντονέτσκ], περνά μέσα από τη Κράσνι Λουτς και εισέρχεται στο συνοριακό σημείο ελέγχου Donzhansky [Ρωσική Ομοσπονδία].

Παράλληλα ο δεύτερος άξονας, επίσης ευρωπαϊκή οδός, ξεκινά από το Ντεμπαλτσέβε [Ντονέτσκ], περνά από την πόλη Λουγκάνσκ και εισέρχεται στο συνοριακό σημείο ελέγχου Izvaryne [Ρωσική Ομοσπονδία].²²⁴ Ενώ ένας τρίτος άξονας που εκτείνεται από το βορρά προς τον νότο, συνδέει Λουγκάνσκ με Ντονέτσκ.

²²³ Ο.π. 218

²²⁴ <https://en.wikipedia.org/>, λήμμα European_route_E50

Χάρτης 22: Αυτοκινητόδρομος Ε50 ²²⁵

Χάρτης 23: Αυτοκινητόδρομος Ε40 ²²⁶

Χάρτης 24: Αυτοκινητόδρομος H21 ²²⁷

Ο αυτοκινητόδρομος H21 (κόκκινη γραμμή) εκτείνεται από βορρά προς νότο και συνδέει Σταρόμπιλσκ, Λουγκάνσκ και Κράσνι Λουτς με το Ντονέτσκ.

Αν και αυτή η καταγραφή, δεν αποτελεί παρά ένα μικρό μόνο μέρος του οδικού δικτύου, είναι, ωστόσο, ενδεικτική της σχέσης που εγκαθίσταται πλέον και στον τομέα της διακίνησης, μεταξύ Νοβορωσίας και Ρωσίας.

Δεν διαθέτουμε στοιχεία που να μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε με ποιο διασυνοριακό καθεστώς η Ουκρανία κάνει πλέον χρήση αυτού του δικτύου. Μπορούμε όμως να συμπεράνουμε πώς μετά την απόσχιση των περιοχών Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ, η Ουκρανία

²²⁵ Ο.π. 224

²²⁶ <https://en.wikipedia.org/>, λήμμα European_route_E40

²²⁷ <https://en.wikipedia.org/>, λήμμα Highway_H21_(Ukraine)

στερείται όχι μόνο των δύο πιο ανεπτυγμένων οικονομικά Περιοχών της αλλά και του μέρους του δικτύου που της επέτρεπε μέσω των περιοχών αυτών να διακινείται προς Ρωσία.

3.2.4. Ομοσπονδιακή Πολιτεία της Νέας Ρωσίας

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο επίσημος ιστότοπος της ουκρανικής κυβέρνησης, μέχρι και σήμερα, το Κίεβο αναγνωρίζει την Ομοσπονδιακή Πολιτεία της Νέας Ρωσίας ή Νέα Ρωσία ως ένα αυτοαποκαλούμενο κράτος στο ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας. Ανακηρύχθηκε, σύμφωνα με την ίδια πηγή, στις 22 Μαΐου του 2014 και θεμελιώθηκε στις 24 Μαΐου του ίδιου έτους, όταν οι ρωσόφωνοι αρχηγοί της Λαϊκής Δημοκρατίας του Ντονέτσκ και της Λαϊκής Δημοκρατίας του Λουγκάνσκ, υπέγραψαν σύμφωνο ένωσης των περιοχών τους. Η συνομοσπονδία αυτή των περιοχών είναι ανοιχτή και για άλλα πιθανά μέλη.

Η Νέα Ρωσία ελέγχει πλέον τις περιοχές του Ντονέτσκ και Λουγκαντσκ, ενώ έχει εδαφικές βλέψεις στις περιοχές του Χάρκοβο, Ντινιπροπετρόφσκ, Ζαπορίζια, Χερσώνος, Μικολάιβ και Οδησσού, που βρίσκονται στο ανατολικό τμήμα της Ουκρανίας.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η ονομασία «Νέα Ρωσία» που χρησιμοποίησαν οι περιοχές Ντονέτσκ και Λουχάνσκ, μετά την απόσχιση από την Ουκρανία το 2014, δεν είναι καθόλου τυχαία. Πράγματι η “Νέα Ρωσία” είναι μια ιστορική ονομασία η οποία χρησιμοποιούνταν την εποχή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, (από το 1721 έως το 1917), για τα εδάφη της σημερινής ανατολικής Ουκρανίας. Τα εδάφη αυτά, στην σοβιετική περίοδο, παραχωρήθηκαν στην Ουκρανική Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία.

Από αυτό μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι η επιλογή αυτής της ονομασίας όχι μόνο συνδέει την «Νέα Ρωσία» με την Ρωσία, αλλά και ότι αναγάγει την σύνδεση αυτή σε βάθος χρόνου. Με τον τρόπο αυτό η σημερινή Νέα Ρωσία, ακόμα κι αν δεν ενσωματωθεί με την Ρωσική Ομοσπονδία, επαναφέρει στο προσκήνιο, τις γεωπολιτικές βλέψεις της Ρωσικής Αυτοκρατορίας αλλά και της Σοβιετικής Ένωσης.

Μόνο που στην συγκεκριμένη περίπτωση, αυτό δεν προβάλλεται άμεσα από την ίδια τη Ρωσία, αλλά από την Νέα Ρωσία, εξ αιτίας της επιλογής της ονομασίας της. Με τον τρόπο αυτό, αποδεικνύεται τόσο η πολυπλοκότητα της προσπάθειας διερεύνησης του Ηγεμονικού Πλέγματος των Νέων Πόλων Διεθνούς Ισχύος όσο και η πολυπλοκότητα διερεύνησης των διαντιδράσεων μέσα στα πλαίσια μελέτης του δευτερογενή οικονομικού χώρου.²²⁸

²²⁸ ΜΑΖΗΣ, Ι. (2002: 35 και 39) *Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη* Αθήνα, εκδ. Παπαζήση, βλ. σχετ. 35 και 39

Αντί Επιλόγου: Σενάρια

1ο Σενάριο: Ομαλοποίηση της κατάστασης στην Ουκρανία

Με την ενσωμάτωση της Κριμαίας στη Ρωσική Ομοσπονδία και την δημιουργία της Νοβορωσίας, η Ουκρανία προσπαθεί να επανακάμψει σαν ανεξάρτητη χώρα τόσο σε διεθνές όσο και σε περιφερειακό επίπεδο της Κεντροανατολικής Ευρώπης.

Αν και οι κατά περιόδους εντάσεις με την Ρωσία δεν λείπουν από το προσκήνιο, κυρίως αυτές που αφορούν την ενεργειακή πολιτική και πιο συγκεκριμένα τις τιμές του φυσικού αερίου αλλά και τις περιοχές διέλευσης των αγωγών, η Ουκρανία έχει την προοπτική να οικοδομήσει και να εδραιώσει την εσωτερική ενότητα.

Στην περίπτωση αυτή βασική προϋπόθεση αποτελεί η προσπάθεια αποφυγής της απειλής των φυγόκεντρων δυνάμεων που θα έβλαπταν και πάλι τόσο την εθνική όσο και την εσωτερική ασφάλεια της χώρας.

Άμεσα, λοιπόν πρέπει να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην χώρα ο Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας στη Ευρώπη(ΟΑΣΕ)²²⁹. Η παρέμβαση του Οργανισμού υπήρξε σημαντική μετά την Αυτονόμηση της Κριμαίας το 2014, επειδή συνέβαλε στο να αποδεχθεί το ουκρανικό Σύνταγμα την Κριμαία ως Αυτόνομη Δημοκρατία και να μην οξυνθεί εκείνη την περίοδο περισσότερο η κρίση²³⁰.

Σήμερα, ο ΟΑΣΕ, ασκώντας τον ρόλο του που αφορά την πρόληψη των εθνικών συγκρούσεων, μπορεί να παίξει αποφασιστικό ρόλο στην Ουκρανία με το να εμποδίσει την χώρα να έχει την τύχη του Κοσόβου.

Παράλληλα με τον ΟΑΣΕ, ρόλο στην εξομάλυνση της κατάστασης μπορούν να παίξουν και όλοι οι άλλοι οργανισμοί που προασπίζονται το Διεθνές Δίκαιο.

Βασικός άξονας για την εξομάλυνση της κατάστασης, φαίνεται να αποτελεί, μετά από την κρίση του 2014, η εξασφάλιση διοργάνωσης αδιάβλητων και αξιόπιστων εκλογικών αναμετρήσεων. Αυτό θα ενισχύσει την δημοκρατική και συνταγματική πορεία της χώρας.

Οι δημοκρατικές δυνάμεις της ΕΕ και της Δύσης γενικότερα, μπορούν να στηρίξουν αυτή την προοπτική και να την εντάξουν στις άμεσες προτεραιότητες της Ουκρανίας. Προκειμένου να συμπαρασυρθεί σε αυτή την λογική και η Ρωσία, η ύπαρξη φιλορώσων υποψηφίων στις εκλογές, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση αλλά και μονόδρομο.

Σε ότι αφορά τώρα τις οικονομικές εστίες που πυροδοτούν την κρίση, η Ουκρανία, εφόσον ξαναβρεί την εσωτερική πολιτική της σταθερότητα, θα μπορούσε να επωφεληθεί από μια

²²⁹ Σχετικά με τον ρόλο του ΟΑΣΕ στην Ουκρανία μετά την κρίση, βλ. www.avgi.gr/article/5917593/krimaia-kai-kosobo, άρθρο του καθηγητή Δ.Δ. , ΜΠΕΡΕΔΗΜΑΣ, Α.

²³⁰ ΜΠΕΡΕΔΗΜΑΣ, Α., www.avgi.gr/article/5917593/

μακροπρόθεσμη συμφωνία ανάμεσα σε Ρωσία και Δύση. Η συμφωνία αυτή πρέπει να αφορά τις τιμές φυσικού αερίου, τις περιοχές από όπου θα περνούν οι αγωγοί, καθώς και τις ποσότητες που θα διοχετεύονται από αυτούς. Είναι προς το άμεσο συμφέρον της Δυτικής Ευρώπης, αλλά και της Ρωσίας να εξασφαλιστεί μια σταθερότητα σε αυτόν τον τομέα, πράγμα που καθιστά την προοπτική αυτή βάσιμη και άμεσα πραγματοποιήσιμη. Στην περίπτωση αυτή η Ουκρανία, με τη σειρά της θα μπορεί να αποκτήσει οικονομική σταθερότητα και να επανακάμψει.

Η σταθερότητα της Ουκρανίας, προϋποθέτει εξ άλλου, σύμφωνα με την ανάλυση του Θ.Τσακίρη, την ομαλοποίηση σχέσεων ανάμεσα στο «τρίγωνο Ρωσίας-Ευρώπης-Αμερικής». Αυτή η προοπτική μπορεί να εξασφαλιστεί και μέσω της πολιτικής σταθερότητας της Ουκρανίας και μέσω της ενεργειακής ομαλής πολιτικής ανάμεσα σε Ρωσία και Δύση. Κι αυτό γιατί με την πολιτική σταθερότητα, ούτε η Δυτικοί θα προσπαθούν να αποσπάσουν την Ουκρανία με το μέρος τους, ούτε η Ρωσία θα μπορεί να αντιδρά ανάλογα με το αν η Ουκρανία κυβερνηθεί από φιλοδυτικούς ή φιλορώσους πολιτικούς. Με την ομαλή διακίνηση του φυσικού αερίου, θα εκλείψουν οι αφορμές για άσκηση ισχύος και εσωτερική αποσταθεροποίηση. Οι δυνάμεις ισχύος μπορούν και οφείλουν να επενδύσουν σε μια τέτοια προοπτική, προκειμένου να μην θέσουν σε κίνδυνο τόσο την ίδια την Ουκρανία όσο και την ευρύτερη περιοχή.

2° Σενάριο: Ευρύτερη διάσπαση του Συστήματος

Μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, η Ρωσική Ομοσπονδία, προσπαθώντας να διαμορφώσει τη νέα της ιδεολογικοπολιτική ταυτότητα, θα επιλέξει νέο εθνικό σύμβολο. Η σημαία που θα αντιπροσωπεύει τη νεοσύστατη ομοσπονδία επιλέγεται να είναι κόκκινη, μπλέ και λευκή. Τα χρώματα αυτά, σύμφωνα με την επισήμανση του Θ.Τσακίρη, αντιπροσωπεύουν την «ιστορική ενότητα των τριών σλαβικών λαών, γνωστών ιστορικά κατά τον 18ο και 19ο αιώνα ως “Μεγάλοι, Μικροί και Λευκοί Ρώσοι»²³¹. Το κόκκινο χρώμα αντιπροσωπεύει, λοιπόν, τη Ρωσία, το μπλε την Ουκρανία και το λευκό τη Λευκορωσία.

Η επιλογή αυτών των συμβολισμών δεν είναι τυχαία. Όπως προκύπτει από την παραπάνω αναφορά στο συμβολισμό των χρωμάτων, η δύναμη ισχύος, Ρωσία, έχει δηλώσει από την αρχή του νέου κεφαλαίου της ιστορίας της ποιόν λαό συμπεριλαμβάνει σε αυτό που ορίζει ως ιστορικό της κεφάλαιο και ως αδελφό λαό.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μετά την διακήρυξη της ανεξαρτησίας της το 1991, η Ουκρανία συμπεριλάμβανε στον πληθυσμό της, σε ποσοστό 33%, Ρώσους, Ρωσόφωνους και Ρωσικής καταγωγής κοζάκους. Το συμπαγέστερο μέρος αυτού του εθνοτικά σημαντικού πληθυσμού βρίσκεται στις ανατολικές (Λουγκάνσκ και Ντονέτσκ) και νοτιοανατολικές περιοχές της Ουκρανίας, καθώς επίσης και στην περιοχή της Κριμαίας.

²³¹ Τσακίρης, Θ(2010:192) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα, εκδ.Παπαζήση

Στην άλλη άκρη της Ουκρανίας, και πιο συγκεκριμένα στις Δυτικές Περιοχές, συμβιώνουν το ίδιο έντονα ο ακραίος εθνικισμός και ο ξεκάθαρος φιλοδυτικός προσανατολισμός. Πρόκειται για την περιοχή Halitsina που συμπεριλαμβάνει τις περιοχές Λβοφ, Μπουκοβίνα, Τρασκαρπαθία και Τερνοπόλ, περιοχές που αποτελούσαν κομμάτι της Πολωνίας μέχρι το 1939 και που εντάχθηκαν στην Ουκρανία βάση του συμφώνου Μολότωφ- Ρόμπεντροπ.

Οι περιοχές αυτές, εκφράζουν, σύμφωνα με τον Θ.Τσακίρη, έντονες αποσχιστικές τάσεις «σε περίπτωση επανεκράτησης εκείνων των δυνάμεων που θα επεδίωκαν μια ρωσο-ουκρανική επανένταξη»²³²

Η πολιτισμική συγγένεια των Δυτικών Περιχών με την Κεντρική Ευρώπη, καθώς επίσης και το γεγονός ότι οι πληθυσμοί τους απηχούν ξεκάθαρα «την φιλοαμερικανική και φιλονατοϊκή πτέρυγα του πολιτικού ουκρανικού φάσματος»²³³ δημιουργούν ένα άλλο εν δυνάμει «υποσύστημα» που σε κατάλληλη συγκυρία θα μπορούσε να αποσχιστεί και αυτό από την Ουκρανία.

Η Ουκρανία λοιπόν δεν αποτελεί μόνο έναν ευαίσθητο γεωπολιτικό άξονα σε σχέση μόνο με την κυριαρχία της Ευρασίας. Βρίσκεται και η ίδια σαν χώρα κάτω από την συνεχή πίεση αντίρροπων δυνάμεων, οι οποίες εντοπίζονται τόσο στον πολιτικό και πολιτισμικό “χώρο” όσο και στον γεωγραφικό χώρο.

Μετά την κρίση του 2014, την ενσωμάτωση της Κριμαίας με τη Ρωσία, και την απόσχιση των Ανατολικών περιχών, το σενάριο που μπορούμε να δούμε να επαληθεύεται στην Ουκρανία, είναι ο τριμαχισμός της.

3ο Σενάριο: Επικράτηση και όξυνση (Νέο) Ψυχροπολεμικού Κλίματος

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, τα γεγονότα της Ουκρανικής κρίσης, έφεραν και πάλι στο προσκήνιο το κλίμα του Ψυχρού Πολέμου, μέσα από την εκρηκτική πόλωση που δημιουργήθηκε ανάμεσα στις σχέσεις Ρωσίας και Δύσης. Ο όρος “νέος Ψυχρός Πόλεμος” που χρησιμοποιήθηκε τότε, οδήγησε σε συνειρμούς που αφορούσαν τη δημιουργία δύο αντίπαλων και εχθρικών στρατοπέδων, που, παρά τις όποιες συμφωνίες, θα προσπαθούσαν να υπερασπιστούν την εθνική τους ασφάλεια τους, απειλώντας συγχρόνως την ασφάλεια του άλλου.

Όταν η Ουκρανία ανακηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1991, βρέθηκε να έχει κληρονομήσει από την πρώην ΕΣΣΔ ένα ισχυρότατο πυρηνικό οπλοστάσιο. Αυτό το γεγονός, μετέτρεπε τότε την Ουκρανία σε έναν σημαντικό παράγοντα για την διεθνή σταθερότητα. Ταυτόχρονα όμως η Ουκρανία, χρησιμοποίησε αυτό το οπλοστάσιο προκειμένου να εκμαιεύσει πολιτικά και οικονομικά οφέλη τόσο από τη Δύση, όσο και από τη Ρωσία. Από τη

²³² Τσακίρης, Θ(2010:194) *‘Η Ρωσία σήμερα, Το δόγμα του “Εγγύς εξωτερικού”*, Αθήνα, εκδ.Παπαζήση

²³³ Ο.π. 232

μεν Ρωσία φιλοδοξούσε να διαπραγματευτεί τις τιμές φυσικού αερίου και τη διέλευση αγωγών μέσα από τη χώρα, από την Δύση την διαδικασία ένταξης σε ΕΕ και ΝΑΤΟ.

Οι κατ'εξοχήν περιοχές των πυρηνικών ήταν αυτές του Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ. Δεν γνωρίζουμε, αν πριν την απόσχιση των περιοχών αυτών, είχε διευθετηθεί πλήρως το ζήτημα της αποπυρηνικοποίησης, όπως είχε προβλεφθεί από το πρόγραμμα Nunn-Lugar. Αν αυτό δεν ισχύει, η σημερινή "Νέα Ρωσία", μπορεί να αποτελέσει, με τα πυρηνικά που ίσως να διαθέτει ακόμα, μία απειλή για την περιοχή. Αλλά ακόμα κι αν δεν διαθέτει τέτοιο εξοπλισμό, η Νοβορωσία, διαθέτει και την τεχνογνωσία και τις υποδομές (ως κληρονομιά της ΕΣΣΔ) που θα της επέτρεπαν στο μέλλον να θελήσει να αναχαιτίσει την επέκταση του ΝΑΤΟ στην περιοχή απειλώντας το με την χρήση πυρηνικών.

Το σενάριο αυτό, σε περίπτωση εφαρμογής του, θα απαντούσε πλήρως στον όρο «Νέος Ψυχρός Πόλεμος» και θα αποτελούσε την πιο δυσοίωνα προοπτική.

Βιβλιογραφία

Βιβλία

- Brzezinski, Z. (1998), «*Η Μεγάλη Σκακιέρα*», [μτφ. Αστερίου Ε.], Αθήνα: Λιβάνη
- Hobsbawm, E.J. (1994), «*Έθνη και Εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα, Πρόγραμμα, Μύθος, Πραγματικότητα*», Αθήνα: Καρδαμίτσα
- Κρητικός, Γ. (2008), «*Έθνος και Χώρος, Προσεγγίσεις στην ιστορική γεωγραφία της σύγχρονης Ευρώπης*», Αθήνα: Μεταίχμιο
- Λέτσιου, Σ. (2013), «*Γκρεκοί*» ή «*Ρωσοπόντιοι*», Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο
- Μάζης, Ι. (2002), «*Γεωπολιτική, η Θεωρία και η Πράξη*», Αθήνα: Παπαζήση
- Μπόλαρης, Λ. (2014) «*Ουκρανία, Σταυροδρόμι Ιμπεριαλιστικών Ανταγωνισμών*», Αθήνα: Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο
- Parker, G. (2002), «*Γεωπολιτική, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον*», [μτφ. Αλεξοπούλου Ε.], Αθήνα: Ροές

Άρθρα

- Boniface, P. (2001), «*Άτλας Διεθνών Σχέσεων*», μτφ. Καλαντζή Έρικα, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Grand, C. (1997), «*Από την ΕΣΣΔ στην Κοινωνιοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών*», σελ 110-120 στο Boniface, P. (επιμέλεια), «*Άτλας Διεθνών Σχέσεων*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Klympusch I., «*Ukraine and Russia: Strategic Partnership Vs Mutual Dependence*», www.ish.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lang=en&id=6827
- Καραγιάννης Μάνος (2010), «*Το ρωσικό πολιτικό σύστημα στη μετασοβιετική περίοδο: από την 'ανελεύθερη δημοκρατία' του Γιέλτσιν στην 'κυρίαρχη δημοκρατία' του Πούτιν*» σελ. 17-47, στο Καραγιάννης Μ., (επιμέλεια) «*Η Ρωσία Σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*» Αθήνα: Παπαζήση
- Ντόκος, Θ. (2001), σελ. 130-149 στο Κύρος, Κ. (επιμέλεια) «*Γεωπολιτική και Ελλάδα*», Αθήνα: Έσοπτρον,
- Μάζης Ι. (2001), «*Γεωπολιτική του Ευρύτερου Χώρου*», σελ. 11-44, στο Κύρος, Κ. (επιμ) «*Γεωπολιτική και Ελλάδα*», Αθήνα: Έσοπτρον
- Προέδρου Φίλιππος (2010), «*Η ρωσική ενεργειακή στρατηγική στην Ευρώπη*» σελ.115-144, Καραγιάννης, Μ. (επιμέλεια) «*Η Ρωσία Σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις*», Αθήνα: Παπαζήση

Shakleina Tatiana A. (2010), «Η Ρωσία στη σύγχρονη παγκόσμια πολιτική» σελ.149-178, στο Καραγιάννης Μ. (επιμέλεια), «Η Ρωσία Σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», Αθήνα: Παπαζήση

Τσακίρης Θεόδωρος Γ. Ρ. (2010), «Το δόγμα του "Εγγύς Εξωτερικού" : Η ρωσική εξωτερική πολιτική έναντι της Ουκρανίας» σελ.181-218, στο Καραγιάννης, Μ. (επιμέλεια) «Η Ρωσία Σήμερα, Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», Αθήνα: Παπαζήση

Εγκυκλοπαίδειες - Άτλαντες

National Geographic Society (1999), «*Atlas of the World*», seventh edition, Washington D.C. U.S.A

New Times comprehensive (1999), «*Atlas of the World millennium edition*», Times Books Group Ltd, London

Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος-Larousse-Britannica (1991), Τόμος 47, σελ:252-253, λήμμα Ουκρανία, Αθήνα, εκδ. Πάπυρος

«Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια» (1983), Τόμος 24, λήμμα Ντονέτσκ, Αθήνα: Ακάδημος

«Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια» (1983), Τόμος 36, λήμμα Κριμαία, Αθήνα: Ακάδημος

Ιστοσελίδες

<http://www.geo-mazis.gr>

<http://www.tovima.gr/world/article/?aid=668840>

http://iskra.gr/mobile/index.php?option=com_content&view=article&id=5030:eurasia-rizospastis&catid=38:di-kosmos&Itemid=173

http://iskra.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=5030:eurasia-rizospastis&catid=38:di-kosmos&Itemid=173

http://gr.rbth.com/international/2015/04/13/psyxroplemika_epikoinoniaka_paixnidia_ti_dysi_me_ta_pyrinika_36527

<http://nationalinterest.org/feature/the-agreement-will-save-ukraine-13156>

<http://www.elisme.gr/images/pdf/Daskalakis20140324.pdf>

<http://economics.gr>

<http://iskra.gr>

<http://gr.rbth.com>

https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_e/nas_rik_e.html

https://ukrstat.org/en/operativ/operativ2014/ds/kn/kn_e/kn0914_e.html

<http://www.kyivpost.com/article/content/ukraine/language-law-comes-into-force-in-ukraine-311340.html>

<http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=53865>

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Pages/RegularSessions.aspx>

http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session28/Documents/A_HRC_28_64_Add_1_en.doc

<http://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-report-no-16-17-october-2014>

<http://www.e-ir.info/2015/04/09/an-unnecessary-war-the-geopolitical-roots-of-the-ukraine-crisis/>

<http://www.euractiv.gr/thematikes-katigories/energia/slovakos-prothipourgous-prodosia-epektasi-tou-agogou-nord-stream/>

<http://energypress.gr>

<http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/1-crimea>

<http://2001.ukrcensus.gov.ua/eng/results/general/nationality/>

<http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>

<http://www.news.gr/oikonomia/diethnh/article/249296/hartonomisma-me-thn-prosarthsh-ths-krimaias-ekdide.html>

<http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/26-lugansk>

<http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/info/regions/25-doneck>

<http://www.ukrstat.gov.ua/>

wikipedia.org, λήμμα Ουκρανία,

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1>

wikipedia.org, λήμμα Β' Παγκόσμιος Πόλεμος,

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%84_%CE%A0%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CE%A0%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82

wikipedia.org, λήμμα Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7_%CE%A3%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%A3%CE%BF%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8E%CE%BD_%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%8E%CE%BD

wikipedia.org, λήμμα Ψυχρός Πόλεμος

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A8%CF%85%CF%87%CF%81%CF%8C%CF%82_%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82

wikipedia.org, λήμμα Ρωσική Επανάσταση του 1905

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A8%CF%85%CF%87%CF%81%CF%8C%CF%82_%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82

wikipedia.org, λήμμα Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B1%CF%8A%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CE%B1%CE%B9_%CE%9A%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%95%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%80%CE%AE

wikipedia.org, λήμμα N.A.T.O:

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%91%CE%A4%CE%9F>

wikipedia.org, λήμμα Χανάτο της Κριμαίας

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%84%CE%BF_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%9A%CF%81%CE%B9%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%B1%CF%82

wikipedia.org, λήμμα Συνθήκη Κιουτσούκ-Καϊναρτζή

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7_%CE%9A%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%84%CF%83%CE%BF%CF%8D%CE%BA-%CE%9A%CE%B1%CF%8A%CE%BD%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B6%CE%AE

wikipedia.org, λήμμα Κρίση στην Νοτιοανατολική Ουκρανία το 2014

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BF%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%9F%CF%85%CE%BA%CF%81%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF_2014

wikipedia.org, λήμμα Luhansk Oblast

https://en.wikipedia.org/wiki/Luhansk_Oblast

wikipedia.org, λήμμα European route E40

https://en.wikipedia.org/wiki/European_route_E40

wikipedia.org, λήμμα European route E50

https://en.wikipedia.org/wiki/European_route_E50

wikipedia.org, λήμμα Highway M04 (Ukraine)

https://en.wikipedia.org/wiki/Highway_M04_%28Ukraine%29

wikipedia.org, λήμμα Belarus

<https://en.wikipedia.org/wiki/Belarus>